

verschijnt 9 maal per jaar

jaargang 14 juli

588

Jongerenwerk, sport
en criminaliteit

W
wetenschappelijk
O
onderzoek en
D
documentatie
C
centrum

jaargang 14 juli

5 88

Jongerenwerk, sport
en criminaliteit

Colofon

Justitiële Verkenningen is een gezamenlijke uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie en Gouda Quint BV. Het tijdschrift verschijnt negen keer per jaar.

Redactieraad

dr. J.J.M. van Dijk
dr. J. Junger-Tas
drs. A.B. Hoogenboom
drs. P.H. van der Laan
drs. Ed. Leuw
dr. G.J. Veerman

Redactie

drs. J.C.J. Boutellier
mr. M.R. Duintjer-Kleijn
drs. M.R. van den Toorn (tijdelijk)

Redactieadres

Ministerie van Justitie, WODC
Redactie Justitiële Verkenningen
Postbus 20301
2500 EH 's-Gravenhage
Tel: 070-70 71 47

WODC-documentatie

Voor inlichtingen: 070-70 65 53
(E.M.T. Beenackers, C.J. van Netburg).

Abonnementen

Justitiële Verkenningen wordt gratis verspreid onder personen en instellingen die beleidsmatig werkzaam zijn ten behoeve van het Ministerie van Justitie. Degenen die in aanmerking denken te komen voor een gratis abonnement kunnen zich uitsluitend schriftelijk wenden tot bovenstaand redactie-adres. Andere belangstellenden kunnen zich tegen betaling abonneren. Zij dienen zich te wenden tot:
Uitgeverij Gouda Quint BV
Postbus 1148
6801 MK Arnhem
tel: 085-45 47 62

Administratie en adreswijzigingen

De abonnementenadministratie wordt verzorgd door:
Libresso BV
Postbus 23
7400 GA Deventer
tel: 05700-3 31 55
Adreswijzigingen kunnen worden doorgegeven door het adresstrookje toe te zenden aan Libresso.

Beëindiging abonnement

Betaalde abonnementen kunnen tot uiterlijk 31 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Gratis abonnementen kunnen desgevraagd te allen tijde beëindigd worden.

Abonnementenprijs

De abonnementsprijs bedraagt f 60,- per jaar; studenten-abonnementen f 48,- per jaar (gedurende maximaal vijf jaar). Betaling geschiedt bij voorkeur met de te ontvangen stortings-acceptgirokaarten.

Nabestellingen

Losse nummers kunnen uitsluitend tegen betaling worden nabesteld. Men dient zich hiervoor te wenden tot Libresso of, indien het om meer dan dertig exemplaren gaat, tot Uitgeverij Gouda Quint. De prijs van losse nummers bedraagt f 10,- (exclusief verzendkosten).

Ontwerp en drukwerk

Staatsdrukkerij

ISSN: 0167-5850

Opname van een artikel in dit tijdschrift betekent niet dat de inhoud ervan het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Inhoud

Blz.

5 **Voorwoord**

9 **drs. J.C.J. Boutellier**
Jongerenwerk tussen norm en werkelijkheid

33 **drs. J.C.J. Boutellier**
leest Jeugdcultuur en moraal; een gesprek met
Paradiso-directeur Huib Schreurs

40 **drs. H.F.C. Rombouts**
leest leest Jeugdbeleid en jeugdcriminaliteit – een
ongelukkige gang van zaken in 'Woldorp'

66 **drs. M. Kruissink**
Van padvinderij tot pretpark, van
vechtsport tot volleybal; enkele cijfers
over jeugdcriminaliteit in relatie tot
vrijtijdsbesteding

86 **drs. M. van der Gugten**
De sport als aangrijpingspunt voor
criminaliteitspreventie

113 **Literatuuroverzicht**

113 Algemeen

117 Strafrecht en strafrechtspleging

124 Criminologie

132 Gevangeniswezen

- Reclassering

- Psychiatrische zorg

- Kinderbescherming

134 Politie

138 Drugs

141 **Boekwerken**

143 **Mededelingen**

Voorwoord

Wanneer in de huidige tijd over de jeugd wordt gepraat, gaat het al gauw over zaken als voetbalvandalisme, jeugdcriminaliteit, gebrek aan respect voor ouderen en andere negatieve aanduidingen van het jong-zijn. Aan de jeugd van de jaren tachtig kleeft duidelijk een negatief beeld. Dit is wel eens anders geweest. Vanaf het midden van de jaren zestig ontstond een toenemend geloof in de vernieuwende kracht van wat de jeugdcultuur werd genoemd. Niet dat heel Nederland zich nu zo ingenomen toonde met de provobeweging, de Maagdenhuisbezetting, de seksuele revolutie of de popmuziek, maar er was een grote ontvankelijkheid voor nieuwe maatschappelijke impulsen.

Inmiddels worden de resultaten van deze jongerenemancipatie overstemd door de negatieve geluiden over de hedendaagse jeugd. Nu is er vanzelfsprekend wel enige aanleiding voor ongerustheid over de 'maatschappelijke onaangepastheid' van jongeren. Een belangrijk deel van de vertienvoudiging van de criminaliteitscijfers sinds 1960 komt voor rekening van jongeren). En in WODC-onderzoek geeft ruim de helft van de onderzochte jongeren te kennen een of meer delicten te hebben gepleegd. (Junger-Tas en Kruissink, 1987, WODC-rapport 79) Het negatieve beeld van 'de' jeugd' verwijst met andere woorden naar een reëel maatschappelijk probleem.

Tegen deze achtergrond komt de vraag naar voren of er wellicht iets 'mis' is met de wijze waarop jongeren worden ingevoegd in het volwassen maatschappelijk leven. Het is gebruikelijk om hierbij een onderscheid te maken in drie zogenoemde socialisatievormen. De primaire socialisatie wordt geacht plaats te vinden in het gezin, de secundaire op school en de tertiaire in de vrijetijdssfeer. Kenmerkend voor de tertiaire sfeer – het onderwerp van deze aflevering van *Justitiële Verkenningen* – is dat een belangrijk deel daarvan in het teken staat van de 'commercie'.

Daarbij moet worden gedacht aan de kleding- en muziekindustrie, aan de horeca en ten dele ook aan de media. Zolang deze zich bewegen binnen de grenzen van (lokale) wetgeving zijn zij vrij in het appél dat zij op jongeren doen.

Op twee terreinen van vrijetijdsbesteding is de overheid in haar subsidiebeleid (indirect) wel aanwezig, namelijk het jongerenwerk en de georganiseerde sportbeoefening. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in het beleid rond het kabinetsplan *Samenleving en criminaliteit* met name deze twee welzijnsterreinen worden genoemd, waar het gaat om 'het versterken van de binding van de opgroeiende generatie aan de maatschappij'. In het kader van het bestuurlijk preventiebeleid wordt gesproken van het belang van 'normstellend jongerenwerk' en zijn diverse projecten op het gebied van de sport en het (randgroep)jongerenwerk gesubsidieerd. In dit nummer worden de achtergronden en de mogelijkheden van dit beleid geanalyseerd.

In het openingsartikel wordt de pedagogische verhouding tussen jeugdwerkers en jongeren doorge-licht. De ontwikkeling van het jongerenwerk blijkt altijd al in het teken te hebben gestaan van de spanning tussen de maatschappelijke normen en de werkelijkheid van 'moeilijke' jongeren. Het doel van het werk evolueerde van integratie in de volwassenenwereld tot emancipatie van de jeugd. In de jaren tachtig lijkt het jongerenwerk echter in een diepgaande morele crisis te zijn geraakt: het ontbreekt de jongerenwerker aan een 'ideologische' legitimering van zijn positie ten opzichte van de jongeren. Tot slot van het artikel wordt een poging gedaan deze positie op een realistische manier te herformuleren: de jongerenwerker zal het werk op de jongeren moeten terugveroveren.

Ter adstruering van de beschreven problematiek werd directeur Huib Schreurs van het Amsterdamse Paradiso geïnterviewd. Deze 'ervaringsdeskundige' ziet de problemen rond het geweld van jongeren en 'de moraal' als het centrale vraagstuk van zijn werk: 'je moet op het juiste moment niet bang zijn de wet te stellen'. In de derde bijdrage van H.F.C. Rombouts wordt een casus beschreven van lokaal jeugdbeleid en jeugdcriminaliteit. De auteur beschrijft op prozaïsche wijze de worsteling van lokale bestuurders, politie, winkeliers, caféhouders en jongerenwerkers met een groep 'lastige' jongeren in een als 'Woldorp' aangeduide gemeente: een ongelukkige gang van zaken.

In het vierde artikel wordt de relatie tussen vrije-tijdsbesteding en jeugdcriminaliteit cijfermatig belicht. Jongeren die regelmatig delicten plegen blijken er een ongestructureerde, vrijblijvende levensstijl op na te houden. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, neemt sport – althans bepaalde sporten – een centrale plaats in in hun leven. Dit betekent dat actieve sportbeoefening klaarblijkelijk geen rem vormt op crimineel gedrag, maar wel dat sportbeoefening een aangrijpingspunt kan vormen voor een mogelijke beïnvloeding van jongeren.

Dit aangrijpingspunt vormt het onderwerp van het laatste artikel van M. van der Gugten. Historisch gesproken is sportbeoefening met name voor jongeren een steeds belangrijker plaats gaan innemen. In de jaren vijftig werd in het denken over sport belang gehecht aan een opvoedende functie ervan. In de sportwereld van de jaren tachtig is deze functie nagenoeg geheel naar de achtergrond verdrongen. Aan de hand van onderzoek en beleid in de gemeente Amsterdam ontwikkelt de auteur voorstellen voor een integraal jeugdbeleid van sportverenigingen, jongerenwerk en maatschappelijke dienstverlening.

Jongerenwerk tussen norm en werkelijkheid

drs. J.C.J. Boutellier*

Inleiding

'Weet je wat er gebeurt als je te sterk met je eigen moraal het werk in stapt: dat werkt als een strop om je nek die steeds strakker wordt aangetrokken. Op den duur kun je je niet meer handhaven. Als jij, als beschaafd mens, tussen een groep wilden wordt gegooid – ik kan zo gauw geen ander voorbeeld bedenken – dan ga je toch ook niet op je eigen morele niveau met ze om. Dan begin je op hun niveau en dan hoop je van daaruit iets voor elkaar te krijgen. (...) Ik denk dat de meeste jongerenwerkers daaraan hartstikke kapot gaan: met hun eigen moraal erin stappen en niet analyseren wat er gebeurt, geen zicht hebben op het proces en alleen maar doordrammen op dit kan en dat moet, dit is vrouwonvriendelijk en dat is discriminerend. Dan hang je jezelf op.'

De jongerenwerker die deze woorden in 1985 uitsprak (Boutellier, 1985a) werkte in Amsterdam-West in een keet die – nadat de vorige in brand was gestoken – door de gemeente werd neergezet voor de opvang van randgroepjongeren, of in zijn woorden een samenraapsel van dieven, scharrelaars, een beetje braverikken, anarchisten en geflipten. 'De kern van hun cultuur is zelfbehoud, overleven, daar zijn ze heel actief in. (...) Als je daar een moraliserend standpunt tegenover inneemt, word je gewoon vermalen. Je moet er de overlevingsdrang in herkennen. (...) De overheid zit enorm met die jongens in hun maag ... in die zin is dit hok gewoon een vuilnisbak waarvan je de deksel dicht moet houden.'

Inmiddels heeft de overheid via het kabinetsplan *Samenleving en criminaliteit* onomwonden kenbaar gemaakt wat ze met 'die jongens' aan wil. De binding

* De auteur is eindredacteur van Justitiële Verkenningen en deed van 1982 tot en met 1984 onderzoek op het gebied van het jongerenwerk.

van deze jongeren aan de maatschappij dient te worden versterkt, en wel vanuit een sterke normatieve overtuiging. Normbevestiging is volgens de Minister van Justitie afhankelijk van het normbesef, de inzet en het verantwoordelijkheidsgevoel van de betrokkenen. (Actieplan, 1987) De ouders, het onderwijs en ook het jongerenwerk dienen hierin een cruciale rol te spelen. In dit verband is wel de term 'normstellend jongerenwerk' naar voren gekomen. 'De in het Wetboek van Strafrecht neergelegde essentiële normen – zoals de klassieke norm van mijn en dijn en de norm om de lichamelijke integriteit van anderen te respecteren – zouden weer alom serieus genomen moeten worden.' (p. 7)

Deze woorden, hoe evident ze voor de doorsnee burger ook mogen lijken, zullen de geciteerde jongerenwerker in zijn extreem moeilijke werksituatie als 'onwerkelijke' studeerkamertaal in de oren klinken. Zijn uitspraken – een integrale weergave van het interview zou in dit verband onthullend zijn – wijzen niet alleen op het 'onmaatschappelijke gedrag' van de desbetreffende jongeren, maar bovenal op de onmacht om een normatieve positie ten opzichte van hen in te nemen. Ook al zou de jongerenwerker qua 'normbesef, inzet en verantwoordelijkheidsgevoel' zich geheel kunnen vinden in het genoemde kabinetsstandpunt, dan nog zou dit bij lange na geen garantie vormen voor normstellend jongerenwerk.

Met deze constatering raken we de kern van het in dit artikel te bespreken onderwerp: de problematische verhouding tussen norm en werkelijkheid in het jongerenwerk. Een probleem dat – zoals we zullen zien – onder andere wordt gevoed door zaken als de vrijwillige aanwezigheid van de jongeren in het jongeren centrum, de vereiste affiniteit van de jongerenwerker met de levensstijl van de jongeren en het gebrek aan structuur in het werk. Het is dan ook niet alleen vanuit het perspectief van de maatschappelijke orde zinvol om na te denken over het voorgestelde normstellende jongerenwerk, maar ook vanuit de problemen van het huidige jongerenwerk zelf.

In de eerste plaats werkt het overheidsbeleid door in het lokale subsidiëringsbeleid; steeds meer gemeenten verwachten van het jongerenwerk een bijdrage in de bestrijding van de kleine criminaliteit. Het huidige jongerenwerk zal er met andere woorden niet omheen kunnen zich op een of andere wijze 'normstellender' op te stellen. In de tweede plaats is

het jongerenwerk als zodanig echter na haar bloeiperiode in de jaren zeventig verzeild geraakt in een crisis (Te Poel, 1988), die om nadere reflectie vraagt.

Ten behoeve van het hiermee omschreven doel van dit artikel – een reflectie op de weerbarstige praktijk van het jongerenwerk vanuit het oogpunt van normbevestiging – zullen we eerst enig inzicht moeten hebben in de wordingsgeschiedenis van het jongerenwerk.¹ Daarbij plaatsen we noodzakelijkerwijs de problemen in het huidige jongerenwerk tegen de achtergrond van de culturele veranderingen in de jaren zestig en zeventig. Vervolgens zullen we op basis van in de eerste helft van de jaren tachtig verricht onderzoek (Jongerenwerk Onderzoek Leiden, 1981–1984) de contouren blootleggen van het gedesoriënteerde jongerenwerk in die jaren. Het artikel zal besluiten met een poging de ‘dilemma’s van norm en werkelijkheid’ voor deze pedagogische praktijk op zinvolle wijze te herformuleren.

De geschiedenis van een paradox

Alvorens het jongerenwerk historisch te plaatsen is het van belang kort in te gaan op de vraag wat er onder jongerenwerk moet worden verstaan. De term jongerenwerk omvat een enorme variëteit van initiatieven van volwassenen om jongeren in de vrije tijd te bereiken zoals ‘soosavonden’ in een buurthuis, grootschalige popconcerten in een open jongerencentrum en sportbeoefening door ‘randgroepjongeren’. In al deze verschillende initiatieven liggen echter twee constanten besloten die beslissend zijn voor het begrip jongerenwerk. In de eerste plaats hebben de activiteiten een *vrijwillig karakter*: jongeren zijn op geen enkele wijze genoodzaakt deze te bezoeken. Daarin onderscheidt het jongerenwerk zich bijvoorbeeld van de school. In de tweede plaats vinden de activiteiten altijd plaats tegen de achtergrond van een verderliggend *pedagogisch doel* zoals vorming, hulpverlening, emancipatie of educatie. Dit kenmerk onderscheidt het jongerenwerk van commerciële activiteiten.

Het zal de lezer waarschijnlijk niet verbazen dat deze twee essentiële kenmerken in een paradoxale verhouding tot elkaar staan. Jongeren zullen er immers weinig voor zijn geporteerd om in hun vrije tijd vrijwillig enigerlei pedagogische bemoeienis te ondergaan, daarvoor zijn de verlokkingen van het

commerciële horecawezen en het straatleven te groot. Tezelfdertijd kan de jongerenwerker geen afstand doen van zijn pedagogische pretenties, omdat dit een ontkenning van zijn gesubsidieerde bestaansrecht zou betekenen. Dit betekent dat jongerenwerk per definitie een gecompliceerd beroep doet op de persoon van de jongerenwerker. Met deze structurele paradox – vrijwillige pedagogische bemoeienis – in het achterhoofd bekijken we de wordingsgeschiedenis van het jongerenwerk.

Beschavingsarbeid

Bijna honderd jaar geleden werd in Amsterdam (1892) het eerste Volkshuis geopend, hetgeen wel wordt gezien als de start van het zogenaamde buurt- en clubhuiswerk. Enkele jaren later volgde Leiden (1899) met een vergelijkbaar initiatief. Dit Leidse Volkshuis is met name bekend geworden door de aan de weg timmerende directrice Emilie Knappert. In de ongeveer honderdjarige geschiedenis van het 'jeugdwerk' worden door Du Bois-Reymond en Hazekamp (1988) vier perioden onderscheiden:

- de beginjaren tot 1920 waarin, in navolging van de Engelse Toynbee-beweging, de nadruk lag op de zedelijke verheffing van de 'ruwe' arbeidersklasse;
- de periode tussen de twee wereldoorlogen waarin de verzuilde jeugdorganisaties tot grote bloei kwamen, die echter slechts een beperkt deel van de jongeren bereikten;
- de periode na de Tweede Wereldoorlog tot 1960 die in het teken stond van bezorgdheid om de 'massificatie' van de arbeidersjeugd;
- de jaren 1960 tot 1980 waarin het jongerenwerk professionaliseerde en uitgroeide tot een soort basisvoorziening voor jongeren.

De opkomst van het jeugdwerk moet worden gezien tegen de achtergrond van het ontstaan van een stedelijke arbeidersproletariaat aan het eind van de vorige eeuw. De beroerde leef- en werkomstandigheden en de bezorgdheid om de 'moraal' van het arbeidersgezin gaven aanleiding tot wat wel, in het verlengde van de civilisatietheorie van Norbert Elias, een beschavingsoffensief is genoemd. Hierbij moet worden gedacht aan ontwikkelingen in het onderwijs, de kindbescherming, de volkshuisvesting, de

armenzorg en de volksontwikkeling. Een beschavings-offensief 'waarin eisen van orde, netheid, arbeidzaamheid, spaarzaamheid en plichtsbetrachting de kern vormden'. (De Regt, 1984, p. 244)

Ten aanzien van het opkomende buurt- en clubhuiswerk kan hierbij worden aangetekend dat dit vooral werd gedragen door 'verlichte' vertegenwoordigers van de gegoede burgerij (het Leidse Volkshuis was een initiatief van professoren van de Leidse rechtenfaculteit), die een poging wilden doen een brug te slaan tussen het culturele erfgoed van de burgerij en de onderontwikkelde volksklasse. Naast de liberale Volkshuizen werden ook vanuit godsdienstige huize pogingen ondernomen om in het kader van het 'liefdewerk' iets aan volksontwikkeling te doen, zoals in de katholieke St. Franciscusvereniging.

Opmerkelijk aan deze initiatieven is dat ze vanuit de eigen kring vaak met argusogen werden bekeken. De socialisten beschouwden het progressief-liberale idealisme bijvoorbeeld als 'intellectuele filantropie', als een bruggehoofd van de bourgeoisie dat het proletariaat weerhield van de klassenstrijd. En de katholieken meenden dat het liefdewerk van hun medegelovigen het volk afhield van de geloofsbelijdenis. (De Jong/Nijenhuis, 1984) Ondanks de argwaan ten opzichte van de 'volksontwikkelaars' zet juist het levensbeschouwelijke ontwikkelingswerk zich sterk door.

Stond de eerste periode nog vooral in het teken van de bezorgdheid voor het arbeidersgezin, het interbellum geeft een sterke verzuilingstendens te zien, vooral ook ten aanzien van de jeugd. Aan de jeugd werd in toenemende mate een veranderingsgezinde potentie toegedicht. (De Rooy, 1982) Elke zuil, en ook de afsplitsingen daarbinnen, achtte het onder andere om die reden van belang zelf zorg te dragen voor een 'derde opvoedingsmilieu' (naast het gezin en het onderwijs). Het protestantse jeugdwerk omvatte bijvoorbeeld het Landelijk Centrum voor Gereformeerd Jeugdwerk, de Doopsgezinde Jeugdcentrale, de Nederlandse Lutherse Jeugdbond, de Vrijzinnige Christelijke Jeugdcentrale en de Padvinderij. De socialisten hadden de in die dagen veel besproken Arbeiders Jongeren Centrale (A.J.C.) en de katholieken vormden roomse verenigingen voor jongens en Graalkringen voor meisjes.

Deze 'ideologisch' gewortelde en idealistisch

gemotiveerde jeugdbewegingen dienen te worden onderscheiden van de eerder genoemde Volkshuizen. In de eerste plaats kan getwijfeld worden aan de 'morele' vrijwilligheid van jongeren om van deze verenigingen lid te worden, maar bovendien bereikten ze met name de 'betere kringen' van de desbetreffende stroming. Illustratief in dit verband is de teleurstelling van de Groningse A.J.C.-jongeren die pogingen ondernamen om de ongeschoolde, werkloze arbeidersjeugd te bereiken. Vanwege hun onbetamelijke gedrag moesten zij het voor hen bestemde leeszaaltje sluiten: 'er kwam geen fatsoenlijk woord over hun lippen'. (Du Bois-Reymond, 1988)

Naast deze jeugdbewegingen houden de Volkshuizen en clubhuizen dan ook hun bestaansrecht om de 'loslopende' jongeren enige 'cultuur' bij te brengen, of zoals werd gezegd 'het al te onmenselijke te ontnemen'. (De Rooy, 1982) Zo wordt in 1922 in Rotterdam clubhuis De Arend geopend door de idealist Van Wijk, die het met veel moeite financieel van de grond kreeg. Het dragen van petten en het roken van sigaretten was er verboden, maar deze 'fatsoensregels' leverden de nodige problemen op. Er zijn muziekkuitvoeringen, er wordt gekaart en voor de oudere jongeren is er dansles.

Gaandeweg raakt Van Wijk enigszins gedesillusioneerd: 'de leegheid van de gemiddelde volksjongen is veel groter dan we vroeger ooit hadden gemeend'. (Du Bois-Reymond/Hazekamp, 1988) De activiteiten van De Arend leiden inmiddels tot verhitte debatten tussen de 'volkse' Van Wijk en de 'burgerlijke' Knappert over het wezen van de volksopvoeding. Ook de lokale overheid uitte haar twijfels over het nut van deze te vrij geachte 'volksopvoeding' en weigerde subsidie omdat 'het clubhuis waarschijnlijk meer zou bereiken indien de jongens er in vaste groepen onder geregelde leiding zouden verkeren'. (De Jong/Nijenhuis, 1984)

Wanneer we de verhalen over dit vooroorlogse jeugdwerk lezen, dringt zich onvermijdelijk de conclusie op dat de spanning tussen norm en werkelijkheid met de aard van het werk gegeven is. De 'ideologische' jeugdbewegingen hadden het wat dit betreft wat gemakkelijker, omdat verondersteld mag worden dat de jongeren zich konden vinden in de idealen en de mores van de beweging. In een radio-interview gaf een oud-A.J.C.-ster onlangs te kennen dat 'ze haar identiteit eraan ontleende'. Voor het

opener club- en buurthuiswerk was dit vanzelfsprekend in veel mindere mate het geval. 'In het club- en buurthuiswerk hebben ideaal en werkelijkheid elkaar altijd gebeten.' (De Jong/Nijenhuis, 1984)

Desondanks menen we er hier reeds op te mogen wijzen dat over het uiteindelijk doel van het werk niet zoveel misverstand bestond, hooguit over de weg waarlangs dit bereikt kon worden. Centraal stond de begeleiding van jongeren naar een 'aangepaste' volwassenheid, waarbij rijkelijk geput werd uit het culturele erfgoed van de eigen levensbeschouwelijke of politieke traditie. Dat de arbeidersjongeren zich bij tijd en wijle niet veel gelegen lieten liggen aan deze 'pedagogische' intentie, doet aan de eenduidigheid ervan niets af.

Van massajeugd naar jeugdcultuur

De invloed van de Tweede Wereldoorlog op het naoorlogse culturele leven is vanzelfsprekend moeilijk in enkele alinea's te vatten. De Rooy (1982) wijst ten aanzien van de jeugd echter op twee belangrijke elementen. In de eerste plaats was er grote bezorgdheid over de jongeren die in de oorlogsjaren hun puberteitsjaren doormaakten (getuige bijvoorbeeld de titel van het boek *De jeugd die wij vreesden* van Van Hoesel (1948)). De ontwrichtende oorlogsjaren zouden hun sporen hebben nagelaten op de ziel van de jongeren, die niet eenvoudig weg te wissen zouden zijn. In de tweede plaats echter was er een tendens om deze bezorgdheid te formuleren in restauratieve termen. Er was sprake van een hang naar (wellicht zelfs romantisering van) de vooroorlogse sociaal-culturele situatie.

Twee maanden na de bevrijding reeds werd in de Domkerk te Utrecht de Nederlandse Jeugdgemeenschap opgericht, een federatie van alle mogelijke jeugdbewegingen (behalve het communistische ANJV). Deze had tot doel een definitieve organisatievorm te ontwikkelen voor het 'derde milieu'. Enerzijds duidt deze oprichting op het begin van ontzuiling, anderzijds kwam zij voort uit het idee dat de door de oorlog ontwortelde en gedemoraliseerde jeugd via het oude 'jeugdideaal' op het goede spoor kon worden gezet. Dat het zover nooit gekomen is, wijdt De Rooy aan het feit dat de jongeren zelf steeds minder een boodschap hadden aan een vaag jeugd-idealisme.

Langzaam maar zeker ontstond volgens Schelsky (1957) een zogenaamde 'sceptische generatie'.

Inmiddels voelde de overheid de noodzaak nadrukkelijker haar stempel te drukken op de vorming van jongeren buiten schoolverband in het kader van de zogenaamde onmaatschappelijkheidsbestrijding. In dat kader verscheen in 1953 bijvoorbeeld de nota *Maatschappelijke verwildering der jeugd* van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. En in het begin van de jaren vijftig wordt aan maar liefst zeven wetenschappelijke instituten opdracht gegeven onderzoek te doen naar de 'geestesgesteldheid van de massa-jeugd'. (Van der Zande/Gerritsen, 1988)

Werd de financiering van het jeugdwerk tot dan toe vooral overgelaten aan het particuliere initiatief, vanaf 1952 is sprake van een structurele subsidie van het Ministerie voor Maatschappelijk Werk aan het jeugdwerk ten behoeve van 'ontwikkeling en ontspanning'. Dit moment van subsidiëring is van belang omdat daarmee de grondslag wordt gelegd voor de 'professionalisering' van het jeugdwerk. Hoewel de verzuilde structuur van het jeugdwerk onaangetast bleef, vormt het ontstaan van een categorie 'professionals' een markatiepunt in de verzelfstandiging van een *pedagogische intentie* ('ontwikkeling en ontspanning'), los van de ideologische of levensbeschouwelijke bron van het jeugdwerk.

Deze door de overheid geformuleerde pedagogische intentie heeft meer te maken met het ontstaan van een 'generatieprobleem' als zodanig, dan met de initiatie van jongeren in hun eigen levensbeschouwelijke 'milieu'. Hierbij moet vanzelfsprekend gedacht worden aan de opkomst van het fenomeen jeugdcultuur (de 'James Dean-generatie') in de loop van de jaren vijftig. Een beschrijving – laat staan een verklaring – van deze culturele verzelfstandiging van 'jongeren' gaat de inzet van dit artikel te buiten. Duidelijk is dat hierbij gedacht moet worden aan de toename van het aantal jongeren, de langere opleidingsduur, de secularisering van het maatschappelijk leven, de toegenomen financiële mogelijkheden van jongeren en dergelijke.

Het samengaan van de professionalisering van het jeugdwerk en de verzelfstandiging van jongeren maakten het mogelijk dat het jongerenwerk zich ging oriënteren op de belevingswereld van jongeren zelf in plaats van op het volwassen maatschappelijk leven. De Jong en Nijenhuis constateren dat in het buurt- en

clubhuiswerk reeds in de jaren vijftig sprake was van het afnemen van een paternalistische houding ten opzichte van bezoekers. In agogische publikaties over Social Case Work, Community Organization en Social Groupwork wordt gerept van zaken als 'het recht op zelfbeschikking', 'beginnen waar de cliënt begint' en dergelijke. Deze 'ontideologiserende' tendens beoogde 'de 'minachting' voor zwakkere groepen, de moraliserende benadering en de afhankelijkheid van levensbeschouwelijke opvattingen te beperken'. (p. 31)

De Nederlandse samenleving toonde zich, hoewel de zuilen zich niet zonder meer gewonnen gaven (Van der Zande/Gerritsen, 1988), zeer ontvankelijk voor een 'morele bevrijding' van de zuilen. In 1965 werd het Ministerie van CRM gecreëerd, dat in de toelichting op haar eerste begroting voor het eerst repte van het begrip 'welzijn'. De samenleving zou in het kader van de toegenomen economische welvaart behoefte hebben aan 'ontplooiing en participatie' van alle burgers. De maatschappelijke factoren die dit in de weg stonden, kwamen daarbij steeds meer in de belangstelling te staan. De Jong en Nijenhuis merken op dat het kabinet Den Uyl in 1973 bij zijn aantreden reeds een bestuurlijke infrastructuur aantrof om 'welzijn' tot hoeksteen van het beleid te maken. De doelstelling 'spreiding van kennis, macht en inkomen' vormde een politieke vertaling van de doelstellingen die het welzijnswerk in het algemeen had ontwikkeld.

Tegen deze achtergrond – de ontwikkeling van jeugdcultuur en het politieke primaat van het begrip welzijn – zal het geen verbazing wekken dat het jongerenwerk in de jaren zeventig een hoge vlucht kon nemen. In 1974 wordt het sociaal-cultureel werk – waar het jongerenwerk deel van uitmaakt – voor de volle honderd procent gesubsidieerd door de overheid. (Kooistra/De Raadt, 1983) Bovendien ontstaat vanaf 1969 een nieuw type jeugdwerk, het open jongerenwerk, dat los komt te staan van het welzijnswerk voor andere categorieën. In vijf jaar tijd (tot 1974) worden om en nabij 180 open jongerencentra opgezet. Daarnaast blijven veel buurt- en clubhuizen activiteiten organiseren voor jongeren.

Deze ontwikkeling naar open jongerenwerk is interessant omdat daarmee het bestaan van een eigen 'cultuur' van jongeren, onafhankelijk van de volwassenencultuur, officieel wordt erkend. Inhoudelijk zien we in deze vorm van jongerenwerk twee houdingen,

die ik eerder heb getypeerd als de politieke en de subculturele identificatie tussen jongerenwerker en jongere. Deze 'pedagogische' verhoudingen zijn wellicht typerend te noemen voor het culturele klimaat in de jaren zeventig. (Boutellier, 1986)

In de politiserende variant van het jongerenwerk proberen links georiënteerde jongerenwerkers een soort vormingsverhouding te ontwikkelen met de jongeren, die is gebaseerd op politieke idealen en het begrip solidariteit. Het achterliggende idee was dat het 'bewustzijn' van jongeren in overeenstemming zou moeten zijn met hun achtergestelde maatschappelijke positie. Er werden programma's aangeboden over werk en werkloosheid, militarisme, school en later ook seksualiteit en relaties, met het doel hen inzicht te geven in hun positie en hen aan te zetten tot de verbetering daarvan. Deze politiek variant kwam voort uit de democratiseringsbeweging, waarbij het gelijkheidsbeginsel plaats maakte voor het 'klassebegrip'.

In de subculturele variant was veeleer sprake van een gemeenschappelijk ervaren levensstijl van jongeren en werkers, die werd gemarkeerd door de popmuziek, lang haar voor jongens, kleding en andere uiterlijke symbolen van 'tegencultuur'. De betaalde krachten kwamen veelal voort uit de bezoekersgroepen zelf. In de praktijk was het onderscheid tussen de varianten wellicht minder groot dan we hier doen voorkomen. Gemeenschappelijk element in beide varianten is de afwijzing van de bestaande maatschappelijke orde. Maar bovenal komen beide varianten voort uit een nieuw leven ingeblazen jeugd-ideaal: de jeugd verschijnt als drager van maatschappelijke vernieuwing, en voor zover ze dat niet is, kan ze dat worden door zich te ontdoen van de maatschappelijke normen en conventies.

De sociaal-pedagoog Teichgräber (de sociale pedagogiek heeft sterke wortels in het naoorlogse Duitsland) formuleert in 1980 het emancipatie-ideaal voor het jongerenwerk als de bevrijding van innerlijke en uiterlijke dwang en daarmee van de afhankelijkheid en onzelfstandigheid van jongeren. In een dergelijke formulering schuilt het idee dat achter de als onderdrukkend beoordeelde maatschappelijke normen en waarden een 'beter' individu schuilt. Kapteyn (1987) doet een dergelijke constatering als hij het heeft over 'de projectie van het volwassen geweten op jongeren', dat wil zeggen ouderen gaan er steeds meer van uit

dat 'een kind eigenlijk wel wist hoe het hoorde'.

Hiermee raken we – vanuit het perspectief van normbevestiging – op het spoor van een belangwekkende eigenaardigheid. In de jaren zeventig wordt als voorlopig sluitstuk van ontzuiling en ontideologisering aan jongeren weliswaar een zelfstandige culturele positie toegekend, maar deze wordt vanuit moreel oogpunt gedefinieerd als een volwassen positie. Eventuele afwijkingen van de gangbare volwassen morele positie worden daarbij niet gezien als een vorm van onvolwassenheid, maar als het falen van de maatschappelijke mores.

Deze emancipatoire positie van de gemiddelde jongerenwerker in de jaren zeventig kan achteraf als naïef of idealistisch worden afgedaan. Daarbij moet echter niet worden vergeten dat deze visie zowel politiek als cultureel in brede kring werd uitgedragen en ondersteund werd vanuit de academische pedagogiekbeoefening. Vanzelfsprekend werd ook in deze jaren de jongerenwerker regelmatig geconfronteerd met 'onwelwillende' jongeren die zich niet naar de toen geldende 'norm' van het emancipatie-ideaal wilden schikken (getuige bijvoorbeeld de artikelen in *Buut*, het toenmalige tijdschrift voor sociaal-cultureel werk). Hij wist zich echter geruggesteund door een brede culturele legitimering van zijn idealen, die niet onder deden voor de idealen uit de beginfase van het jongerenwerk.

Ten opzichte van deze eerdere 'idealisten' springt desalniettemin een belangrijk verschil in het oog. De richting van het emancipatie-ideaal kon niet worden bepaald vanuit de tradities in de 'volwassenenwereld', zoals dat destijds voor het levensbeschouwelijke 'opvoedingswerk' gold. Het begrip 'tegencultuur' (Roszak, 1971) dat in de jaren zeventig zo sterk opgeld deed, geeft al aan dat 'een voorbeeld' ontbrak of beter gezegd niet werd gezocht. Wel probeerden veel politiek geïnspireerde werkers aansluiting te zoeken in de linkse politieke partijen (veelal de CPN), maar zij vonden daarin politieke en geen pedagogische antwoorden op de actuele spanningen tussen norm en werkelijkheid in het jongerenwerk. Het jongerenwerk van de jaren zeventig ontwikkelde zich in die zin zonder al te veel bemoeienis van de 'volwassen' samenleving, en wist zich daarin gesteund vanwege de hoge verwachtingen die aan de jeugd werden toegedicht.

Van emancipatie tot 'behoefteoriëntatie'

Inmiddels, we hebben het over het eind van de jaren zeventig, zet een aantal culturele ontwikkelingen een flinke streep door de emancipatorische idealen. Er wordt in een breder verband wel gesproken van het einde van de grote Verlichtingsidealén en ideologieën. (Lyotard, 1984) De automatisering van de samenleving, de toegenomen invloed van de media, de fragmentering van leefstijlen, de veranderde verhouding tussen vrije tijd en werk(loosheid), de individualisering, al dergelijke zaken resulteren in een culturele cesuur ten opzichte van het in de jaren zeventig nog favoriete emancipatie-ideaal.

Deze periode die wel getypeerd wordt als post-modernistisch² (Zijdeveld spreekt overigens van een tijdperk van immoralisme) tekent zich scherp af in de 'vrije opvoedingspraktijk' van het jongerenwerk. Het SCP-rapport *Jongeren in de jaren tachtig* (1983) constateert een grote variëteit onder jongeren. Als gemeenschappelijke elementen van jongeren worden nog genoemd een definitieve verzelfstandiging ten opzichte van de ouders wat betreft de vrijetijdsbesteding, een algemene interesse in popmuziek en een grote mate van onkerkelijkheid, maar van een generatie met specifieke voorkeuren, wensen en idealen is in de jaren tachtig geen sprake (meer).³ Ten aanzien van de levensbeschouwelijke jeugdorganisaties wordt gesteld dat deze definitief 'van de opvoedingsmarkt zijn verdrongen, waarmee het zogenaamde derde milieu als bron van waardenoverdracht en als kader van sociale controle grotendeels is verdwenen' (p. 95).

In de jeugdcentra neemt de teloorgang van het emancipatie-ideaal bij tijd en wijle grimmige trekken aan. Van 1982 tot en met 1984 verrichtten wij in het kader van het project Jongerenwerk Onderzoek Leiden (Jol) een studie onder alle Leidse instellingen van het sociaal-cultureel werk. Dit kwalitatieve onderzoeksproject waarover uitgebreid werd gerapporteerd (Jol-rapporten, 1981-1984), lichtte in samenwerking met vrijwel alle Leidse jongerenwerkers het werk door via interviews, werkbegeleiding en studiedagen. Een van de belangrijkste conclusies van de eerste fase van het project is dat de jongerenwerker in feite naar de zijlijn van het werk is gemanouvreerd. De gemiddelde jongerenwerker functioneerde anno 1983 nog vooral als figurant ten opzichte van de jongeren die het centrum bezoeken.

Typierend in dit verband is de uitspraak van een van de werkers dat hij blij is dat hij achter de bar kan staan, want 'dan heb ik een excuus om aanwezig te zijn'. Deze jongerenwerker is met andere woorden niet in staat om zijn loutere aanwezigheid ten opzichte van de jongeren te legitimeren, anders dan in de rol van barkeeper. Over de oorzaak van deze ontwortelde rol van de jongerenwerker werd in het Jol-project verschillend gedacht, bijvoorbeeld in termen van gebrekkige arbeidsvoorwaarden, gebrek aan deskundigheid of vaardigheden of onvoldoende inzicht in de leefwereld van jongeren. Tegen de hiervoor geschetste historische ontwikkeling komt een dergelijke uitspraak echter in een ander licht te staan, namelijk als gevolg van het ontbreken van een ideologisch te legitimeren positie voor de jongerenwerker ten opzichte van de jongeren.

We hebben in het voorafgaande het pedagogische doel van het jongerenwerk zien evolueren van levensbeschouwelijk geïnspireerde idealen tot ideeën voor een emanciperende tegencultuur. In deze ontwikkeling traden de uitingen van jongeren steeds sterker op de voorgrond als authentieke onbecommentarieerbare stappen in de eigen of zelfs in de maatschappelijke ontwikkeling. Evident negatieve gedragingen in de vorm van vandalisme, vechtpartijen en harddrugsgebruik vormen dan 'begrijpelijke' uitwassen van een op zichzelf wenselijk doel, de doorbreking van verstarde maatschappelijke structuren. In de CRM-nota *Agressief gedrag van jeugdigen; signalen uit het sociaal cultureel werk* uit 1980 wordt bijvoorbeeld gesteld dat excessief agressief gedrag van jongeren beschouwd moet worden als '- soms onbeholpen - signaal van maatschappijkritische aard'. 'In confrontatie met agressieve jongeren zal niet alleen het gedrag, maar ook de zich - hoe dan ook - manifesterende wens tot verandering of uiting van onvrede met het eigen bestaan, impuls kunnen zijn voor beleid.' Ongewenst gedrag van jongeren wordt met andere woorden in politieke termen generationaliseerd.

Met de ondergang van het emancipatie-ideaal in de jaren tachtig is voor de jongerenwerker de politieke of subculturele definiëring van de verhouding tussen jongeren en jongerenwerker echter als laatste houvast verloren gegaan, zo deze praktisch gesproken, vanwege het gedrag van de jongeren, al niet onhoudbaar was geworden. Wat resteert aan legitimering van

de eigen rol zijn de (veronderstelde) 'behoefte en wensen' van de jongeren. De onderzochte jongerenwerkers spraken ter rechtvaardiging van hun terughoudende opstelling in termen van 'eigen verantwoordelijkheid van jongeren' of van 'zelforganisatie'. Te Poel (1986) spreekt in dit verband van twee zelfdefinities van de jongerenwerker, enerzijds die van 'voorwaardenschepper' en anderzijds die van 'jongere-onder-de-jongeren'.

Deze, wat we zouden willen noemen 'behoefte-oriëntatie' won in het begin van de jaren tachtig nog aan scherpte toen *De markt van welzijn en geluk* van Achterhuis (1983) verscheen. Deze verwijt het welzijnswerk met name de eigen belangen na te streven en een behoefte aan zichzelf te creëren ten koste van de belangen van de cliënten. Met deze venijnige analyse van het welzijnswerk – die insloeg als een bom – werd de laatste (losse) grond onder de voeten van de welzijnswerker weggeslagen. Indien hij zijn eigen ideeën en idealen (ook al zouden deze ten dienste staan van de eigen belangen) niet meer in kon zetten in zijn werk, restte hem slechts zich te laten leiden door de grillen van zijn publiek.

Samenvattend kunnen we stellen dat de ideologisch ontmantelde positie van de jongerenwerker en de 'ontmaskering' van zijn belangen, gevoegd bij een steeds moeilijker te 'beheersen' gefragmenteerde jongerencultuur leidden tot het zwakgebod van de behoefteoriëntatie. Deze oriëntatie op de 'behoefte' van jongeren, zonder dat daar tegenover een weloverwogen doel en visie op de wenselijke richting van opvoeding stonden, was in de praktijk tot mislukken gedoemd. In het onderzoek werd meermalen door jongerenwerkers verzucht dat 'die jongeren niets willen'. Het verlangen naar actieve, zelfbewuste en gemakkelijk te motiveren jongeren leidde er in de praktijk vaak toe dat jongerenwerkers zich nog voornamelijk bemoeiden met de vrijwilligers in het jongeren centrum.

Een tweede voorbeeld uit het Jol-onderzoek geeft de mogelijkheid om deze 'ideologische' crisis van het jongerenwerk nog wat nader te specificeren. In een van de werkbegeleidingsgesprekken kwam het volgende probleem naar voren. Een aantal jongeren had de wens te kennen gegeven om op de videorecorder pornofilms te bekijken. Deze expliciete vraag van jongeren – die gegeven het grote en openlijke aanbod van dergelijke films niet onbegrijpelijk is – stelde de

beroepskrachten voor grote problemen over de wenselijkheid van een dergelijk gebruik van de faciliteiten in het centrum. Met name een van de vrouwelijke jongerenwerkers was vanuit een feministische achtergrond van mening dat niet moest worden toegegeven aan deze 'behoefte'. Zij legde het af tegen haar collega's die vonden dat zij niet als zedenprekers op moesten treden en meenden dat zo nog enige invloed was uit te oefenen op het effect van de films op jongeren.

Afgezien van de vraag wat de meest wenselijke reactie zou zijn geweest op dit verzoek van jongeren, valt in dit verhaal op dat de tegenstribbelende jongerenwerkster niet in staat was haar standpunt door te zetten ten opzichte van de eerdergeschetste behoeftenoriëntatie. Haar morele verontwaardiging vormde klaarblijkelijk onvoldoende motief om haar afwijzing van pornofilms bijvoorbeeld om te zetten in een stelregel 'geen porno in dit centrum'. De films werden overigens gedraaid op een kampweekend en naderhand nog enkele malen in het jongerencentrum.

Dit voorbeeld zou kunnen worden aangevuld met legio andere gevallen omtrent wapenbezit, het verscheuren van stripboeken, het stukgooien van bierglazen, drankmisbruik en dergelijke, waarbij het de jongerenwerkers aan de morele 'kracht' ontbrak om er een stevige positie tegenover in te nemen. Al dergelijke gevallen geven mijns inziens aan dat de 'crisis' die het Jol-project begin jaren tachtig in het jongerenwerk aantrof, nader aan te duiden is als een 'morele' crisis. (Boutellier, 1985b) De behoeftenoriëntatie die als residu van het failliete emancipatorische ideaal achterbleef, ontnemt de jongerenwerker de mogelijkheid om te oordelen – laat staan te handelen – in termen van goed en kwaad, regels en grenzen, wenselijke uitingen of ontoelaatbaar gedrag, of, in termen van het kabinetsstandpunt, zich *normstellend* op te stellen.

Een dergelijke algemene constatering geeft vanzelfsprekend al gauw aanleiding tot de tegenwerping dat het jongerenwerk hier te eenzijdig wordt afgeschilderd als het Sodom en Gomorra van het welzijnswerk. Bij deze schets van de 'morele' stand van zaken in het jongerenwerk dient te worden aangetekend dat deze is gebaseerd op materiaal dat tot en met 1984 werd verzameld. Bovendien dient in het oog te worden gehouden dat het ons hier gaat om een structurele analyse van het jongerenwerk waarbij al gauw geen

recht wordt gedaan aan singuliere situaties. Ook in de onderzoeksperiode kwamen we regelmatig jongerenwerkers tegen die heel goed in staat waren een stevige positie ten opzichte van 'hun' jongeren in te nemen.

We menen dan ook te moeten constateren dat in het jongerenwerk, bij onstentenis van een ideologisch geschraagde positie en het daaruit resulterende morele vacuüm voor de jongerenwerker, de eigen persoonlijkheid, wellicht meer dan ooit, dient te worden ingezet. Anders gezegd: de psychische en fysieke integriteit van de jongerenwerker is meer en meer onder druk komen te staan. (Boutellier, 1985b) In dit verband dient te worden gewezen op het enorme verloop onder jongerenwerkers, dat in nader onderzoek terug te voeren bleek, niet op de slechte arbeidsvoorwaarden of de onregelmatige werktijden zoals vaak wordt verondersteld, maar op de spanningen die het werken met jongeren oproept. (Bruyns, 1984) De uitspraak van veel jongerenwerkers dat je dit werk niet kunt leren, maar dat je het 'gewoon in je vingers moet hebben', duidt op het ervaren belang van de persoon achter de jongerenwerker. Vanuit deze constatering bezien we in de volgende paragraaf de verhouding tussen norm en werkelijkheid in het jongerenwerk opnieuw.

Realiteitszin

Kapteyn (1985) spreekt in zijn onderzoek naar de verhouding tussen de directeur en de leerlingen op een Ambachtschool in de jaren vijftig van 'morele magie'. De gezagsverhoudingen waren streng en vanzelfsprekend maar gingen gepaard met zorg, aandacht en oprechte betrokkenheid van de kant van de directeur. Een dergelijke gezagsverhouding drijft met andere woorden op de persoonlijke inzet van de gezagsdrager, of in termen van het kabinetsplan op 'inzet, verantwoordelijkheid en normbesef'. Ook de jongerenwerker in de jaren tachtig ziet zich voor de taak gesteld om morele magie te bedrijven, echter zonder te kunnen steunen op een te legitimeren en vanzelfsprekende gezagsverhouding.

Zoals we hebben gezien is in het morele vacuüm, dat werd gezogen door het teruggedrongen emancipatie-ideaal, het appèl op de persoon van de werker groter dan ooit. Hij lijkt volledig te zijn teruggeworpen op de stevigheid van zijn eigen persoonlijkheid. Als

het erom gaat de regels en grenzen in het centrum vast te stellen, bijvoorbeeld rond drankgebruik, sluitingstijden, het draaien van pornofilms en dergelijke, komt het erop aan op beslissende momenten zijn standpunt de doorslag te doen geven, zonder dat hij echter gebruik kan maken van een ideologisch of structureel verankerde positie van autoriteit. Een dergelijk gezagsvacuüm kan ten aanzien van meerdere terreinen worden geconstateerd, zoals het gezin, de school of de sportvereniging. Toch lijkt het erop dat met name het jongerenwerk, vanwege de eerdergenoemde paradox - vrijwillige pedagogische bemoeienis -, belast is geraakt met de problematiek van de 'onhoudbare jongeren'. Het is dan ook niet verwonderlijk dat bijvoorbeeld door Van Dijk (1987) een deel van de problematiek rond criminele jongeren in het jongerenwerk wordt gesitueerd.

Met de hiervoor gegeven diagnose van het probleem - de morele crisis van het jongerenwerk - is de oplossing echter nog niet gegeven. Daarvoor is het zinvol om de ideeën rond criminaliteitspreventie eerst nader te bekijken. Wanneer we te rade gaan bij enkele recent verschenen beleidsrapporten over dit onderwerp stuiten we vanzelfsprekend direct op het begrip 'sociale controle'. Niet voor niets heeft Rombouts (1985) de verwachting uitgesproken dat de commissie Roethof de geschiedenis zal ingaan als de 'de commissie van de sociale controle'.

In het rapport van deze commissie ten behoeve van de preventie van de kleine criminaliteit wordt gepleit voor een toename van het aantal toezichthoudende functionarissen om deze controlefunctie te vergroten. Hierbij wordt door de commissie gesteld dat zij hiermee niet heeft gekozen voor een moraliserende beleidsoptie. Bij de instellingen waar een dergelijke toezichthoudende taak zou moeten worden ondergebracht zou ook aan het jongerenwerk gedacht kunnen worden.

In de kabinetsnota *Samenleving en criminaliteit* werd de notie van 'toezicht' overgenomen. Van Dijk (1987) wijst er echter op dat in het latere *Actieplan* een verschuiving optreedt in het beleidsdenken naar wat hij noemt 'pragmatisch moralisme'. De effectiviteit van toezicht 'staat of valt met de vraag of de betrokkenen zelf achter de in de strafwet neergelegde kernnormen staan en of zij bereid zijn deze uit te dragen en te handhaven'. In deze verschuiving naar een normatieve positie ligt een pedagogische opdracht besloten. De

vraag is echter hoe de jongerenwerker een dergelijke normatieve pedagogische positie ten opzichte van de jongeren kan legitimeren. Daarvoor zou het erop aankomen de pedagogische verhouding tussen jongeren en jongerenwerker opnieuw te 'ideologiseren', dat wil zeggen ondergeschikt te maken aan een hogergeordend doel of ideaal, waarvan de 'in de strafwet neergelegde kernnormen' wezenlijk onderdeel uitmaken.

Op dit punt komt in het *Actieplan* een tegenstrijdigheid naar voren. Enerzijds wordt geconstateerd dat de in het Wetboek van Strafrecht neergelegde normen weer serieus genomen moeten worden, hetgeen met andere woorden nu niet meer het geval zou zijn. Anderzijds wordt er gesteld dat er in Nederland overeenstemming bestaat over de handhaving van de strafwet. Deze twee uitspraken zijn moeilijk met elkaar te rijmen. Wanneer we de ontwikkeling in het jongerenwerk – maar ook in andere sectoren van de samenleving – van de laatste decennia bekijken is het nog maar de vraag of er zo een vanzelfsprekende consensus bestaat over de in het WvS vastgelegde normen. Er was (in termen van de commissie Roethof) niet zozeer sprake van een 'capitulatie voor gestelde vrijheidseisen', maar eerder van instemming met de gedragingen van jongeren die zich richtten tegen de gevestigde normen, vanuit een emancipatoir geformuleerd jeugdideaal.

De filosofie achter het criminaliteitspreventiebeleid impliceert in zekere zin een revitalisering van de maatschappelijke en culturele verhoudingen zoals die vòòr de jaren zestig en zeventig golden. De mobilisering van het maatschappelijk middenveld en het herstel van de normatieve posities daarbinnen ten behoeve van de sociale controle staat of valt met de mogelijkheid om de erosie van dit middenveld stop te zetten. De vraag is of de processen van secularisering, individualisering, fragmentering en ontideologisering niet zover gevorderd zijn dat ze onomkeerbaar zijn geworden. In het verlengde daarvan ligt de vraag of een algeheel appèl op 'het' normen- en waardenpatroon nog wel zo effectief kan zijn.

In dit verband valt op dat de legitimering van het strafrecht zich in de jaren tachtig niet lijkt te voltrekken in algemene termen van rechtsorde en rechtvaardigheid, maar eerder langs pragmatische begrippen als slachtofferschap en economische schade. Ook in het denken over sancties maakt de algemene genoegdoe-

ning van de dader aan 'de' maatschappij steeds vaker plaats voor een directe 'vergoeding' van het leed en de schade aan het concrete slachtoffer. Het heeft er dan ook alle schijn van dat juist in het justitiële denken van de jaren tachtig pragmatisme en rationalisering de boventoon voeren ten opzichte van moralisme en rechtsgevoel.

Tegen deze achtergrond kan men zich de vraag stellen of van het jongerenwerk niet het onmogelijke zou worden verwacht, wanneer zij zou gaan moeten functioneren vanuit de veronderstelde consensus over het normen- en waardenpatroon. In het denken over een normatieve positie van de jongerenwerker lijkt enige realiteitszin, zowel van de kant van beleidsmakers als van de betrokken jongerenwerkers, op zijn plaats. Van de eersten mag worden verwacht dat zij zich realiseren dat in het jongerenwerk problemen samenkomen die ver uitstijgen boven de directe relatie tussen jongerenwerkers en jongeren. Van de laatsten kan worden verwacht dat zij zich het failliet van het emancipatorische jeugdideaal realiseren en hun houding ten opzichte van 'onhoudbare' jongeren herdefiniëren.

Het cruciale verschil

De recente sociaal-pedagogische theorievorming staat, na de kritisch emancipatorische stroming uit de jaren zeventig, sterk in het teken van het zogenaamde leefwereldonderzoek. Gemeenschappelijk aan dit type onderzoek is volgens Van der Linden (1986) dat de beleving en de zingeving van jongeren centraal staan. Leefwereldonderzoek maakt het naar zijn mening mogelijk om aan het moralistisch keurslijf van vroeger pedagogisch onderzoek te ontkomen en jongeren te onderzoeken op de mogelijkheden van pedagogische vrijplaatsen. Deze benadering levert zonder meer interessante studies op over de wijze waarop jongeren de wereld om zich heen beleven. De informatie die uit dergelijk onderzoek naar voren komt is voor een pedagogische praktijk echter per definitie beperkt. Daarin staat immers de wijze waarop jongeren zich 'uiteenzetten' met de volwassen wereld centraal.

Een pedagogische praktijk begint hoe dan ook met een visie op jong-zijn en de gewenste ontwikkeling naar volwassenheid. In onze historische schets hebben we gezien dat met de verzelfstandiging van de

jeugdcultuur in wezen een volwassen moraal op jongeren is geprojecteerd. De hieruit geresulteerde behoeftenoriëntatie dient, gezien de geconstateerde morele crisis in het jongerenwerk, als onrealistisch te worden beschouwd. De verwachting dat jongerenwerkers zich normatief zullen opstellen ten opzichte van jongeren impliceert in die zin dan ook niet een eenvoudige uitbreiding van hun takenpakket,⁴ maar een essentiële verandering in de visie op jeugd en de rol van de volwassene daarbinnen. Deze verandering lijkt zich in het jongerenwerk toe te spitsen op de vraag in hoeverre de betrokkenen kunnen en willen onderkennen dat een normatieve positie pedagogisch wenselijk is, onafhankelijk van het politieke oordeel over de evident beroerde maatschappelijke positie van grote groepen jongeren.

In de toenemende aandacht voor het probleem van de jeugdcriminaliteit kunnen we een verschuiving zien van een deprivatie-oriëntatie naar een controle-oriëntatie. In de deprivatie-oriëntatie, die in de jaren zeventig in het jongerenwerk zo sterk tegenwoordig was, worden de omstandigheden beslissend geacht voor het morele handelen van het individu. Deze opvatting impliceert niet alleen een vorm van moreel essentialisme – onder de depriverende maatschappelijke schijn schuilt het goede individu oftewel een 'moral animal' (Hirschi, 1964) – maar bovendien een verontachtzaming van wat we zouden kunnen noemen de 'psychologie van het jong-zijn'. In de controle-benadering worden regels en grenzen als essentieel moment voor de sociale en culturele ontwikkeling van de mens gezien.

Zonder uitgebreid op deze theoretische uitgangspunten in te gaan, ligt het voor de hand om te veronderstellen dat een dergelijke verschuiving in perspectief zich ook in het jongerenwerk zal voltrekken. Dit impliceert dat het jong-zijn wordt geherdefinieerd als *een nog ongecultiveerde, in plaats van een cultureel vooruitgeschoven*, zoektocht naar de eigen sociale en culturele identiteit, waarbij jongeren zich uitzetten met de volwassenenwereld. Voor de jongerenwerker zal dit betekenen dat hij daarin als pièce de résistance functioneert. Rond zijn persoon voltrekt zich het proces van aftasten, verleiden, onder druk zetten en uitproberen, dat eigen is aan een dergelijke zoektocht. Dit proces moet niet worden gezien als een toevallig bijproduct van jongerenwerk, maar veeleer als de essentie ervan in het licht van de in het begin van dit

ning van de dader aan 'de' maatschappij steeds vaker plaats voor een directe 'vergoeding' van het leed en de schade aan het concrete slachtoffer. Het heeft er dan ook alle schijn van dat juist in het justitiële denken van de jaren tachtig pragmatisme en rationalisering de boventoon voeren ten opzichte van moralisme en rechtsgevoel.

Tegen deze achtergrond kan men zich de vraag stellen of van het jongerenwerk niet het onmogelijke zou worden verwacht, wanneer zij zou gaan moeten functioneren vanuit de veronderstelde consensus over het normen- en waardenpatroon. In het denken over een normatieve positie van de jongerenwerker lijkt enige realiteitszin, zowel van de kant van beleidsmakers als van de betrokken jongerenwerkers, op zijn plaats. Van de eersten mag worden verwacht dat zij zich realiseren dat in het jongerenwerk problemen samenkomen die ver uitstijgen boven de directe relatie tussen jongerenwerkers en jongeren. Van de laatsten kan worden verwacht dat zij zich het failliet van het emancipatorische jeugdideaal realiseren en hun houding ten opzichte van 'onhoudbare' jongeren herdefiniëren.

Het cruciale verschil

De recente sociaal-pedagogische theorievorming staat, na de kritisch emancipatorische stroming uit de jaren zeventig, sterk in het teken van het zogenaamde leefwereldonderzoek. Gemeenschappelijk aan dit type onderzoek is volgens Van der Linden (1986) dat de beleving en de zingeving van jongeren centraal staan. Leefwereldonderzoek maakt het naar zijn mening mogelijk om aan het moralistisch keurslijf van vroeger pedagogisch onderzoek te ontkomen en jongeren te onderzoeken op de mogelijkheden van pedagogische vrijplaatsen. Deze benadering levert zonder meer interessante studies op over de wijze waarop jongeren de wereld om zich heen beleven. De informatie die uit dergelijk onderzoek naar voren komt is voor een pedagogische praktijk echter per definitie beperkt. Daarin staat immers de wijze waarop jongeren zich 'uiteenzetten' met de volwassen wereld centraal.

Een pedagogische praktijk begint hoe dan ook met een visie op jong-zijn en de gewenste ontwikkeling naar volwassenheid. In onze historische schets hebben we gezien dat met de verzelfstandiging van de

jeugdcultuur in wezen een volwassen moraal op jongeren is geprojecteerd. De hieruit geresulteerde behoeftenoriëntatie dient, gezien de geconstateerde morele crisis in het jongerenwerk, als onrealistisch te worden beschouwd. De verwachting dat jongerenwerkers zich normatief zullen opstellen ten opzichte van jongeren impliceert in die zin dan ook niet een eenvoudige uitbreiding van hun takenpakket,⁴ maar een essentiële verandering in de visie op jeugd en de rol van de volwassene daarbinnen. Deze verandering lijkt zich in het jongerenwerk toe te spitsen op de vraag in hoeverre de betrokkenen kunnen en willen onderkennen dat een normatieve positie pedagogisch wenselijk is, onafhankelijk van het politieke oordeel over de evident beroerde maatschappelijke positie van grote groepen jongeren.

In de toenemende aandacht voor het probleem van de jeugdcriminaliteit kunnen we een verschuiving zien van een deprivatie-oriëntatie naar een controle-oriëntatie. In de deprivatie-oriëntatie, die in de jaren zeventig in het jongerenwerk zo sterk tegenwoordig was, worden de omstandigheden beslissend geacht voor het morele handelen van het individu. Deze opvatting impliceert niet alleen een vorm van moreel essentialisme – onder de depriverende maatschappelijke schijn schuilt het goede individu oftewel een 'moral animal' (Hirschi, 1964) – maar bovendien een verontachtzaming van wat we zouden kunnen noemen de 'psychologie van het jong-zijn'. In de controle-benadering worden regels en grenzen als essentieel moment voor de sociale en culturele ontwikkeling van de mens gezien.

Zonder uitgebreid op deze theoretische uitgangspunten in te gaan, ligt het voor de hand om te veronderstellen dat een dergelijke verschuiving in perspectief zich ook in het jongerenwerk zal voltrekken. Dit impliceert dat het jong-zijn wordt geherdefinieerd als *een nog ongecultiveerde, in plaats van een cultureel vooruitgeschoven, zoektocht naar de eigen sociale en culturele identiteit, waarbij jongeren zich uiteenzetten met de volwassenenwereld*. Voor de jongerenwerker zal dit betekenen dat hij daarin als pièce de résistance functioneert. Rond zijn persoon voltrekt zich het proces van aftasten, verleiden, onder druk zetten en uitproberen, dat eigen is aan een dergelijke zoektocht. Dit proces moet niet worden gezien als een toevallig bijproduct van jongerenwerk, maar veeleer als de essentie ervan in het licht van de in het begin van dit

artikel geconstateerde structurele paradox van het jongerenwerk: de 'vrijwillige pedagogische bemoeienis'.

Met de verzelfstandiging van de jeugdcultuur en de subculturele en politieke identificatie van de jongerenwerker met de jongeren in de jaren zeventig lijkt deze sociaal-pedagogische essentie verloren te zijn gegaan. Niet de identificatie met de jongeren maar het *verschil* tussen hem en de jongeren, in leeftijd, levenservaring en verantwoordelijkheid vormt dan het kenmerk bij uitstek van de jongerenwerkpraktijk. In plaats van zich – met een eindeloos begrip voor de 'leefwereld' – te buigen naar de 'onbeholpen' gearticuleerde wensen en behoeften van jongeren, zal hij zich expliciet als exemplaar van de 'volwassenenwereld' presenteren. Dit betekent noodzakelijkerwijs dat de welzijnstermen emancipatie en behoeftenontplooiing worden afgelost door meer justitieel geïnspireerde begrippen als conflict en conflictbeslechting.

In dit kader willen we wijzen op de analyse van Dieleman (1986) van het opbouwwerk in Den Bosch in de beginjaren tachtig. In zijn kwalitatieve onderzoek bleek dat de 'buurt' als een hechte solidaire gemeenschap een achterhaald begrip was. De opbouwwerkers werden in plaats daarvan geconfronteerd met een grote variëteit van subculturele groepen. Zij raakten gemangeld tussen de conflicterende belangen van deze groepen ouderen, jongeren, autochtonen en allochtonen, huisvrouwen en werklozen, omdat hun ideeën over de verheffing van de buurt als zodanig niet meer aansloten bij de realiteit van deze versplinterde gemeenschap.

Een dergelijke situatie lijkt zich voor te doen in het jongerenwerk, waarbij de behoeftenoriëntatie ten aanzien van de jongeren niet meer in overeenstemming te brengen valt met de schade van hun gedrag en het slachtofferschap van andere groepen jongeren, buurtbewoners en – niet in de laatste plaats – de jongerenwerker zelf. Een terughoudende opstelling van de werker betekent op zo'n moment het legitimeren van het recht van de sterkste. Het lijkt opportuun en ten opzichte van de jongeren gerechtvaardigd om daartegenover een positie boven de partijen te stellen. Een dergelijke 'objectieve' positie begint bij de regels die gelden in het eigen centrum. Een restrictieve opstelling naar de jongeren om zich in de vrijplaats 'jongerenwerk' uit te leven, is wellicht minder pretentius dan de gedachte achter het begrip

normstellend impliceert. Gezien de geschetste morele crisis van het jongerenwerk lijkt het er echter in de eerste plaats op aan te komen het werk op de jongeren terug te veroveren.

Noten

¹ Deze historische beschrijving is gebaseerd op secundaire literatuur, met name van Du Bois-Reymond en Hazekamp (1988), De Jong en Nijenhuis (1984), Lunenberg (1986) en De Rooy (1982).

² Het is opmerkelijk dat in Nederland, in tegenstelling tot Duitsland, Frankrijk en de Verenigde Staten, in wetenschappelijke kring weinig belang wordt gehecht aan het cultuur-filosofische debat rond het postmodernisme. Wel verscheen onlangs een boekje van A. Schreiner (*De ambiance van het recht*, Uitgeverij Duizenden-een, Amsterdam, 1988) over de ontwikkelingen in het recht vanuit dit perspectief.

³ Onduidelijk is in hoeverre hierbij sprake is van een echte wijziging ten opzichte van de jaren zestig en zeventig. Wel menen we te mogen veronderstellen dat in elk geval het beeld rond 'de' jeugd zich aan het eind van de jaren zeventig drastisch wijzigde.

⁴ Een dergelijke gesimplificeerde voorstelling van zaken komt naar voren uit het verslag van een studiebijeenkomst over de rol van het jongerenwerk in de preventie van kleine criminaliteit. (Moerman, 1987)

Literatuurlijst

Achterhuis, H.

De markt van welzijn en geluk; een kritiek van de andragogie
Baarn, Ambo, 1983 (Ambo-herdruk).

Actieplan

Actieplan voor de aanpak van veel

voorkomende criminaliteit

Tweede Kamer, 1986-1987, 18995, nrs. 19-20.

Agressief gedrag

Nota agressief gedrag van jeugdigen; signalen uit het sociaal-cultureel werk

Rijswijk, CRM, 1980.

Bois-Reymond, M. du en J.

Hazekamp

Beelden van jongeren en sociale voorzieningen van jongeren

In: *Jongeren; nieuwe wegen in de sociale pedagogiek*, onder redactie van J. Hazekamp en I. van der Zande, Meppel, Boom, 1988.

Boutellier, J.C.J.

Jongerenwerk en moraal; een interview

Psychologie en maatschappij, jrg. 9, nr. 3, 1985a.

Boutellier, J.C.J.

Met alleen nog de persoon als inzet: het jongerenwerk en de moraal
Welzijnsmaandblad, jrg. 39, nr. 3, 1985b.

Boutellier, J.C.J.

Youth service, legitimation and morality

In: *Proceedings of the first andragological conference on societal development, social policy and helping professions*, Amsterdam, 18-20 december, 1984.

Amsterdam, University of Amsterdam, 1986.

Bruyns, M.

Jongerenwerk ... Spannend werk.

Een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het verloop onder jongerenwerkers

Leiden, Rijksuniversiteit Leiden, 1984, JOL-skriptie nr. 8.

Dieleman, A.

Een buurt buitenste binnen; Den Bosch Oost onder een vergrootglas
Marge, themanummer, nr. 9, 1986.

- Dijk, J.J.M. van**
Het actieplan als proeve van pragmatisch moralisme
Justitiële Verkenningen, jaargang 13, nr. 6, 1987.
- Hirschi, T**
Causes of Delinquency
Berkeley, University of California Press, 1969.
- Jongerenwerk Onderzoek Leiden**
JOL-rapporten 1 tot en met 8
Leiden, Rijksuniversiteit Leiden, 1981 tot en met 1984
- Jong, A. de en H. Nijenhuis**
Werken in de marge van de samenleving; honderd jaar club- en buurthuiswerk
Utrecht, Gamma, 1984.
- Jongeren in de jaren tachtig**
Een beschrijvende studie naar maatschappelijke kenmerken en denkbeelden van jongeren
Rijswijk, SCP, 1985.
- Josephus Jitta-Geertsma, M. Th. (samenstelling)**
Is vernielen wel zo lollig? Achtergronden van het jeugd vandalisme in Nederland
Rijswijk, WVC-literatuurrapport nr. 29, 1985.
- Kapteyn, P.**
In de speeltuin Nederland; over gezagsveranderingen tussen ouderen en jongeren
Amsterdam, Synopsis, 1985.
- Kapteyn, P.**
De prijs van het goede vertrouwen; gewetensvorming en de groei en krimp van het maatschappelijk netwerk
In: Socialisten in no nonsense-tijd, onder redactie van P. Fortuyn en S. Stuurman. Nijmegen, SUN, 1987.
- Kooistra, S. en L. de Raadt**
Uitgerekend: het club- en buurthuiswerk. Inventarisatie van knelpunten
Utrecht, Gamma, 1983.
- Leeuw, F.L., E. van der Hoeven, A.J. Nederhof, P.D. Bak**
Sociale bindingen van jongeren; kleine criminaliteit en beleid
Leiden, Lisbon, 1987.
- Linden, F.J. van der**
Adolescente leefwereld en jeugdonderzoek
In: Jeugd onderzocht, onder redactie van M. du Bois-Reymond, J. Hazekamp en M. Matthijsen. Amersfoort, Giordano Bruno, 1986.
- Lunenberg, M.**
Zaanse meisjes op de huwelijksmarkt
Tijdschrift voor agologie, 1986, nr. 3.
- Lyotard, J.F.**
The postmodern condition; a report on knowledge
Minneapolis, University of Minnesota Press, 1984 (oorspr. 1979).
- Maatschappelijke verwildering**
Maatschappelijke verwildering der jeugd
Den Haag, Ministerie van OK W, 1953.
- Moerman, E. (red.)**
Veelvoorkomende criminaliteit en de rol van het jongerenwerk daarin; conclusies en aanbevelingen
Tilburg, Vereniging d'n Bussel, 1987.
- Poel, Y. te,**
Het jongerenwerk als pedagogische praktijk: terug naar de jaren vijftig?
In: Bois-Reymond, M. du, J. Hazekamp en M. Matthijsen (red.), Jeugd onderzocht, Amersfoort, Giordano Bruno, 1986.
- Poel, Y. te**
Jongerenwerk en jongeren
In: Jongeren; nieuwe wegen in de sociale pedagogiek, onder redactie van J. Hazekamp en I. van der Zande, Meppel, Boom, 1988.
- Randgroepjongeren**
Randgroepjongeren centraal
Den Haag, VNG, 1983.
- Regt, A. de**
Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid; ontwikkelingen in Nederland 1870-1940
Meppel, Boom, 1984.
- Rombouts, B.**
Vermijdt, bestrijdt de kleine

criminaliteit; bedenkingen bij een rapport

Tijdschrift voor criminologie, jrg. 27, nr. 4, 1985.

Rozak, Th.

Opkomst van een tegencultuur; Bespiegelingen over de technocratische maatschappij en haar jeugdige bestrijders

Amsterdam, Meulenhof, 1971 (oorspr. 1969).

Rooy, P. de

Jeugdbeweging in Nederland

In: Geschiedenis van opvoeding en onderwijs; inleiding, bronnen, onderzoek, onder red. van B. Kruithof, J. Noordman en P. de Rooy. Nijmegen, SUN, 1982.

Schelsky, H.

Die skeptische Generation

Düsseldorf, Diederichs Verlag, 1957.

Teichgräber, H.D.

Kritische Jugendarbeit; Ueberlegungen zu einer theoretische Grundlegung

Theorie und Praxis der sozialen Arbeit, jrg. 31, nr. 9, 1980.

Zande, I. van der en S. Gerritsen

Tendensen in het jeugdbeleid

In: Jongeren; nieuwe wegen in de sociale pedagogiek, onder redactie van J. Hazekamp en I. van der Zande, Meppel, Boom, 1988.

Jeugdcultuur en de moraal

Een gesprek met Paradiso-directeur Huib Schreurs

drs. J. C. J. Boutellier

'Ik heb niet zo de behoefte om naar buiten te treden in interviews. De aantrekkingskracht van Paradiso bestaat uit het mystieke beeld dat er vanuit gaat en met teveel publiciteit doorbreek je dat. Maar enkele jaren geleden heb ik bewust journalisten uitgenodigd om te komen kijken en te praten. We hadden hier toen skinhead-concerten, waar het er ontzettend 'heavy' aan toe ging. Er werd vechtend gedanst, ook met messen; dat was geen stoeien, maar vechten. Ik stond daar zo vreemd tegen aan te kijken. Ik heb verschillende mensen gevraagd wat ze daarvan vonden. Als er iets zou gebeuren, zou ik niet de enige zijn die hoefde uit te leggen wat dat voor soort concerten zijn. Ik maak me er vaak zorgen om. Als er echt eens een mes in iemand gaat, wat dan? Dan hebben we iets opgepakt, dat we niet hadden mogen oppakken.'

Aan het woord is Huib Schreurs, de directeur van het Amsterdamse Paradiso, het gebouw 'waar alles kan wat nergens kan'. De hoofdmoot van de programmering bestaat uit popconcerten; punks, skinheads, rasta's, hip-hoppers, hard-rockers, vertegenwoordigers van alle jeugdstijlen kunnen terecht in Paradiso. Maar Paradiso is ook het gebouw waar op zondag bijbellezingen worden gegeven en waar thema-avonden plaatsvinden over 'goed en kwaad'. Onderwerp van gesprek is de verhouding tussen moraal en jeugdcultuur. Hoe kijkt deze 'ervaringsdeskundige' aan tegen de ontwikkelingen in de jeugdcultuur? Is er sprake geweest van een verharding onder jongeren in de dertien jaar dat hij aan Paradiso verbonden is? En welke opstelling kiest Huib Schreurs – die zegt liever naar het publiek te kijken dan naar de band – in deze ontwikkelingen?

Het dilemma

'Aan de ene kant wil ik gewoon volgen wat de jeugd doet: wat zijn hun ideeën, wat zijn de modes. Ik wil het allemaal gezien hebben wat er gebeurt onder jongeren. Jongeren hebben nog niet zo'n geordend beeld van de wereld. Ouderen hebben maar weinig gegevens nodig in het dagelijks leven, maar voor de jeugd is elk gegeven van belang. Zo komen ze tot combinaties die voor mij ondenkbaar zijn. Dat is artistiek gezien een geweldige zaak. Zo'n hiphop-cultuur, dat is mooi. De veiligheidsspelden van de punks waren een geniale vondst, heel eng en heel mooi tegelijk. Aan de andere kant, als je mensen regelmatig de gelegenheid geeft de boel uit de hand te laten lopen, dan legitimeer je hun gedrag. Dan is het heel moeilijk om nog te zeggen dat het eigenlijk niet mócht, wat ze deden. Je hebt in feite al gezegd dat het normaal is wat ze doen. Maar die 'heavy' dingen wil ik niet als juist legitimeren, die vind ik naar en eng. Dat is het dilemma, je wilt alles volgen maar je wilt niet alles legitimeren. Er mag hier ontzettend veel, tot een bepaald moment.'

Paradiso werd opgericht in een tijd dat dit soort zaken nog niet speelden. Paradiso stond voor een vernieuwende beweging in de cultuur: de provo's, de hippies. Wat voor soort omslag heeft er plaats gevonden in de jeugdcultuur?

'Paradiso was de uitdrukking van een nieuw levensgevoel, niet alleen van jongeren, maar van een veel grotere groep mensen. Zonder de steun van journalisten en intellectuelen was er destijds nooit zo'n beweging van de grond gekomen. Paradiso was het morele centrum van die tijd. Toen ik in 1975 hier kwam was die beweging eigenlijk al afgelopen. Dat kun je bijvoorbeeld zien aan de junks. Er is een tijd geweest dat junks in Amsterdam gezien werden als mensen die het hogere voorstonden, die het betere wilden. Maar het gevoel dat de junk 'iets' betekende liep toen al af.'

'In die tijd begon de gewelddadigheid zijn intrede te doen. Dat is gekomen met de punk- en de kraakbeweging. Volgens mij was de opkomst daarvan niet zozeer een omslag, maar meer een karikaturale voortzetting van de hippiebeweging. Bij de hippies draaide het op een gegeven moment alleen nog maar om 'jezelf'. Het was een volledig hedonistische

levensstijl geworden. De karikatuur van dat idee werd uitgedragen door de punks en de krakers. Die verwierven zich een soort super-hippiedom. De punks waren de laatste hippies of de kinderen van de eerste hippies. Zij vonden dat alles van hun was, dat ze overal recht op hadden, zonder dat ze nog het besef hadden dat de wereld ingewikkelder in elkaar zit.'

'Die punkers éisten bijvoorbeeld dat ze gratis naar binnen mochten, 'daar hadden ze recht op'. Het geweld dat ze hanteerden begon eigenlijk vrij vrolijk. Iemand heeft een goed humeur en trapt een WC-pot in elkaar. Daar had ik op zichzelf nog niet zoveel problemen mee. In geweld zit in eerste instantie vaak een element van vrolijkheid. Maar dan is er plotseling een soort heftigheid, iets bitters, iets gemakzuchtigs. Dat is dan niet meer aanvaardbaar.'

De rechtsorde

Je zou kunnen zeggen dat jeugdcultuur per definitie haaks staat op conventies en de gangbare moraal. Vandalisme wordt bijvoorbeeld ook wel gezien als een vorm van verzet van jongeren tegen de maatschappij. Wat bepaalt voor jou precies de overgang naar onaanvaardbaar gedrag?

'Het wordt onaanvaardbaar als het in feite geen reële betekenis meer heeft. Het enige dat dan nog overblijft is dat mensen ervan genieten een soort beest te zijn. In het begin werd dat geweld inderdaad door de sociale academie-cultuur als iets goeds gezien. Die mensen kwamen voor zichzelf op als ze zich zonder kaartje naar binnen vochten, en de portiers vonden ze eigenlijk maar onderdrukkers. Als zaalhouder houd je dat standpunt natuurlijk nog geen twee avonden vol. We hebben het wel altijd zelf proberen op te lossen. We hebben maar enkele keren de politie erbij gehaald, altijd buiten, nooit binnen het gebouw. De portiers gebruiken hier nooit geweld. Je weet dat er bepaalde plekken in de zaal zijn waar het gebeurt. Daar zet je extra mensen neer, je kijkt de hele tijd naar wat het publiek doet.'

Heeft Paradiso een soort eigen rechtsorde, bijvoorbeeld wat betreft drugsgebruik?

'Dat had het wel een beetje, en daar was ik trots op, totdat ik me realiseerde dat je daar heel ver in kunt gaan. Nu wil ik dat niet meer. Hier mag wel meer dan

buiten, maar er moet een verband zijn met wat buiten is toegestaan. Ik vind dat je mensen moet leren dat er een rechtsorde is die geëerbiedigd moet worden: geen geweld, geen harddrugs. Het drugsgebruik heeft overigens veel te maken met de beeldvorming er omheen. Vroeger vond ik niet dat de Stones – die ik mateloos bewonder – schuldig waren aan het harddrugsgebruik. Maar nu vind ik dat wel, ze hebben bijgedragen aan een positief beeld van harddrugs. Zo is het yuppiesdom bijvoorbeeld voor een deel terug te vinden in het beeld van de cocaïne. Het beeld van de snelle jongen, die alles snel oplost, alles makkelijk neemt, veel kan drinken maar toch helder blijft. Cocaïnegebruik is veel moeilijker in de gaten te houden, maar ik heb er een hekel aan, aan het spul maar ook aan het beeld.'

De onhoudbare jongeren

In 1982 werd in Paradiso het congres *Onhoudbare jongeren* gehouden. De dag stond in het teken van het omgaan met zich agressief gedragende jongeren. Aan het woord kwamen onder andere een sportschoolhouder, een voetballer, een rugbytrainer. Dat juist Paradiso als 'tempel van de jeugdcultuur' een dergelijke 'studiedag' organiseerde werd opmerkelijk gevonden. Het was een van de eerste keren dat dit probleem op zo een onverholen wijze aan de orde werd gesteld. Ook worden in Paradiso regelmatig bijeenkomsten gehouden over 'de moraal': een lezing van Rudy Kousbroek over moraal, avonden over 'goed en kwaad', over modern religieus beleven, over de esthetiek van het geweld, lezingen over de bijbel. Wat heeft Huib Schreurs voor met dit soort activiteiten en wie denkt hij ermee te bereiken?

'Voor mij is het geweld altijd het centrale punt geweest in mijn werk hier. Ik kom uit een milieu waar dat niet voorkwam. Het viel voor mij volkomen buiten de werkelijkheid. Ik ben steeds meer moraliserend gaan programmeren. Ik vind bijvoorbeeld dat jongeren zo lang mogelijk op school moeten blijven. Ze moeten iets leren. Als er dan bijvoorbeeld minder aandacht is voor geschiedenis op school, dan organiseer ik lezingen over geschiedenis. En toen ik merkte dat er in homo- en kunstenaarskringen een soort waardering was voor geweld, deden we een avond over de esthetisering van geweld. Want ik voelde dat ik niet

alleen met het probleem zat hoe ik mijn portiers moest beschermen, maar dat het blijkbaar nog mooi gevonden werd ook.'

'Het punt is wel dat je niet iedereen dezelfde problemen voor kunt schotelen. Mijn ideaal is dat hier allerlei publieksgroepen komen, met een nadruk op jeugd en dan nog het liefst etterjeugd. Hun problemen en ideeën wil ik signaleren en naar buiten brengen, maar ik probeer al die groepen – elite en jeugdgroepen – ook tegen elkaar te beschermen. Paradiso moet een punt zijn waar ze elkaar ontmoeten zonder elkaar te zien, ze moeten van elkaars bestaan weten. Als er een hardrock-avond is, hangen er affiches van de bijbellezing van de volgende dag.'

Er wordt jullie wel verweten dat er juist weinig van dat soort moeilijke jongeren meer komen.

'Nou en of die komen. Maar in dat soort avonden is de pers over het algemeen niet zo geïnteresseerd. En dat is misschien maar goed ook. Want als de pers de band waardeert en het is intussen een beestenboel, dan zien de bezoekers dat als een waardering van zichzelf. Dat is volgens mij ook het geval in de stadions. Voetbal wordt positief gewaardeerd, en de voetbalvandalen krijgen de gelegenheid om het te claimen. Ik zou ze nooit de kans hebben gegeven het te claimen.'

'Op kleinere schaal maken wij hetzelfde mee. We hadden een keer een heel zwaar concert, we hadden de zaak helemaal gebarricadeerd, rondom het gebouw honden, wel twintig portiers, deuren dicht en een voor een naar binnen. Toen kwam er een gemeenteraadslid langs die daar schande van sprak. Zo zouden we die jongeren bevestigen in hun gedrag. Dan denk ik: nee mijnheer, er is een punt dat je móet winnen, het mag dan niet uit de hand lopen, anders is het te laat om er nog wat aan te doen. Je moet op het juiste moment niet bang zijn om de wet te stellen. Je moet een kaartje kopen, je mag geen messen hebben, je mag hier niet vechten. Dat gedrag moet je niet legitimeren.'

Er wordt in dit verband wel eens gezegd dat de 'permissive society' uit de hand gelopen is. Als ik je zo hoor lijkt je het daar aardig mee eens te zijn.

'Je moet niet vergeten dat ik me in het slagveld van de permissive society bevind. Vandaar dat ik dit soort ideeën heb. Als ik ze van anderen in een andere context hoor, denk ik wel, nou dat mag wel wat

minder. Ik probeer wat wetten te stellen, omdat ik helemaal aan de andere kant zit. In principe ben ik voor normstellend jongerenwerk, maar ik vind dat je heel terughoudend moet zijn in wat je ervan kunt verwachten. We fouilleren bijvoorbeeld op messen, en dat levert heel wat op. Maar ze krijgen ze aan het eind vanavond wel weer terug. Dat doen we alleen al om tactische redenen, anders smokkelen ze ze stiekum naar binnen. Je hebt met het publiek een soort knipoog-verhouding. We staan wat dat betreft nog steeds in de traditie van het jeugdwerk. Onze staf is direct verantwoordelijk voor wat er gebeurt en heeft een directe band met het publiek. Iedereen kijkt hier toe op wat er gebeurt. In het stadion springt de directeur er niet tussen, die helpt zijn portiers niet.'

De pretenties

'Je moet niet denken dat je in het jongerenwerk het probleem van 'mijn en dijn' kan oplossen, dat is oneerlijk. We hebben het over problemen die samenhangen met de maatschappelijke positie van jongeren en met het falen van de cultuur. Je moet als jongerenwerker echter wèl heel goed weten wat de normen zijn in je eigen centrum. Verder kun je niet gaan. Je kunt geen moraliserende houding hebben ten opzichte van jongeren, je kunt hooguit laten zien wie jezelf bent.'

Toch lijken je pretenties wel wat verder te gaan.

'Ik hoop dat de moraliserende toon van Paradiso doorwerkt naar jongeren. Het gevoel dat je wat waard bent, dat de wereld goed voor je is en dat je goed kunt zijn voor de wereld, dat gevoel heeft heel veel te maken met werk, huwelijk en religie. Die dingen kunnen we ze hier niet geven en op bepaalde punten kan de cultuur ook niet meer terug. Maar er is de mensen een hoop ontnomen, hoor. Als je die dingen niet hebt en er is daarnaast een ideologie waarin ze ook niet goed gevonden worden... Ik heb nog niet veel betere alternatieven gezien om de problemen van het leven aan te gaan. Ook al zouden die instellingen niet deugen, ze helpen wel. Vind maar eens een betere oplossing. Maar intussen ben ik al lang blij als ik de mensen iets kan geven dat ze een beetje gelukkig maakt. Als ik sommige jongeren zie, dan denk ik wel eens, welke kansen hebben ze op een beetje geluk? Werk hebben ze niet, van het huwelijk hebben we gezegd dat het niet deugt ...'

Moet ik in dat verband ook de bijbellezingen zien die jullie dit seizoen hebben georganiseerd?

‘Als ik al die problemen om me heen zie dan denk ik, ik laat de wereld niet afbreken, ik bouw hem gewoon weer op. In het jeugdbeleid gaat het altijd over randgroepjongeren. Het gaat er niet om ze per se te bereiken maar om wat we ze te bieden hebben. Moeten we met lege handen tegenover ze gaan staan en zeggen: ‘jullie hebben niks en jullie kunnen niks, maar we zouden niet weten wat goed voor jullie is’. Je moet dingen vinden die mooi zijn en die moet je ook poneren als mooi. Onze cultuur is doordrenkt met de bijbel, maar die is tot nu toe door de kerk geclaimed. Volgens mij komen we niet onder die bijbel uit, daar moeten we over kletsen, die zal weer bewust onderdeel moeten worden van onze cultuur.’

‘Als ik helemaal niet meer weet wat we moeten doen, dan denk ik wel eens aan een kind dat vraagt: papa, waarom zit dat zo en zo? Vanuit zo’n soort gevoel wil ik hier programma’s maken, dan stuit je ook op de tradities van een cultuur. Ik wil hiervan nog een ander voorbeeld geven. Daaraan kun je zien hoe sommige dingen in het falen van onze cultuur samenhangen. Ik vind dat het begrip ‘eer’ uit de politiek is verdwenen. Als er fouten worden gemaakt wordt daar niet de consequentie aan verbonden om op te stappen. En dat merk ik hier. Iemand stoot een biertje om en die persoon begint stennis te maken en te gillen dat zijn eer is aangetast, wat natuurlijk nergens op slaat. Maar als men in de politiek niet in staat is om zo’n begrip vorm te geven, dan ligt het op straat en kan iedereen het oppakken om er een biertje mee te verdedigen. Dat begrip functioneert niet meer, het is uitgehold, terwijl je er zoveel aan kunt hebben. Het garandeert de waarde van een bepaalde structuur. Als die structuur faalt en je bent daar verantwoordelijk voor, dan moet je opstappen.’

Is Paradiso in die zin voor jou een erekwestie?

‘Ik heb er veel over nagedacht wat ik zou doen als er hier inderdaad een mes in iemand gaat. Ik denk dat ik dan zou zeggen: ‘Huib, het is mooi geweest jongen, je hebt iets gewild dat je niet waar kunt maken’. Je kunt je uiterste best hebben gedaan, maar op zo’n moment moet je opstappen. En dat dient dan als waarschuwing voor mijn opvolger, dat het niet kon wat we wilden. Op die manier functioneer je in een groter geheel. Misschien is dat wel het wezen van de moraal.’

Jeugdbeleid en jeugdcriminaliteit – een ongelukkige gang van zaken in 'Woldorp'

drs. H.F.C. Rombouts*

Schillerend (droef)
verhaal. Journalistiek
Teneur lykt op Schilderswijk of Ryswijk
(BCP)
onderzoek

In mei 1982 ontving de wethouder van sociale en culturele zaken van de gemeente – laten we zeggen Woldorp uit handen van haar ambtenaren jeugdzaken de nota *Aanzet tot een Gemeentelijk Jeugd- en Jongerenbeleid*. Een aanzetnota slechts, vanwege 'de enorme uitgestrektheid van de jongerenproblematiek en gezien het feit dat wij niet pretenderen (structurele) oplossingen hiervan zonder hulp van buiten het gemeentelijk apparaat te kunnen aandragen'.

Die jongerenproblematiek werd als volgt weergegeven. In onze westerse samenleving is de periode tussen jeugd en volwassenheid steeds langer geworden, enerzijds door uitbreiding van de noodzakelijk geachte leerperiode en anderzijds door de economische ontwikkelingen van de laatste jaren. Jongens en meisjes verkeren in deze levensfase in een kwetsbare situatie, enerzijds nog sterk afhankelijk van volwassenen, anderzijds verlangend naar zelfstandigheid. In vergelijking met vroeger beschikken ze over meer middelen, maar ten opzichte van de volwassenen voelen ze zich veelal achtergesteld. Als ze zelfstandig gaan wonen, kunnen ze terecht komen in vereenzaming en onzekerheid. Het wegvallen van de gevestigde waarden en normen, ook in de wereld der volwassenen, bemoeilijkt het vinden van een eigen identiteit. De economische situatie is ook in Woldorp verslechterd en ze is, met bijna 4000 werkzoekenden in de categorie 18 tot en met 24 jaar, nog ongunstiger dan in de meeste andere plaatsen. De hiermee gepaard gaande, vaak uitzichtloze positie van jongeren geeft in veel gevallen aanleiding tot gedragsuitingen die voor de jongeren zelf of hun omgeving een probleem vormen: vroegtijdig school verlaten, van huis weglopen, drugsgebruik, alcoholgebruik, agressie.

* De auteur is als onderzoeker verbonden aan de vakgroep Strafrechtswetenschappen van de Katholieke Universiteit Brabant.

Hierop volgde een overzicht van de lokale gesubsidieerde voorzieningen en activiteiten voor jeugd en jongeren, alsmede een opsomming van de knelpunten daarin. Een en ander verdeeld naar de sectoren sociaal-cultureel werk, maatschappelijke dienstverlening, sport en recreatie, huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs – in die volgorde. Geconcludeerd werd tot de noodzaak van een gecoördineerde aanpak, waarvoor een stedelijk overlegplatform nodig zou zijn. Verder zouden de mogelijkheden van het open jeugd- en jongerenwerk beter kunnen worden benut door alle beroepskrachten onder te brengen bij één stedelijke instelling van waaruit ze naar behoefte in de verschillende wijken en buurten zouden kunnen worden gedetacheerd.

Er spelen echter op het ogenblik enkele zaken, zo werd daaraan toegevoegd, waarvoor op zeer korte termijn een oplossing moet worden gevonden. 'Hierbij in het oog springend zijn de problemen die zich in Woldorp-Oost met jongeren voordoen. Gezien de ernst van de situatie hebben wij in principe besloten middelen vrij te maken voor het aanstellen van een extra beroepskracht, voor het opzetten en exploiteren van een accommodatie en voor het organiseren van activiteiten ten behoeve van randgroepjongeren in dit deel van de stad.' Tenslotte werd in de nota het belang van de werkloosheidsbestrijding onderstreept en werden de gemeentelijke reacties op het Werkgelegenheidsplan en het Gemeenschapstakenplan opgesomd.

Een dubieus besluit

Dit artikel gaat niet over het in de nota neergelegde beleid in zijn algemeenheid, maar over de problemen in het stadsdeel Oost en het aangestipte, in april 1982 genomen barak-en-beroepskracht-besluit. Dit besluit luidde een verdere escalatie in van ongeregeldheden en het resulteerde uiteindelijk in een fiasco. Het is daarom leerzaam te bezien hoe het tot stand kwam en of het nodig was. Maar eerst iets over wat er op volgde.

In mei meende het wijkcentrum in Oost zijn deuren een poosje te moeten sluiten omdat het gedrag van de jongeren die er regelmatig kwamen feesten niet meer te harden was en tevens om een beetje druk te zetten op de uitvoering van het aprilbesluit. Ook een café in

de buurt en de snackbar in het winkelcentrum gingen dicht. De politie begon een intensieve surveillance en praatte met de winkeliers over de mogelijkheid van toegangsontzeggingen en toen de landelijke pers zich voor de affaire begon te interesseren en er geruchten ontstonden over aanrandingen en eigenrichting, kwamen er inderdaad verschijningsverboden voor het winkelcentrum, het aangrenzende sportcomplex, het wijkcentrum en het café. Dit wegens 'herhaaldelijk wangedrag', maar er was inmiddels ook sprake van 'terreur'. B&W wezen eind juni een plaats aan voor de barak, maar het regende bezwaren uit de buurt en de aangetrokken jongerenwerker bedankte voor de eer. In augustus stelde de Criminele Inlichtingen Dienst vast dat het in feite maar om een handvol raddraaiers ging, maar het besluit lag er en het wachtte op uitvoering.

In oktober trad alsnog een randgroepjongerenwerker aan. De plaats voor de barak werd honderd meter opgeschoven, wat opnieuw heftige bezwaren opriep. Dat de chef van de surveillancedienst op een informatie-avond geruststellend met statistieken zwaaide en de nieuwe wethouder uitriep dat men hem desnoods altijd uit bed kon bellen, kon niet verhinderen dat de buurt een AROB-procedure aanspande. In december liepen de toegangsontzeggingen ten einde en namen de spanningen verder toe. In januari kwam het idee van een sportschool. Sport en alcohol gaan niet goed samen, een eigen sportschool zou een stukje werkgelegenheid kunnen bieden en de vestiging ervan in een leegstaand bedrijfspand zou niet in strijd met het bestemmingsplan zijn. Reeds in maart kon de wethouder, die hier en daar nog een potje had weten te vinden, de zaak openen: een werkproject (voorlopig dankzij werkverruimende maatregelen) voor drie leden van de 'de voormalige winkelcentrumbende', te weten Henk, Alex en Otto, tevens aangepaste, laagdrempelige vrijetijdsvoorziening voor de jongeren van het stadsdeel. Otto was overigens op het moment van de opening gedetineerd vanwege een steekpartij. Een zojuist elders failliet gegane sportschoolhouder nam met behoud van uitkering de technische leiding op zich en hij bracht de benodigde toestellen mee. De jongerenwerker zou de drie WVM-ers begeleiden.

Deze constructie werd geen succes, noch bedrijfsmatig noch uit het oogpunt van pedagogiek en pacificatie. Er kwam wel klandizie, maar van meet af aan waren er ook financiële problemen, er werd niet

geadministreerd, rekeningen werden niet betaald en subsidiegelden werden oneigenlijk gebruikt. Al spoedig werd de sportschool tevens feestzaal, rovershol, goktent en onderkomen voor de nacht en ze trok wat de politie noemt 'criminelen' aan uit alle delen van de stad. Omgekeerd manifesteerde het genoemde drietal zich nu ook buiten de eigen wijk. Het project werd na een jaar beëindigd. Het duurde daarna nog twee jaar voordat de gemeente de tijd gekomen achtte om het pand, dat zij inmiddels van de oorspronkelijke eigenaar had aangekocht, te laten ontruimen. De drie ex-WVM-ers leken inmiddels aardig gevorderd op de illegale weg.

Wat ging er fout met de sportschool? Eigenlijk alles! De technische man bleek niet alleen geen ondernemerstype, maar hij kon ook geen lesgeven. De rol van de jongerenwerker riep vragen en weerstanden op, zeker ook bij de politie. De wethouder trok na luttele weken zijn handen weer af van het project. Het jongerenwerk dat medio 1983 de sportschool op last van de gemeente adopteerde, kreeg er absoluut geen greep op. Maar ook heeft het er alle schijn van dat de drie jongemannen, aan wie het project omwille van de rust en orde werk had moeten bieden daar helemaal niet meer in geïnteresseerd waren. Niet in dit soort werk, onder deze omstandigheden, tegen dit inkomen. Wat bedoeld was als perspectiefbiedend en daardoor ordeherstellend, werd door de adressanten, die zich ook moeilijk konden losmaken van hun kameraden, heel anders opgevat. Hebben de verschillende betrokkenen bij de totstandkoming van het project elkaar en/of zichzelf voor de gek gehouden? Het is gemakkelijker iets dergelijks achteraf te concluderen dan het te voorzien. Op het moment dat het sport-school-idee werd geboren, was de situatie zeer gespannen, na een langdurige periode van escalatie.

Terug naar een eerdere episode uit dat escalatieproces, de fase die uitmondde in het barak-en-beroepskracht-besluit, dat niet goed uitvoerbaar bleek. Hoe kwam dat eerste besluit tot stand? Had in deze periode de ontwikkeling niet kunnen worden gekeerd?

Onrust in Oost

Het stadsdeel Oost is gebouwd in de periode 1965-74 en het telt 30 000 bewoners. Het is een mengsel van stilte en onrust: een steriele, grootschalige

wijk, met van het begin af aan een stroom van klachten over de gebrekkige kwaliteit van woningen en woonomgeving en van verwijten aan het adres van gemeente en woningbouwcorporaties. De kerk is er niet, zoals oorspronkelijk bedoeld, het bindende instituut geworden. De nette burgergezinnetjes die de ontwerpers voor ogen stonden zijn er wel gekomen, maar voor een deel zijn ze weer vertrokken en noch de massale werkloosheid, noch de heerschappij van de televisie waren voorzien. Eén calculatie kwam volledig uit: het overdekte en geklimatiseerde winkelcentrum is een goudmijn.

Begin 1979 komt de recherche voor het eerst in actie in Oost. Er worden dertig jeugdigen aangehouden voor een veelvoud van dat aantal aan delicten, merendeels kleine zaakjes, zoals inbraken in bergingen. Sommigen spreken in dit verband van de Bende Oost. Anderen van de Plantsoengroep, naar de buurt waar een deel van de verdachten woont. Kort tevoren is Het Oasetje uitgebrand, een dépendance van een stedelijke vormingswerkinstelling, gevestigd in het wijkcentrum. Dit laatste is net twee maanden open na een grootscheepse renovatie, waar heel het welzijns-werk van Oost jarenlang om heeft moeten zeuren bij de gemeente. De mensen van Het Oasetje vinden na de brand tijdelijk onderdak bij open jongeren centrum VICO (vriendschap, informatie, communicatie, ontmoeting). Dit heeft na de opening in 1974 anderhalf jaar lang luidruchtig gedraaid; sindsdien kwakkelt het.

Als de mensen van Het Oasetje in oktober terug kunnen naar de eigen zolder, wordt de stemming meteen bedorven door knokpartijen. Het vormingswerk besluit deze dépendance te sluiten. De inspectie vindt al lang dat ze niet aan de eisen voldoet. Toch probeert men het nog een keer en er wordt een nieuwe beroepskracht aangetrokken, een ontwikkelings-socioloog, die spreekt van 'een soort oase in onze harde, ongelijke, ingewikkelde maatschappij'. In juni 1980 maakt hij een praatpapier. 'Min of meer kenmerkend voor de bezoekers is het zich afzetten tegen, vluchten voor, botsen met de omgeving ... al of niet duidelijk bewust ... Verder is het gebruik van hasjisch voor de overgrote meerderheid een gemeenschappelijk belang. Het is illegaal, thuis moet het meestal verborgen blijven ... We krijgen echter ook bezoekers binnen die alleen op de alcoholtour zitten en het gebruik van soft drugs afwijzen ... Dit zijn de mannen met bravour,

getatoueed en wat sneller opgefokt dan de andere bezoekers ... Tot nu toe hebben zich geen grote problemen voorgedaan, maar er zijn avonden dat de stemming enigszins gedrukt wordt ... We hebben intussen wat beter contact met deze 'afwijkende' groep gekregen en hopen dat zij zich ofwel vanzelf naar andere oorden begeven ... ofwel in het geheel weten in te passen.'

Een van die nieuwe bezoekers, Otto, begint in 1980 de aandacht te trekken van de politie. Hij is achttien. Zijn werk als leerling-drukker is hij kwijt geraakt wegens herhaalde dronkenschap en absenteïsme. Hij begint met vernielingen. Ook zijn maat Alex, zelfde leeftijd, korte tijd werkzaam geweest in de bouw, wordt weer eens geverbaliseerd. Twee jaar tevoren kwam hij met de politie in aanraking in verband met inbraak en heling. In september breekt Otto in bij het wijkcentrum en ook in een fabriekje en jat hij uit auto's. Begin oktober wordt hij aangehouden op verdenking van deelname aan een grote inbraak. Motief: geldnood. Half oktober komt hij weer vrij.

Een paar dagen later bespreekt hij 's middags zijn drankgebruik met de reclassering en nog dezelfde avond mishandelt hij samen met Alex een lid van de band die in Het Oasetje optreedt. Resultaat: gebroken ribben en gebroken neus. Het tweetal wordt aangehouden. Volgens zijn verklaringen is Otto 's middags al op stap gegaan, dus meteen na het bezoek aan de reclassering. Hij drinkt veel rum-cola en bier en gaat 's avonds weer naar het café (het vormingscentrum dus, BR). 'Sinds twee jaar gebruik ik ook regelmatig hasj. Ik voel dat het slecht voor me is.' Begin 1981 wordt een voorlichtingsrapport over hem uitgebracht. Hij zou een open en eerlijke indruk maken, vrijuit over zijn eigen situatie vertellen en de sociale achteruitgang onderkennen waarin hij terecht is gekomen. Kort voordat hij moet voorkomen, wordt hij opnieuw gearresteerd, deze keer verdacht van potenrammen.

In december was het inmiddels ook knokken geweest in VICO. Een deel van de Oase-jongeren, waaronder een zekere Henk, ook al net zijn baantje kwijt, richt zich tegen de Molukkers die al geruime tijd in het jongeren centrum rondhangen. Beide partijen halen versterking, hele auto's vol. In februari bedreigt Alex zijn vader met een vuurwapen, maar daar wordt geen aangifte van gedaan, hoewel de politie wel assistentie schijnt te hebben verleend. Wel wordt hij die maand veroordeeld tot een boete wegens

een mishandeling. De wijkkrant doet verslag van een gesprek met drie jongeren die zeggen zich dood te vervelen in de wijk en die in de stad nergens binnenkomen als er een Surinamer bij de groep is. Ze zijn 'gelukkig op tijd gepakt' toen ze 'dingen deden die eigenlijk niet mochten'. Een van de drie zou wel naar de sportacademie willen, een tweede zou wel timmerman willen worden ... Ook wordt gesproken met twee scholieren, LTS en MAVO, 'de technische mannen van de zondagse VICO-tienderdisco', die er al hun vrije tijd in steken. Er komen steeds meer jongeren naar VICO, ondanks dat er geen bier wordt geschonken, zeggen ze. Wel jammer die slechte naam, veel jongeren mogen niet van hun ouders vanwege het langharig tuig en de drugs. Hun grote droom is een eigen disco, ze zijn niet pessimistisch over de toekomst, zoals die anderen ...

Een heus beleidsplan

Voorjaar 1981 houdt de kinderpolie een tweede opsporingsactie in Oost. Deze keer betreft het ruim twintig feiten, waaronder de vernieling van een beeldengroep bij een school, en zeven verdachten. De huismeester van het winkelcentrum schaft zich een grote hond aan. Bestuur en werkers van VICO gaan een weekend naar een conferentieoord om een beleidsplan op te stellen. Een opbouwwerker schrijft een brief met aanbevelingen. 'Jongeren zijn op zoek naar hun ware ik, zwervend als het ware. Ze hebben het recht zelf vorm te geven aan hun ontwikkeling. Als ze botsen met de gevestigde orde worden ze bestempeld als lastig, baldadig, crimineel of verslaafd, wat tot doel heeft hen hanteerbaar en inpasbaar te maken. De vraag waarvoor ze dan komen te staan is: aanpassen of doorgaan? De grote aanpassers zijn de politie en het welzijnswerk. De politie dient de gevestigde orde en is repressief. Het welzijnswerk is veelal eveneens repressief, maar het heeft een marge waarin het zich ... los kan maken van de gevestigde orde om zich dan terzijde te stellen van de jongere en met deze te werken aan zijn belangen en daar dan ook voor op te komen ...'

Er komt inderdaad een plan op papier waarin wordt ingegaan op de jongerenproblematiek in Oost. De 'knelpunten van jongeren' zouden enerzijds zijn terug te voeren op de manier waarop de wijk is

opgezet en wordt bewoond, een slaapstad met weinig voorzieningen, lagere sociale klasse, etnische minderheden, anderzijds zou het gaan om meer persoonsgerichte problemen die echter wel een collectief karakter hebben aangenomen en die samenhangen met de massaliteit van de scholen en de werkloosheid.

Zwaartepunten in de problematiek: de overgang van lagere school naar voortgezet onderwijs, de overgang van school naar werk, werkloosheid. Een cirkel van spijbelen, ziekteverzuim, machteloosheid en passiviteit. Steeds meer jongeren gaan zich manifesteren in groepen waar de belangen gelijk zijn. De belangrijkste knelpunten: gebrek aan ontmoetingsmogelijkheden, het gevoel een nummer te zijn, slechte toekomstperspectieven, de individuele problematiek van het onvolledige gezin, het gebrek aan onderlinge solidariteit, het gevoel van machteloosheid, de afhankelijkheid van en het moeten buigen voor de autoriteit.

Op basis van deze analyse kiest het jongerenwerk ervoor zich te gaan richten op 'drie soorten jongeren binnen de leeftijdscategorie 10-20 jaar: schoolverlaters en school-drop-outs, jongeren zonder werk en jongeren met onvoldoende recreatiemogelijkheden'. Ook de taakstelling is drieërlei: de vrije tijd, het creëren van een situatie van acceptatie van en omgaan met vrije tijd, het ontwikkelen van recreatieve activiteiten.

Terwijl het jongerenwerk in Oost zich bezint, vertelt de hoofdcommissaris van politie aan de plaatselijke krant over de onhanteerbare werkdruk waarvoor zijn korps zich de laatste jaren gesteld ziet. In juli vertaalt het jongerenwerk zijn beleidsplan in een werkplan. Uitgangspunt: aansluiten bij wat jongeren willen, maar anderzijds inventariseren wat hun werkelijke problemen zijn. 'De groep die zich ophoudt op en rond het podium in het winkelcentrum en daar veel overlast bezorgt', de Plantsoengroep en nog een derde groep 'krijgen prioriteit'. In het werkplan worden ook enkele discussievragen aan de orde gesteld die in het beleidsweekend zijn blijven liggen. 'Kies je voor de jongeren of voor de maatschappij?' Antwoord: 'Het is belangrijk hier in de toekomst nog de nodige aandacht aan te schenken'.

In augustus komt Otto vrij uit zijn detentie. In Het Oasetje en het wijkcentrum is de toestand inmiddels kritiek geworden. De ontwikkelingssocioloog is naar elders vertrokken.

Brandalarm

In september 1981 brandt Het Oasetje voor de tweede keer uit. Het wijkcentrum: 'Ze komen er hier niet meer in, dit is geen open jongerenwerk meer.' De brigadier van politie die in de beheerscommissie zit: 'Dat de brand aangestoken was, was meteen zeker, maar pas veel later is dat officieel opgehelderd. Heel frustrerend, met die knapen omgaan terwijl je weet dat ze het gedaan hebben, maar het staat nog niet vast.' Dat de huur wordt opgezegd lijkt een mooie gelegenheid voor het vormingswerk om deze dépendance op te heffen, maar er is net een nieuwe beroepskracht in dienst, die meent: 'Er is nog genoeg werk voor het vormingswerk. We zijn een van de weinige instellingen die kunnen ingaan op de wensen van jonge mensen. Mensen schreeuwen om educatie op hun niveau en op hun wijze.' En ook: 'Naar mijn opvatting is onze maatschappij in een kritieke fase beland met onbenoembare angsten voor oorlog en kernenergie, met tendensen in de richting van fascisme en discriminatie. In de crisistijd wordt vormingswerk gepakt, het is een bedreiging voor de gevestigde orde.' Hij krijgt een jaar de tijd, dat wil zeggen een dag in de week, om het contact met de moeilijke bezoekersgroep af te bouwen.

Het open jongerenwerk wil niet opnieuw onderdak bieden aan de Oase-jongeren. Men werkt nu immers ambulant en aan een beleidsplan moet je niet te snel tornen. Maar met de benadering van de winkelcentrumjeugd wil het niet erg vlotten. 'Het is moeilijk om een opening te vinden, want je bent nu eenmaal een vreemde voor hun,' verklaart de desbetreffende beroepskracht, een kunstzinnig aangelegd iemand van goede komaf. 'Je komt met lege handen.' Eind september schrijven het bestuur van het open jongerenwerk en de beide werkers van het uitgebrande vormingscentrum een gezamenlijke brief aan B&W om 'u te informeren over de ons inziens toenemende jongerenproblematiek in Woldorp-Oost.' Zij spreken van 'een zeer agressieve groep' die nu op straat staat en rondzwerft in het winkelcentrum, het sportcentrum en de bibliotheek. 'Hoe wij met deze groep om moeten gaan weten wij niet, dat er iets met de groep moet worden gedaan is een duidelijke zaak. Hierover willen wij graag met u praten.'

De bibliotheek was een week tevoren officieel geopend. Het hoofd: 'Alex, Henk en Frits waren

kwaad dat ze geen uitnodiging hadden ontvangen voor de opening en ze meenden daarom alles te moeten opdrinken wat er stond. We hebben ze nog op de foto staan, ruziënd met de andere receptiegasten. De politie heeft ze er toen uitgezet en we hebben er weinig last meer van gehad. Wij konden immers niet bieden wat ze zochten: drank en meisjes.' Een en ander was wel te vinden in het aan het winkelcentrum grenzende sportcomplex met zijn zwembad, sporthal en café-restaurant. De exploitant van het laatste: 'Wij waren zeven dagen van de week open, de hele dag. Als het winkelcentrum om zes uur dicht ging, kwamen ze meteen hierheen. In het begin viel het nogal mee, voeten op tafel, op sluitingstijd niet weg willen, gewoon vervelen. Later werd het steeds meer een puinhoop, mensen lastig vallen, soms zelfs mishandelen, stelen, inbreken, het meubilair vernielen ...'

De wijkkrant begin oktober: 'Onrust en onvrede onder de jeugd groeit'. Er zouden maatregelen genomen moeten worden, 'wil een en ander niet uit de hand lopen'. De jongeren zelf zijn echter volkomen bereid mee te helpen en te denken. Henk (20): 'We zitten allemaal in de WW en kunnen met onze vrije tijd niet uit de weg. Behalve hier rondhangen valt er weinig meer te beleven. Af en toe pakken we een biertje of een stickie en uit verveling zullen we best eens vervelend overkomen. Wij zoeken een lokaliteit waar we onszelf kunnen zijn ... zonder afkeurende blikken van mensen waar we niets mee te maken hebben ...' De wijkkrant vindt het maar triest. Er is in Oost praktisch niets te beleven. Dat geldt niet alleen voor jongeren, maar voor alle bewoners.

Een van de jongerenwerkers heeft inmiddels contact gelegd met de Plantsoengroep en in oktober spreekt ook deze jeugd de wethouder aan. Men heeft het oog laten vallen op een leegstaand lokaal van een school, dat geschikt zou zijn als onderkomen voor de avonduren. Er is een handtekeningenactie gehouden om dat plan te ondersteunen en de bewonersorganisatie van de buurt – waarin een ambtenaar jeugdzaken – onderschrijft het verzoek onder verwijzing naar 'het ontbreken van de meest primaire basisvoorzieningen, hoewel de onlangs via veel tam-tam in inspraakprocedures aangekaarte sociaal-culturele planning van het bestaan van deze voorzieningen uitgaat'. De reclasering onderschrijft het verzoek met het oog op de preventie.

De initiatiefgroep jongerenproblematiek

Half november wordt in de wijkkrant een brief opgenomen van een moeder wier zoon bij 'relletjes' tijdens een feestweek in het winkelcentrum door de politie is opgepakt. Hij zou ten onrechte zijn aangewezen door een winkelier en zij spreekt van 'agenten van buiten de wijk met honden' die 'in alle paniek' een fout hebben gemaakt. De wijkagent weet later nog dat ze tijdens een modeshow met zijn tieners op het podium zaten te vervelen: roepen en schreeuwen, aan rokken trekken, boeren, scheten laten ... Tegelijkertijd komt de 'Initiatiefgroep Jongerenproblematiek Oost' voor het eerst bijeen: een opbouwwerker, vier 'jonge werklozen', de twee beroepskrachten van het vormingswerk, twee beheerders van het wijkcentrum, drie mensen van het sportcomplex, twee winkeliers, de coördinator van het open jongerenwerk, het hoofd van de bibliotheek en de wijkagent. De jongerenwerker die in het winkelcentrum was gestationeerd, heeft zijn pogingen intussen gestaakt.

Uit het verslag: 'Gesteld wordt dat de groep die hier vanavond aanwezig is niet de grootste raddraaiers zijn.' De aanwezige jongeren geven toe wel eens lastig te zijn. Ze zijn werkloos, vervelen zich rot en hebben geen ruimte waar ze zichzelf kunnen zijn. 'Men wil echter niet praten over voorbijge gebeurtenissen; men wil bekijken hoe men deze situatie, die voor iedereen hoogst onaangenaam is, kan veranderen.' Een eigen ruimte zou ideaal zijn, een fabriekshal of een barak. 'Ze zouden deze ruimte zelf willen inrichten, uiteindelijk heeft men tijd genoeg. Een ruimte om dingen te doen, muziek te draaien, een biertje te drinken, wat boksen of biljarten, etc.' Op de vraag of deze groep leiding zou willen accepteren, wordt geantwoord dat men zich niet wil laten betuttelen. 'Leiding is welkom als zij er wat aan hebben.'

De exploitant van het zwembadcafé achteraf: 'Die vergaderingen stelden niets voor, ze werden door een paar van die jongens volledig verstoord.' Het verslag verder: 'Over welke groep gaat het nu precies? Er is een vrij grote groep werkloze jongeren in Oost. Maar er zijn hieronder verschillende groepjes. Niet elke groep voelt zich thuis in het sfeertje van de groep die hier aanwezig is (en omgekeerd) ... Ook zijn er wel eens botsingen met groepen jeugd uit andere stadswijken. Het gaat hier om de groep die geregeld actief is in en rond het winkelcentrum. Deze groep bestaat uit

ongeveer veertig man. Wanneer men een eigen ruimte heeft, is men bereid om anderen op te nemen. Maar eerst: een eigen ruimte.'

De vergadering besluit dan actie te ondernemen. De opbouwwerker schrijft een brief met daarin als eis: 'Er moet een ruimte ... komen waar deze jongeren ... een eigen sfeer kunnen bouwen en onder begeleiding van een beroepskracht kunnen komen tot allerlei activiteiten waar zij behoefte aan hebben.' Hieraan worden aparte brieven gehecht van de jongeren zelf en van de in de initiatiefgroep verzamelde instellingen, welk pakket wordt toegezonden aan B&W, de commissie sociale en culturele zaken, alle raadsfracties, alle gemeenteraadsleden afzonderlijk, de politie, de kinderpolie, het KNOV en CRM. Tegelijkertijd overweegt het wijkcentrum enkele dagen te sluiten uit protest tegen 'de bezuinigingswaan van de gemeente', waarover het hele sociaal-culturele werk woedend is. De wijkkrant besteedt aandacht aan het gemeenteraadsverkiezingsprogramma van de PvdA, waarin nogal wat wensen voorkomen voor het stadsdeel Oost, die gedeeltelijk betrekking hebben op de fysieke structuur van het stadsdeel, de wegen en woningen, maar ook op de politie: meer wijkagenten en een eigen politiepost.

Het pakket brieven is interessant. 'De jongeren uit Woldorp-Oost' schrijven dat er hopelijk snel een oplossing wordt gevonden 'omdat anders de normale mensen in Oost zich ook steeds meer gaan ergeren aan ons'. De winkeliers: 'Daar een grote categorie van deze jongeren geen werk heeft, daardoor hun dagen doelloos doorbrengen en daardoor alcohol gaan nuttigen en elkaar de loef af willen steken, ontstaan vaak situaties waarin agressiviteit steeds sterker naar voren komt.' Het bestuur van de bibliotheek spreekt van 'regelmatige hinder door (roerige) jongeren'. De beheerders van het wijkcentrum: 'Vanuit onze ervaring met een deel van deze probleemjongeren willen wij onder uw aandacht brengen dat de aard van deze jongeren niet of zeer moeilijk verenigbaar is met het multifunctionele karakter van winkel-, sport- of wijkcentra.' De beide vormingswerkers: 'Als hier niet snel iets mee gebeurt zal dat zeer zeker tot extreme situaties gaan leiden waar de jongeren zelf de dupe van worden.' En verder: 'Eerst worden jongeren de dupe van de situatie waarin zij op moeten groeien, een betonnen wijk met weinig mogelijkheden om te ontwikkelen tot een gezonde ... medemens en daarna

worden zij de dupe van hun eigen gedrag wat daar uit voortkomt.' De kastelein van het zwembadcafé heeft het in zijn brief over wanordelijk gedrag, 'eigen taalgebruik', vernielingen en kleine diefstallen. 'Met Otto vraagt hij [ondergetekende] zich af of de gemeente naar hen zal luisteren nu, of wanneer zij doorgaan met keet trappen.' De directeur van de Dienst Sport en Recreatie spreekt van 'allerlei balorigheden waar vooral de bezoekers van het zwembad en het restaurant irriterende last van hebben'. De Stichting Open Jongeren centrum tenslotte herhaalt haar eerdere argument: als wij deze groep binnenlaten in ons gebouw gaat hij weer het hele gebeuren domineren.

'Instanties achter jongeren', aldus de wijkkrant. En in grotere letters: 'Actie moet gemeente onder druk zetten.' De regionale krant: 'Al maanden dakloos na brand.' Een verslaggever heeft in de coffeeshop in het winkelcentrum onder toeziend oog van juffrouw Marlène een gesprek gehad met een vormingswerker en drie jongeren. 'We hebben best geduld', oppert Otto, 'maar vandaag of morgen barst de bom, want we zijn het goed zat om maar op straat te moeten rondhangen.'

Inmiddels heeft het vormingswerk zijn bemoeienissen met de winkelcentrumjeugd aan het ministerie uitgelegd. Het spreekt van twaalf mensen met een lage opleiding, werkloos en met 'als speciaal kenmerk, licht crimineel en agressief gedrag'. De begeleiding van deze groep is gericht op verzelfstandiging. 'Elke week is er een bijeenkomst met een groepsbindend karakter wat nodig is in hun gevecht voor een eigen centrum. In deze gesprekken worden de actuele situaties besproken die spelen rond het bezig zijn voor een eigen centrum. Gezamenlijk komen zij dan steeds tot afspraken voor de te nemen stappen. Daarin leren zij zelf organiseren, over drempels stappen zoals zelf brieven opstellen en schrijven, gesprekken organiseren met de instellingen en organisaties waar zij hulp van verwachten, hierin leren ze machteloosheid om te zetten in activiteit vanuit hun eigen belang, ze leren over de angsten heen te stappen voor gesprekken en contacten met mensen die ze automatisch boven zich ervaren en ze krijgen een beter zicht op hoe het een en ander politiek en organisatorisch in elkaar zit.'

De afdeling jeugdzaken van de gemeente adviseert half december aan het college om f 5000,- beschikbaar te stellen voor een barak voor de winkelcentrumjeugd. Voor de eveneens aangevraagde beroepskracht zijn

geen financiële middelen beschikbaar. 'Het beschikbaar stellen van een barak voor de genoemde jongeren moet niet worden gezien als een oplossing voor de problematiek', schrijven de ambtenaren. 'Hiervoor dienen andere maatregelen te worden getroffen (onder andere werkgelegenheid). De ervaring elders is evenwel dat dergelijke kleine en eenvoudige voorzieningen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de opvang en ontspanningsmogelijkheden van deze agressieve jongeren. Overlast kan hierdoor aanzienlijk worden verminderd.' Kort daarop gaat zich ook iemand van de reclassering met de winkelcentrumjeugd bezighouden en de coffeeshopbijeenkomsten van de vormingswerker worden omgezet in dinsdagmiddagbijeenkomsten onder tweehoofdige leiding in het overigens gesloten open jongerencentrum.

Een afkoopsommetje wordt afgewezen

In januari 1982 besluiten B&W conform het ambtelijk advies. In het wijkcentrum wordt het intussen weer onrustig doordat de lastige groep, die na de brand een tijd is weggebleven, zijn intrek neemt in de barroom. In Oost wordt woedend gereageerd op het collegebesluit. Een bestuurslid van het open jongerenwerk in Oost, pastoraal werker aldaar en raadslid voor de PPR, stelt de zaak in de raadscommissie voor sociale en culturele zaken aan de orde. De eerstvolgende dinsdagmiddagbijeenkomst wordt een puinhoop en de reclasseringsman stopt ermee. 'Ik kon het niet aan', zegt hij later. 'Sommige jongeren waren best voor iets te porren, maar anderen waren al aangeschoten als ze binnenkwamen en volkomen onaanspreekbaar.'

De wijkkrant drukt een ingezonden brief af van de winkelcentrumgroep: 'Wat er nu gebeurt bij de gemeente is gewoonweg belachelijk ... Het lijkt erop dat er bij de gemeente totaal geen begrip is voor de belangrijkheid van het werken aan oplossingen voor de jongerenproblemen in Oost en de grootheid van deze problemen ... Er gaan nieuwe stappen ondernomen worden naar de gemeente toe om nog eens goed duidelijk te maken hoe het erbij staat en wat minimaal nodig is voor een oplossing.' 'Afkoopsommetje' stond er boven deze ingezonden brief. Juist een dag tevoren was een evaluatierapport afgerond van een jongerenwerkproject in het westelijke stadsdeel, waarin voor

het werken met zestig tot zeventig moeilijke jongeren een stafbezetting van negen full- en half-time krachten nodig werd geacht. Voor de gemeente te zot om over te praten.

Met carnaval was de situatie in het wijkcentrum gespannen. De beheerders: 'De hele groep was binnen, in een hoek bij elkaar, veel zuipen, provoceren, gedoe met grieten ... Raoel was de grote man, die was nieuw hier, zelf deed hij niks, maar hij lokte anderen uit ... Iedereen kon toen ook bij ons binnen, we waren het vuilnisvat van Oost ... Ook de Bende Oost was er. De laatste avond hadden ze geen centen meer en dan wordt er natuurlijk geklierd.' Het PPR-gemeenteraadslid is die avond schielijk uit het wijkcentrum vertrokken, op advies van de brigadier en onder geleide. Het zwembadcafé was intussen preventief gesloten. Een paar dagen later doet de rijkspolitie navraag bij de gemeentepolitie in verband met een vechtpartij. De surveillancedienst gaat daarop aan het werk om de namen van de leden van de winkelcentrumgroep vast te stellen. De recherche heeft er geen tijd voor.

De nieuweling, Raoel, is overigens een stuk ouder dan de anderen. Hij schijnt zich in 1979 in Woldorp te hebben gevestigd. Begin 1981 kreeg hij een PV vanwege overtreding van de vuurwapenwet. Hij staat bij de politie geregistreerd als CID-subject en hij zou bokskampioen zijn geweest op de Nederlandse Antillen. Eind 1981 komen er bij de politie enkele meldingen over hem binnen vanuit het zwembadcafé en de snackbar van het winkelcentrum. De wijkagent is bang voor hem. 'Als hij dronken was deed hij de Hulk.'

Na carnaval blijft het onrustig in het wijkcentrum. Een van de beheerders later: 'In de periode na carnaval hebben wij onze normen vaak noodgedwongen nog een heel eind moeten verleggen en hebben we maar geprobeerd dat naar de andere bezoekers toe uit te leggen, ook al hadden we het er erg moeilijk mee.' Hij somt op: een kopje dat zogenaamd toevallig kapot valt, even later nog een, wat later nog een, asbakken die permanent op de grond kletteren en vaak later ergens opgefrommeld lagen, stoelen die omvallen bij het opstaan, een stoel waar toevallig een poot afbrak, poten op tafel, nog nooit hadden ze anders gedaan, de vloer die altijd als asbak en als prullenbak dienst deed, een gordijn dat je in een hoek terugvindt, tientallen gebroken lepeltjes, glazen kapot, chips in de vogelkooi, mars en chips in het aquarium, cola in de

biljartklok, een winkelhaak in het biljartlaken, volgeschreven tafels en stoelen en muren, een bril van het toilet gebroken, zeepbollen van de muur, handdoekenautomaat gedeukt op de grond, ruiten kapot bijna dagelijks, een afvalbak die als urinoir gebruikt wordt midden in een ruimte waar iedereen bij is, een keer zelfs als schijthuis, normaal was ook pissen in ons voorportaal of tegen de gevel, planten kapot erg veel, bloempotten vernield, sloten opengebroken, gaten in binnendeuren ... 'Inbreken deden ze ook nogal eens en dan waren wij nog goed genoeg om er extra voor terug te komen en de rotzooi op te ruimen.'

Terug naar begin maart, als ten behoeve van de bespreking in de raadscommissie een ambtelijke notitie wordt opgesteld. Daaruit: 'De geringe toekomstverwachtingen zijn ook voor vele jongeren aanleiding zich over te geven aan drugs- en alcoholmisbruik en agressief gedrag. Hoewel de gevolgen van de jongerenproblematiek merkbaar zijn in de hele stad, manifesteren zij zich sterker in Woldorp-Oost. De structuur van dit stadsdeel kan daar mede debet aan zijn ...' Hierna volgt een opsomming van de voorzieningen voor jongeren en van de knelpunten. Conclusie: 'Het gemeentelijk beleid zal gericht moeten zijn op een integrale aanpak van zowel de oorzaken als gevolgen van deze problematiek. Alle disciplines zoals onderwijs, maatschappelijk werk, vormingswerk, politie, gewestelijk arbeidsbureau etc. zullen daarbij moeten worden betrokken. Bij de aanpak van de gevolgen zal vooral rekening moeten worden gehouden met de behoefte aan begeleiding, vorming en een zinvolle besteding van de vrije tijd. Vooral dit laatste is in Woldorp-Oost, vanwege het ontbreken van de nodige voorzieningen, een probleem.'

De avond vóór de commissievergadering nodigt de Initiatiefgroep de commissieleden uit om zich op de hoogte te komen stellen van 'de ernst van de situatie'. Die ernst wordt door een aantal jongeren plastisch gedemonstreerd. De wijkagent sprak er nog lang na dato schande van. Het PPR-raadslid noemde het optreden schilderachtig. Tijdens de commissievergadering zitten de jongeren op de publieke tribune en houden zich in. Wel zouden na afloop de sierspijkers uit de antieke stoelen hebben ontbroken. Het standpunt van de wethouder: 'Een definitieve toezegging voor 1983 is nu niet mogelijk. Ik ben bereid dit zeer snel in het college aan de orde te stellen en het mee te nemen in de begroting voor 1983.' De commissie vindt

unaniem dat er snel iets moet gebeuren. Het CDA-lid dat de vorige avond in het wijkcentrum over zijn bol werd gegaaid: 'Na gisteravond is het zeer duidelijk dat die barak er moet komen.' Het PvdA-raadslid dat een half jaar later de wethouder zal opvolgen, wijst zijn voorgangster terecht: 'U zou politiek coördinator moeten zijn, onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, etc.' Het antwoord: 'Ik zal de hele problematiek aan het college voorleggen, ik kan nu niets beloven.' De linkse fracties opperen als financieringsbron het verminderen van het subsidie voor het betaald voetbal.

De arrestatie van de bende

'De jongeren in Oost zijn het zat', schrijft de wijkkrant een paar dagen later. 'Het lijkt erop dat dat zelfs tot het stadhuis is doorgedrongen. De wethouder wist zich er zelfs toe te verleiden het woord spoed te gebruiken ... Spoed betekent in gemeente-bestuurlijke kringen echter niet meer dan kom-over-een-maand-jenog-maar-eens-terug ... De jongeren vinden dit allemaal wel wat erg lang duren.'

De nacht daarop wordt 'de bende' gearresteerd. Om elf uur begeven enkele agenten zich naar de Orpheusstraat in verband met een aldaar gepleegde diefstal met geweldpleging. Drie kwartier later worden ze wederom naar de betreffende straat gezonden. De dieven waren teruggekomen met nog enkele personen en het zou op de openbare weg tot een treffen zijn gekomen. Rond één uur komt er vervolgens een melding dat twee ruiten zijn ingegooid bij een in Oost woonachtige rechercheur. Als deze laatste kort daarna wordt opgebeld door een man die treiterend informeert of er ruiten zijn vernield en die hij meent te herkennen als Rael, wordt in overleg met de piketofficier besloten tot aanhouding van de bende over te gaan.

De surveillance na carnaval heeft een achttal namen opgeleverd, waaronder die van Rael, Henk, Leo, Alex en Zjon. De eerstgenoemde wordt in zijn woning aangehouden. Hij arriveert op het bureau met een gebroken neus en enkele tanden eruit. Vervolgens gaat het naar het pand waar Leo zou verblijven. De agenten vernielen een ruit van de voordeur en treden binnen en arresteren een persoon die daarbij 'een bloedende hoofdwond bekwam' en die later bleek te zijn genaamd A. Boerhaeve (29), een zwager van de

gezochte. Boerhaeve dient een klacht in bij de hoofdcommissaris, die hem vierkant in het ongelijk stelt. Drie en een half jaar later krijgt hij alsnog gelijk van de Nationale Ombudsman, die inlichtingen heeft ingewonnen bij de burgemeester. Het tegen hem opgemaakte proces verbaal wegens verzet is dan al lang geseponneerd. Later in de nacht worden Henk, Alex en Zjon aangehouden in de woning van Henk. De volgende dagen worden nog drie personen gearresteerd: Pietje, Ward en Ben. Alle verdachten, behalve Boerhaeve, worden vier dagen vastgehouden. De officier van justitie wenst echter geen bewaring te vorderen.

Het rechercheonderzoek wijst uit dat VICO officieel dicht was maar op woensdagavonden toch open. Op 24 maart ging de zaak om elf uur dicht. De bezoekers gingen daarna naar het wijkcentrum, maar een paar gingen eerst in de buurt op zoek naar gratis bier. Zjon (16) geeft dat toe. Kratjes bier staan vaak onbeheerd op balkons, zoals ook nu. Een vrouw die alles gezien heeft durft geen aangifte te doen en ook haar kleinzoon, die nog heeft staan praten met twee van de dieven, wil geen verklaring afleggen.

Buurman Van Balen (36): 'Ik heb die jongens aangeropen ... waarna zij op de vlucht sloegen ... Ik heb een achtervolging ingesteld en toen ik bij het wijkcentrum kwam stuitte ik op een groepje jongens ... Ik werd direct omsingeld en men wilde weten wat ik daar moest. Ik kreeg amper de kans om wat te zeggen. Ik kreeg namelijk van een van die jongens plotseling een enorme vuistslag op mijn neus. Het werd helemaal zwart voor mijn ogen en ik zag niets meer.'

Pietje werd gehoord op zijn achttiende verjaardag. Hij had meegeholpen bij de diefstal maar zelf geen bier genomen; hij drinkt nooit. Ook Ben (16) gaf toe bier te hebben gestolen. Hij had één flesje leeggedronken. Henk wist helemaal van niets. Ward (17) bekende de klap te hebben gegeven. 'Ik raakte die man vol op zijn neus. Waarom ik die man geslagen heb, weet ik niet.' De beheerders van het wijkcentrum noemen Ward een knaap van twee meter met het verstand van een kind van twaalf.

Wat betreft de massale vechtpartij: toen Van Balen terug kwam uit het ziekenhuis liepen er diverse galerijbewoners naar buiten om te informeren hoe het met hem was. 'Op een bepaald moment hoorden wij dat er van de kant van het wijkcentrum een groep jongens aankwam ... Er is gevochten en daar is mijn

19-jarige zoon bij betrokken geweest. Ik heb gehoord dat de aanleiding hiervan is geweest dat er geroepen is 'Moet je een mes tussen je ribben?' De zoon: 'Zowel mijn vader als ik gingen naar beneden. Ik sprak twee jongens aan ... Plots, als op een teken, lieten die twee hun fiets vallen. Zij namen een vechthouding aan. Tussen mij en hun kwam het tot een gevecht. Over en weer vielen er klappen. Ik zag toen dat er weer twee personen naar mij toe kwamen. Ik zette het op een lopen. Kort nadien kwam ik oog in oog te staan met Rael. Ik rende de galerij op en vluchtte naar binnen ...' Kort daarna werd er bij de betreffende woning een ruit ingegooid.

Henk: 'Toen wij langs die mannen reden riep de oudste ons toe dat we daar niets te zoeken hadden. Hij zou ons met een mes in de buik steken als we niet weggingen ... Wij zijn afgestapt en ik ben naar die man toegegaan om uitleg te vragen. Toen ik met die man stond te praten kreeg ik plotseling van die jongere een klap op mijn kin ... Ik heb de bezem van die jongen afhandig gemaakt en toen ik de bezem eenmaal vasthad, sloeg hij op de vlucht. Ik ben die jongen nog een kort stukje gevolgd ... Toen ik aan de zijkant van die huizen liep, hoorde ik aan de achterkant glasgerinkel ... Ik heb mijn fiets gepakt en ben direct naar huis gereden.'

Zjon: 'In de Orpheusstraat zagen we een man met een baard en een jongen. De man had een mes en riep: 'Hebben jullie dat gedaan hier vanavond, die rotzooi hier altijd, als jullie nog een keer zoiets flikken dan steek ik jullie allemaal kapot.' Zjon bekende dat hij het was geweest die de ruit vernielde van het huis waar de jongen binnen was gevlucht. De onderbuurvrouw, 89 jaar oud: 'Op een gegeven moment werd ik wakker van een hele hoop herrie. Ik hoorde dat er met hout geslagen werd en met stenen gegooid. Ik was heel erg bang dat bij mij de ruiten eruit geslagen zouden worden. Men sloeg namelijk tegen mijn ruiten en tegen de achtergevel. Uit angst ben ik naar de douchecel gegaan en heb mij daar opgesloten. Ik ben daar op een krukje gaan zitten en heb er de halve nacht doorgebracht. Van angst durfde ik er niet uit te komen.'

Tenslotte de ruiten van de rechercheur. Ondanks de voor hem belastende uitkomst van een sorteerproef, uitgevoerd door rijksspeurhond Adamo, met behulp van twee in de woning veiliggestelde stenen, bleef Rael categorisch ontkennen.

Het college gaat om

De dag na de nachtelijke arrestaties stuurt de Initiatiefgroep Jongerenproblematiek 'een zeer serieuze noodkreet vanuit een onhoudbare situatie' aan B&W. 'Wij willen er nogmaals op wijzen dat snelheid geboden is. De situatie staat op springen en links en rechts gebeurt dat ook al ...' 'Beheerscommissie van het wijkcentrum gaat zich vanavond bezinnen', schrijft de krant een paar dagen later.' De jongeren veroorzaken steeds meer spanningen en de beheerders vrezen dat dat ten koste gaat van het aantal bezoekers, nu nog zo'n 2000 per week. Er moet snel een oplossing komen, een beroepskracht en een barak waar de jongeren bij elkaar kunnen komen.

Daags nadat de politie vier verdachten moet heenzenden, zendt ook de hoofdcommissaris een noodkreet uit, gericht aan de burgemeester: 'De indruk bestaat dat zich groepsvorming aan het ontwikkelen is van veelal jeugdige werklozen en scholieren ... De activiteiten van deze groeperingen richten zich op diefstallen en inbraken, op het plegen van gewelddadigheden en intimidaties ... Slachtoffers van dit optreden wenden zich niet altijd tot de politie ... Uiteraard is de gemeentepolitie alert ... hetgeen heeft geresulteerd in een zevental arrestaties, doch ik vrees dat daarmee aan de toestand geen einde is gekomen. Integendeel, ik verwacht een voortgaande escalatie, onder meer op grond van het feit dat deze groepen nadrukkelijk een onderkomen verlangen in de wijk. Ik zou willen bepleiten dat Uwerzijds initiatieven worden genomen om te bezien in hoeverre de mogelijkheid aanwezig is om aan dit verlangen tegemoet te komen. Met politieoptreden alléén is namelijk geen structurele oplossing van het probleem te bewerkstelligen ...'

Inmiddels zijn de verdachten tijdens hun verblijf aan het bureau gefotografeerd en sindsdien hangt er een fotogalerij van de bende in het infocentrum van de surveillancedienst. De man van de kinderpolitie die de grote opsporingsonderzoeken in Oost leidde, meent dat bij die arrestatie in maart grotendeels de verkeerden zijn gepakt. 'Kleine jongens zijn behandeld alsof het om grote boeven ging.' Een Officier van Justitie later via de telefoon: 'De politie was wel teleurgesteld over onze reactie. Maar ja, wat wij hier binnen kregen, dat waren geen feiten waar je de stoom van uit de oren kwam. Er was wel terreur, maar

er kwamen alleen kleine dingen op papier, een ruit ingegooid en zo. Als ze dan de schade willen betalen, is er geen rechter meer in Nederland die zich daar nog druk over wil maken ...'

'De Stichting Open Jongerenwerk Woldorp-Oost staakt haar activiteiten voorlopig totdat een oplossing is gevonden voor de problemen met een groep jongeren die haar het werken onmogelijk maken', schrijft de krant. 'Een van de werkers heeft ontslag gevraagd en een andere is overspannen. Omdat de gemeente veel te lang wacht met het nemen van een besluit zien die jongeren het steeds minder zitten en worden ze steeds agressiever en baldadiger.' Ongeveer tegelijkertijd beginnen de problemen bij een café in de buurt. De (voormalige) eigenaar vertelt later dat hij zestien uur per dag werkte, zijn vrouw idem en 'dan kun je er weinig bij hebben'. Wat er gebeurde? 'Zou u het leuk vinden als u met uw vrouw in het café zit en ze gooien drank over uw kleren?' En dan wilden ze niet betalen. En ze gebruikten 'heroïne, of hoe dat spul heet'. En de verhalen die ze vertelden: 'We hebben geen shag meer, we moeten ergens gaan inbreken.' Of: 'We gaan die en die eens in elkaar stompen'.

Begin april neemt de huismeester van het winkelcentrum afscheid. Hij heeft als bouwvakker nog meegeholpen het winkelcentrum te realiseren en hij is daar blijven hangen. 'Ik heb de jeugd in die tien jaar flink zien veranderen en de laatste anderhalf jaar is het echt erg geworden. Sommigen vinden het blijkbaar leuk om de boel te vernielen, anderen zitten de hele dag bier te drinken en het publiek na te roepen ...' Het verslagje in de wijkkrant rept van geen problemen, maar volgens de wijkagent werd ze verknald door de winkelcentrumgroep. De zwembadkastelein: 'Bij de afscheidsreceptie van de oude Gerrit hebben ze alle drank gejat en die kwamen ze hier opdrieken. Het was wel een vreemde processie toen, ze hadden conservenblikken onder hun schoenen gebonden en daar kwamen ze aansjokken, in de ganzepas, flessen onder de arm. Raoel zat onder het bloed. Alles werd opgezopen, de fles citroenjenever ging van hand tot hand.' Een bestuurslid van het jongerenwerk: 'Die afscheidsreceptie? Daar was ik zelf bij. Die is helemaal niet verstierd door die jongeren, maar eerder door de politie. Met vier of vijf man waren ze aanwezig, onder andere de wijkagent en ze deden vreselijk opgefokt. De receptie is volgens mij tamelijk

rustig verlopen. Gerrit heeft gespeecht, evenals de voorzitter van de winkeliersvereniging.' Deze laatste: 'Vooral bij feestelijke gelegenheden waren ze lastig, zoals bij de afscheidsreceptie van de huismeester. Toen het zover was, lagen ze daar weer op het podium. Wat moesten we doen? We hebben ze ook maar bier geoffreerd en hapjes, maar ze liepen naar binnen en graaiden volle handen met worst van de schalen ... Ze hebben toen ook de fles brandewijn die speciaal voor Gerrit was aangeschaft uit de koelkast gehaald. Ik heb toen met ze gepraat en het uitgelegd en toen gaven ze de fles terug. Op het sluitingsuur wilden ze niet vertrekken. Wie maakt dat uit, die kale? Dat was ik dus. Toch zijn ze gewoon weggegaan, zonder moeilijkheden.'

B&W gaan om na de beide noodkreten. Half april deelt de wethouder dat in de commissievergadering mee. Als reden geeft zij aan dat de problemen sinds de vorige vergadering steeds ernstiger vormen hebben aangenomen en dat door het optreden van de groep het hele sociaal-culturele werk in Oost te niet dreigt te gaan. Het gaat om een noodoplossing, maar 'het college acht het dringend gewenst dat er op korte termijn ook structurele maatregelen worden genomen ten aanzien van de aanpak van de jongerenproblematiek in Woldorp-Oost. Het heeft dan ook besloten zich hierover te laten adviseren door vertegenwoordigers van politie en andere gemeentelijke diensten, opbouwwerk, jongerenwerk, reclassering en andere betrokkenen.'

'Zware kritiek op uitblijven jongerenbeleid', rapporteert de krant de volgende dag. De wethouder kreeg het zwaar te verduren tijdens de vergadering. Op de eerste plaats omdat nog niet duidelijk is wie de beroepskracht eigenlijk moet aantrekken en waar de barak moet komen te staan. Op de tweede plaats omdat de commissie al in januari 1979 heeft gevraagd om een jeugd- en jongerenbeleid en de toegezegde nota er nog steeds niet is. Waar CDA en VVD nog spraken van ad hoc-beleid, noemden PvdA, PPR en D'66 de handelwijze van het college respectievelijk 'paniekvoetbal', 'schandalig' en 'onfatsoenlijk'. De wil van het college om echt iets aan jongerenbeleid te doen werd in twijfel getrokken. 'Uzelf bedoelt het goed, maar waar blijven de resultaten? Moet er nu echt politie aan te pas komen om iets voor die jongeren te doen. Hoe kon het zover komen?' 'Er zou eigenlijk een speciale wethouder voor het jeugd- en

jongerenbeleid moeten komen', wordt de wethouder weer een dag later in de krant geciteerd. 'Tot op heden is het beleid nooit goed uit de verf gekomen. Met een aanzetnota, die eind mei klaar is en in juni in de raad behandeld wordt, willen we gaan werken aan een verantwoord jeugd-en jongerenbeleid.' Voor het lange uitblijven van de nota geeft zij diverse verklaringen. Zo hadden de ambtenaren hun handen vol aan de Rijksbijdrageregeling en de sociale planning - 'een nagel aan mijn doodskist!'

Crisis en controle

Tot zover over de voorgeschiedenis van het aprilbesluit, die in kort bestek nog een keer wordt weergegeven. Overbodige jongeren, ontsporingen en overlast in een gebrekkige nieuwbouwwijk. Het jongerenwerk volledig overvraagd. Een onopgehelderde brand. Een 'zeer agressieve groep'. Een breed samengestelde Initiatiefgroep. De illusie van politiserend vormingswerk. Heftige frustraties als de gemeente niet over de brug komt. Carnaval. De raadscommissie. Onbeheerste reacties van de politie op strafbare feiten. Een geheimzinnige stenengooier. Justitie geeft niet thuis. Een bezorgde korpschef. In het wijkcentrum de ambivalente houding die bekend is van de overspannen moeder jegens haar zeurende kinderen. Elders in de wijk onversneden afkeer. B&W zagen zich gedwongen gelden ter beschikking te stellen om de vrede te herstellen door een slechts vagelijk omschreven verzameling jongeren niet alleen van de straat te houden maar ook uit de (semi-)publieke voorzieningen. Konden ze anders? Nauwelijks. Het college werd van drie verschillende kanten bestookt: door de Initiatiefgroep Jongerenproblematiek Oost (ondersteund door de wijkkrant), door de hele raadscommissie (ondersteund door de afdeling jeugdzaken) en door de hoofdcommissaris. Een onweerstaanbare consensus, maar wel een treurige!

De Initiatiefgroep was goed beschouwd nogal een schijnvertoning. Geen open gesprek over problemen en oplossingen, maar antagonistische samenwerking tegen de gemeente als tegen een gezamenlijke tegenstander. Omdat alle heil van boven moest komen, konden de eigen tekortkomingen en de onderlinge conflicten gemakkelijk buiten beschouwing blijven. Hoogstens vond men elkaar in wederzijdse

onoprechtheid. Niet alleen over wat de jongeren hadden uitgevreten werd niet gepraat, maar ook niet over de alledaagse fraudes van winkeliers, winkelpersoneel en kasteleins, over het dalven van de wijkagent en over de onbekwaamheid en gedesorienteerdheid van jongerenwerkers, waar wel veel over werd geroddeld. Men vertrouwde en respecteerde elkaar voor geen cent.

Daarbij is het de vraag wie de vier jongeren, die in de Initiatiefgroep zaten, vertegenwoordigden. Alleen zichzelf, de veertig lastposten waarvan af en toe sprake was of de vierhonderd werkloze jongeren van het stadsdeel? Wilde men wel een barak? Wie dan? Of ging het om de kick van het willen en het afdwingen en van het door iedereen ondersteund worden? De geaardheid van de betrekkingen tussen de jongerenwerkers en de meest opvallende jongeren geeft te denken. Wat wisten die jongerenwerkers van hun 'pupillen', wat wilden ze ermee en wat konden ze ermee? Sommige jongeren riepen in 1981 al dat ze alleen geïnteresseerd waren in 'zuipen, hasj, wijven en muziek' en deze houding schijnt door de manier waarop erop werd gereageerd alleen maar te zijn bevestigd. De actie voor 'een eigen voorziening' voor 'een lastige groep' stelde een premie op 'last', de manier waarop ze gevoerd werd droeg bij aan een verdere normvervaging op het punt van geweld en dreiging daarmee en vergrootte de kloof tussen een aantal jongeren en hun sociale omgeving. Het barak-en-beroepskracht-besluit van B&W constitueerde later een *point of no return* in een proces dat wel wordt aangeduid als de ironie van de sociale controle.¹

Een specifieke omstandigheid bij dit alles was de duurzaam verstoorde relatie tussen het stadsdeel Oost en de gemeente. Velen in Oost voelden zich bedrogen, minstens tekortgedaan door de gemeente, die immers verantwoordelijk was voor deze onleefbare wijk. En het welzijnswerk had zich van meet af aan tot spreekbuis gemaakt van dit ongenoegen. Het PPR-raadslid, toentertijd nog stagaire bij het noodwijkcentrum, schreef in 1971 in het parochieblad dat wonen in Oost gelijk stond aan het ondergaan van structureel geweld. Diverse gemeenteambtenaren en wethouders hebben dat standpunt later publiekelijk bevestigd. De relatie tussen Oost en de gemeente werd getekend door wrok en gêne. Daarbij raakten op het eind van de jaren zeventig de bestuurlijke verhoudingen in de gemeente totaal in het slop. Budgettaire problemen en

stagnerende planningsprocedures leidden tot onoverbrugbare tegenstellingen in de raad en, nadat de wethouderscrisis van 1980 een eind had gemaakt aan een grote coalitie, tot een verbitterde oppositie van links en liberaal. In deze crisisfeer kwam de actie van de Initiatiefgroep op gang als een actie van een stadsdeel tegenover een lokale overheid en werd ze overgenomen door de linkse fracties als een actie tegen het college. Toen ook een CDA-commissielid zich in het wijkcentrum liet overtuigen van 'de ernst van de situatie' was de raad unaniem.

De noodkreet van de hoofdcommissaris heeft waarschijnlijk de doorslag gegeven. De achtergrond is duidelijk. De overbelasting en overvraging van de lokale politie, de in de jaren zeventig sterk gestegen werklast en het drastisch afgenomen gezag zijn ook elders bekende verschijnselen. De recherche in Woldorp had geen tijd voor akkefietjes en was in Oost zo goed als onbekend. De ASD ging opgewonden op criminelenjacht, maar justitie gaf geen follow up. De wijkagent speelde inmiddels geen sterke rol en zou later worden teruggeplaatst naar een bureaufunctie. De hoofdcommissaris zwichtte met zijn noodkreet in feite voor dreigend geweld. Misschien wel uit bezorgdheid om de kwaliteit van het politiewerk.²

Een rechercheur van de jeugdpolitie meende later: 'Niet teveel welzijnswerk instoppen, dat geeft maar scheve ogen. Sluit ze op als er feiten zijn.' Schuijt³ hoopte op het geduld van de werkloze jongeren, dus op het achterwege laten van 'feiten'. Dahrendorf⁴ schreef een bewogen pleidooi tegen het achterwege blijven van straffen op jeugdcriminaliteit, maar niet minder bewogen bepleitte hij een eerlijker verdeling van de werkgelegenheid.

'Die barak, dat zou gekund hebben', meenden de vormingswerkers van het afgebrande Oasetje, 'tenslotte is bij ons het probleem ook jarenlang verborgen gebleven'. Het jongerenwerk meende dat het allemaal veel te lang had geduurd en dat de jongeren daardoor waren afgeknapt. 'Het was de snelste procedure die ik bij de gemeente ooit heb meegemaakt', aldus een ambtenaar jeugdzaken. De chef van de surveillancedienst: 'Hoezo te lang geduurd? Het ging gewoon om een paar goed bedorven knapen.' Hij was daar echter ook pas ná het aprilbesluit achter gekomen, door gesprekken met enkele ouders. De werkbegeleider van het wijkcentrum: 'Door de manier waarop die actie is gevoerd, gingen

die jongens steeds meer geilen op hun image.'

Vijf jaar na de aanzetnota produceerde de welzijnsdienst van de gemeente een beknopte nota Gemeentelijk jeugd- en jongerenbeleid, waarin de werkgelegenheidsbevordering voorop werd gesteld.

Noten

¹ Zie het overzichtsartikel van Gary T. Marx, 'The ironies of social control. Authorities as contributors to deviance through escalation, nonenforcement and covert facilities', *Social Problems*, Vol. 28, nr. 3, Feb. 1981, 221-246.

² Leerzaam in dit verband: William Ken Muir Jr., *Police: Streetcorner Politicians*, Chicago 1977.

³ Zie zijn artikel 'Toenemende werkloosheid in maatschappelijk perspectief', opgenomen in de bundel *Tussen macht en moraal*, Alphen aan de Rijn 1983.

⁴ Ralf Dahrendorf K.B.E., F.B.A., *Law and order*, London 1985.

Van padvinderij tot pretpark, van vechtsport tot volleybal

Enkele cijfers over jeugdcriminaliteit in relatie tot vrijetijdsbesteding

drs. M. Kruissink*

Inleiding

Zoals de lezer ongetwijfeld bekend is heeft de commissie Roethof in haar interimrapport (1984) geconstateerd dat een aanzienlijk deel van de kleine criminaliteit – tegenwoordig aangeduid met de term veel voorkomende criminaliteit – voor rekening komt van de jongeren in onze samenleving. Naar aanleiding hiervan heeft het kabinet in het beleidsplan *Samenleving en Criminaliteit* 'de versterking van de binding van de opgroeiende generatie met de samenleving' tot één van de drie hoofdlijnen van het beleid inzake de kleine criminaliteitsbestrijding gemaakt. In dat kader worden onder meer voorzieningen voor jongeren, waaronder sportvoorzieningen, door het kabinet genoemd als middel om die binding te bewerkstelligen en zodoende deze vormen van criminaliteit te bestrijden. Of het probleem van de jeugdcriminaliteit werkelijk op die wijze opgelost of gereduceerd kan worden is nog maar de vraag.

Zowel uit de common sense-ideeën die via de media geventileerd worden, als uit de – beperkte – sociaal-wetenschappelijke kennis op dit gebied komt steeds dezelfde controverse naar voren: 'jongerenvoorzieningen vormen een broedplaats van crimineel gedrag' versus 'jongerenvoorzieningen doen crimineel gedrag verminderen'. Vertegenwoordigers van de laatste stelling gebruiken als argumenten de 'socialiserende, normstellende invloed van jongerenwerkers en sporttrainers' en 'het aankweken van teamgeest of sportiviteit'. Aanhangers van het eerste standpunt – jongerenvoorzieningen als broedplaats van criminaliteit – wijzen op de dramatische ontwikkelingen op en om het voetbalveld en dragen talloze feiten aan

* De auteur is als onderzoeker aan het WODC verbonden. Met dank aan Pauline Reeuwijk voor haar commentaar.

over diefstallen, vernielingen en inbraken in buurthuizen en sportkantines.

Intuïtief gezien zijn beide stellingen plausibel. Met dit artikel wordt beoogd enig licht op de geschetste problematiek te werpen. Na een summier overzicht van de onderzoeksliteratuur op dit gebied worden de resultaten gepresenteerd van een aantal secundaire analyses die zijn uitgevoerd op een WODC-databestand uit 1986. Dit bestand is verzameld ten behoeve van een onderzoek naar de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit; zie Junger-Tas en Kruissink (1987).

Behalve self-reportgegevens van ruim 1100 jongeren over het plegen van veel voorkomende criminaliteit, bevat dit bestand een aantal andere gegevens, onder meer over de vrijtijdsbesteding.

Literatuur over de relatie jeugdcriminaliteit – vrije tijd

De onderzoeksliteratuur op dit gebied is vrijwel uitsluitend gericht op één vorm van veel voorkomende criminaliteit: vandalisme. Uit onderzoek van Van Dijk, Van Soomeren en Walop (1982) blijkt dat vandalen relatief veel vrije tijd buitenshuis doorbrengen. Voorts constateren deze onderzoekers dat vandalen hun vrije tijd minder structureren en een hekel lijken te hebben aan vaste activiteiten of verplichtingen. In een andere publikatie vragen Van Dijk en Van Soomeren (1982) zich af of onder vernielende jongeren überhaupt wel animo bestaat om gebruik te maken van jongerenvoorzieningen. De auteurs verwijzen naar een onderzoek uit Frankrijk waaruit zou blijken dat sociaal-culturele- en sportvoorzieningen bij jeugddelinquenten weinig populair zijn omdat er teveel drempels en regels aan verbonden zijn, zoals bijvoorbeeld een verplicht lidmaatschap en sancties op afwezigheid bij trainingen. Wellicht kan de aanwezigheid van voorzieningen het vandalisme doen afnemen, zo suggereren Van Dijk en Van Soomeren, wanneer het gaat om voorzieningen die goed aansluiten bij de behoeften van bepaalde groepen jongeren. Hierbij kan men denken aan sportmogelijkheden die geen al te sterke discipline vragen en jongerencentra waar de jongeren zelf mede-verantwoordelijkheid dragen voor de gebeurtenissen en activiteiten die er plaatsvinden.

Hiermee in overeenstemming is de constatering van

Van Dijk, Van Soomeren en Walop (1982) dat vernielende jongeren over het algemeen minder tevreden zijn over het voorzieningen-niveau in hun buurt dan niet-vernielers. In tegenspraak hiermee is de bevinding uit een recentelijk in Amsterdam uitgevoerd vandalisme-onderzoek onder 287 scholieren in de leeftijd van 14 tot en met 16 jaar (Van der Gugten, 1987; zie ook elders in dit nummer). Uit dit onderzoek blijkt geen verschil tussen vernielers en niet-vernielers in het gebruik van het totale aanbod aan jongeren-voorzieningen. Wordt er onderscheid gemaakt naar de aard van de voorzieningen dan blijkt er in het gebruik van culturele voorzieningen, zoals museum of bibliotheek geen verschil tussen vernielers en niet-vernielers. Echter, vernielers blijken wat de auteur noemt 'sociale voorzieningen', zoals buurthuis en discotheek, vaker te bezoeken dan niet-vernielers. Wat betreft de mate van tevredenheid over de voorzieningen werd door Van der Gugten geen verschil gevonden tussen beide groepen.

In de reeds eerder aangehaalde publikatie van Van Dijk en Van Soomeren (1982) worden onderzoeksgegevens over de verspreiding van vandalisme in de gemeente Amsterdam gerapporteerd. De cijfers bieden enigszins inzicht in de vraag of zich wellicht concentraties van vandalisme voordoen in de nabijheid van jongerenvoorzieningen, hetgeen men zou kunnen verwachten indien er een verband bestaat tussen vandalisme en het gebruik van jongerenvoorzieningen. Ofschoon zeven 'sleutelfiguren' uit twee buurten menen dat zulks inderdaad het geval is, stemt dit niet overeen met de bij diverse gemeentelijke diensten verzamelde cijfers over vernielingen aan voorzieningen, evenmin als met de ervaringen van storingsmonteurs. Overigens blijkt zich wel een concentratie van vernielingen rondom sportparken voor te doen.

Een belangrijke plaats in het geheel van de jongerenvoorzieningen wordt ingenomen door sportvoorzieningen. Uit onderzoek van Van Dijk, Van Soomeren en Walop (1984) blijkt dat het lidmaatschap van een sportvereniging geen verband houdt met het plegen van vandalisme. Wordt er gedifferentieerd naar verschillende takken van sport dan blijken jongeren die een vechtsport beoefenen, vaker vernielingen aan te richten dan jongeren die geen belangstelling aan de dag leggen voor vechtsporten.

Een andere auteur, Van Dijk (1987), komt na secundaire analyse van een bestand met gegevens

over een kleine 2000 strafrechtelijk minderjarigen (zie Junger-Tas e.a., 1983) tot de conclusie dat leden van sportclubs iets minder vaak delicten plegen (dit onderzoek is niet beperkt tot vandalisme, zoals de andere tot dusver besproken onderzoeken) en veel minder vaak met de politie in aanraking komen.

Uit het onderzoek van Van der Gugten (1987) blijkt daarentegen geen verband tussen het lidmaatschap van een sportclub en vandalisme. Vernielers blijken zelfs meer sportieve activiteiten – al of niet in clubverband – te ontplooien dan niet-vernielers. Maar de betrokkenheid van vernielers bij een sportvereniging blijkt onder vernielers minder groot te zijn dan onder niet-vernielers.

Tot zover de bevindingen uit ander onderzoek. Naar aanleiding hiervan, en gegeven de mogelijkheden van het onderhavige databestand worden in dit artikel de volgende facetten van de vrijetijdsbesteding in relatie tot criminaliteit geanalyseerd en besproken.

- In de eerste plaats wordt de aard van de vrijetijdsbesteding bekeken. Hierbij gaat het om de wijze waarop de respondenten hun vrije tijd doorbrengen, met name om de mate waarin de respondenten structuur in hun vrije tijd aanbrengen, bijvoorbeeld door zich aan te sluiten bij een vereniging of gebruik te maken van georganiseerde activiteiten.
- In de tweede plaats komt de sportbeoefening aan de orde. Hierbij wordt ingegaan op de frequentie waarmee sportieve activiteiten ontplooid worden, het lidmaatschap van sportclubs en de beoefening van verschillende takken van sport.

Voordat de resultaten van de secundaire analyses gepresenteerd worden, een enkel woord ter verantwoording van de steekproeftrekking, wijze van dataverzameling en gebruikte meetinstrumenten.

Methode

Eind 1986 heeft het WODC deelgenomen aan een omnibus-onderzoek onder de Nederlandse jeugd, dat door bureau Burke/Interview uitgevoerd is. Een aselechte steekproef ter grootte van 1021 jongeren in de leeftijd van 12 tot 24 jaar heeft een groot aantal vragen over diverse onderwerpen beantwoord. De vrijetijdsbesteding, normen, waarden en consumptie-patronen zijn de belangrijkste onderwerpen die in de vragenlijst aan de orde zijn gekomen. Voor een volledig overzicht

van de opzet en resultaten van dit onderzoek, dat veel publiciteit heeft gehad onder de titel Jeugd 87, zij verwezen naar Sikkema (1987).

De bijdrage van het WODC aan dit onderzoek bestond uit een aantal items over veel voorkomende criminaliteit. Het WODC was feitelijk alleen geïnteresseerd in het strafrechtelijk minderjarige deel van de onderzoeksgroep, de 12 tot en met 17-jarigen. In verband met de generaliseerbaarheid van de gegevens naar de totale Nederlandse jongerenpopulatie in bedoelde leeftijdscategorie, werd voor het WODC een extra steekproef getrokken waarbij een sterk verkorte versie van de vragenlijst werd afgenomen. Het strafrechtelijk minderjarige deel van de oorspronkelijke steekproef van Burke/Interview te zamen met de extra steekproef leverde een groep van 1120 jongeren op. Over de gegevens die onder deze 1120 jongeren zijn verzameld, is door het WODC in het najaar van 1987 gerapporteerd; zie Junger-Tas en Kruissink (1987).

In het onderhavige artikel wordt gebruik gemaakt van de gegevens betreffende de strafrechtelijk minderjarigen uit de oorspronkelijke steekproef (N = 537). De gegevens van de extra steekproef waren voor dit artikel niet bruikbaar omdat de items over vrijetijdsbesteding, waar het in dit artikel om gaat, niet in de verkorte versie van de vragenlijst waren opgenomen.

De enquête-vragen waarvan in dit artikel gebruik gemaakt is, zijn voor zover het om criminaliteit gaat door het WODC opgesteld. De overige vragen zijn deels door Burke/Interview opgesteld, deels overgenomen uit ander onderzoek op dit terrein; zie voor een verantwoording Sikkema (1987).

De steekproef is aselect getrokken: eerst zijn, rekening houdend met regio-indeling en urbanisatiegraad, 119 gemeenten geselecteerd en vervolgens zijn uit die gemeenten 'at random' adressen uit het postcode-bestand getrokken. Het aantal te trekken adressen per gemeente was evenredig met de urbanisatiegraad van de verschillende gemeenten. Per adres werd ten hoogste één jongere geënuquêteerd. Indien er op een adres geen jongere aanwezig was, werd het naastgelegen adres benaderd.

De steekproef waarop dit artikel gebaseerd is omvat 265 jongens (49.3%) en 272 meisjes (50.7%). De verdeling over de leeftijden van 12 tot en met 17 jaar is respectievelijk 11.4%, 17.9%, 16.6%, 18.8%, 18.6%, en 16.8%.

Tabel 1: Gepleegde delicten

Delict	Percentage
Zwartrijden	16.1
Geweld tegen personen	17.1
Graffiti	13.2
Vernieling	10.4
Winkeldiefstal	7.3
Brandstichting	7.6
Heling	4.6
Fietsendiefstal	2.3
Inbraak	1.3
Bedreiging met wapen	0.4
Delinquentie algemeen	45.5

Resultaten

Criminaliteit en de aard van de vrijetijdsbesteding

In tabel 1 is weergegeven in hoeverre de 537 respondenten zich hebben schuldig gemaakt aan kleine criminaliteit. De percentages geven aan hoeveel jongeren tenminste éénmaal een delict gepleegd hebben in het schooljaar '85/'86. Zo blijken zwartrijden in het openbaar vervoer, geweld tegen personen, graffiti en het aanrichten van vernielingen het meest verbreid te zijn. In vergelijking met deze delicten komen fietsendiefstal, inbraak en bedreiging met een wapen relatief weinig voor. Onderaan de tabel is onder de noemer 'delinquentie algemeen' aangegeven welk percentage jongeren zich tenminste éénmaal aan een van de genoemde delicten heeft schuldig gemaakt. Opvallend is dat dit voor bijna de helft van de steekproef geldt. Verbazend is het overigens niet; dit gegeven vormde één van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek van Junger-Tas en Kruissink (1987) dat gebaseerd is op een steekproef van ruim 1100 jongeren waarvan de onderhavige steekproef deel uitmaakt. In de oorspronkelijke steekproef ligt dit percentage op 47.4.

Over de vrijetijdsbesteding hebben de respondenten een groot aantal vragen beantwoord. Behalve over het beoefenen van diverse sporten, waarop straks nader ingegaan wordt, hebben de respondenten vragen beantwoord over de frequentie waarmee 55 andere vrijetijdsactiviteiten ontplooid worden. Die activiteiten

variëren van de alledaagse beslommingen zoals koken en boodschappen doen tot de meest uiteenlopende hobbies zoals fotograferen, mediteren, padvinden of in een band spelen.¹ Zie voor een volledig overzicht de bijlage.

Met behulp van homogeniteits-analyse is onderzocht in hoeverre deze vrijetijdsactiviteiten onderlinge samenhang vertonen. Hiervoor is het programma HOMALS gebruikt. Een technische uiteenzetting over dat programma valt buiten het bestek van dit tijdschrift; zie hiervoor Gifi (1981a) en Gifi (1981b). De HOMALS-analyse levert het volgende beeld op. De verschillende bezigheden blijken, voor zover zij dagelijks dan wel wekelijks verricht worden, een betekenisvolle dimensie te vormen.² Aan één kant van die dimensie liggen 'bezoek aan pretpark' en 'bezoek aan speelhal'; vervolgens komen 'bezoek aan discotheek', 'bezoek aan buurthuis'; daarnaast zijn 'café-bezoek' en 'video kijken' gesitueerd. Dan, ongeveer halverwege die dimensie liggen een groot aantal huiselijke bezigheden zoals 'koken', 'handwerken', 'lezen', 'spelletjes doen', 'kleien'. Daarnaast liggen 'activiteiten voor een actiegroep', 'mediteren', 'video-films maken', 'instrument bespelen', 'in een band spelen', en aan het andere uiterste van de dimensie liggen 'activiteiten ten behoeve van een kerkelijke vereniging', 'in een koor of band zingen' en de 'padvinderij'.

Deze dimensie zegt dus kennelijk iets over de mate van structuur of organisatiegraad (verplichtingen met zich meebrengend versus vrijblijvend) van de verschillende vormen van tijdspassing. Tegelijkertijd geeft deze dimensie iets weer over de passiviteit/activiteit van de vrijetijdsbesteding. Aan de ene kant liggen de relatief ongestructureerde, vrijblijvende, passieve bezigheden terwijl aan de andere kant meer gestructureerde, actieve tijdspassing gesitueerd zijn. De activiteiten tussen deze uitersten houden qua aard het midden tussen gestructureerd en actief enerzijds en vrijblijvend en passief anderzijds.

Op grond van hun scores op deze met behulp van HOMALS berekende vrijetijds-dimensie zijn de respondenten in drie categorieën ingedeeld, die voor het gemak worden aangeduid met de kreten 'vrijblijvend', 'gemiddeld' en 'gestructureerd'.

In hoeverre er een verband bestaat tussen de aard van de vrijetijdsbesteding en crimineel gedrag is aangegeven in tabel 2. Opvallend is dat delinquentie in het algemeen het meest voorkomt onder jongeren

Tabel 2: Delinquent gedrag en vrijetijdsbesteding

Delict	Vrijetijdsbesteding		
	Vrijblij- vend N = 83	Gemiddeld N = 404	Gestructu- reerd N = 49
Delinquentie algemeen*	69.5%	42.2%	16.3%
Zwartrijden*	23.2	16.7	0.0
Geweld*	28.0	15.2	12.2
Graffiti*	22.0	13.0	0.0
Vernieling*	22.0	8.0	4.1
Winkeldiefstal	11.0	7.1	2.0
Brandstichting	11.0	7.3	4.1
Heling*	10.0	4.1	0.0
Fietsendiefstal	6.2	1.5	0.0

* $p \leq .05$ (Chi-kwadraat-toetsen)

met een overwegend ongestructureerde, passieve vrijetijdsbesteding, en het minst onder jongeren met een gestructureerde, actieve vrijetijdsbesteding. Bij de afzonderlijke delicten blijkt hetzelfde resultaat zich voor te doen voor wat betreft zwartrijden in het openbaar vervoer, geweld tegen personen, graffiti, vernieling, heling en fietsendiefstal. Deze delicten worden meer gepleegd door jongeren met een 'vrijblijvende' tijdspassing – zoals onder andere naar een disco, speelhal of pretpark gaan, een café of buurthuis bezoeken, op straat rondhangen – dan door jongeren met een 'gemiddelde' of 'gestructureerde' vrijetijdsbesteding. Deze verschillen komen duidelijk uit tabel 2 naar voren. Op het eerste gezicht zou men uit tabel 2 wellicht concluderen dat een dergelijk verband eveneens opgaat voor winkeldiefstal en brandstichting. Dat blijkt niet het geval te zijn. De uitgevoerde statistische toetsen leverden geen significante verschillen op tussen de – naar aard van de vrijetijdsbesteding – onderscheiden groepen.

Criminaliteit en sportbeoefening

Zoals niemand zal verbazen blijken jongeren een aanzienlijk gedeelte van hun vrije tijd te besteden aan sporten. Bijna twee derde van de respondenten blijkt wekelijks één of meer sporten te bedrijven. Ongeveer 10% van de respondenten beoefent zelfs dagelijks één of meer verschillende sporten (zie tabel 3).

Tabel 3: Aantal beoefende sporten, wekelijks en dagelijks

Aantal sporten	Wekelijks	Dagelijks
0	37.6%	88.5%
1	38.9	9.1
2	14.0	1.7
3	5.6	0.4
4	2.8	0.4
5-8	1.2	-

Tabel 4: Tijdsbesteding aan diverse sporten

Sport	Dagelijks	Wekelijks (1-3 x)	Maandelijks (1-3 x)	Minder	Nooit
Atletiek	-	4.8%	3.0%	6.3%	85.8%
Basketbal	0.2%	3.5	6.1	5.2	84.9
Badminton	-	3.9	3.4	8.6	84.2
Dammen	-	0.7	2.2	8.4	88.6
Handbal	0.2	2.6	3.7	6.1	87.3
Hockey	0.2	4.1	2.4	5.8	87.5
Honkbal	0.4	3.0	3.9	5.6	87.2
Kracht/vechtsp.	0.9	3.7	1.1	4.7	89.6
Paardesport	1.7	3.0	1.5	3.9	89.9
Skiën	0.2	-	0.4	10.6	88.8
Schaatsen	1.9	2.6	3.4	17.5	74.7
Schaken	0.2	1.7	2.4	6.1	89.6
Surfen	1.1	2.2	3.2	7.8	85.7
Tafeltennis	0.6	3.4	4.1	6.1	85.8
Tennis	0.6	9.3	3.5	5.2	81.4
Trimmen/joggen	0.9	7.1	3.9	7.1	81.0
Voetbal	2.8	13.6	4.5	4.7	74.5
Volleybal	-	5.8	3.9	6.0	84.4
Zaalvoetbal	-	2.8	4.7	6.7	85.8
Zwemmen	2.2	14.0	13.0	17.1	53.4

Welke sporten worden zoal beoefend? In totaal werden door de respondenten 35 verschillende sporten genoemd. In tabel 4 is aangegeven hoeveel tijd aan de diverse sporten besteed wordt. Uitsluitend sporten die door tenminste 10% van de steekproef beoefend worden zijn in de tabel opgenomen. (Sommige sporten kunnen niet het gehele jaar beoefend worden; de door de respondenten aangegeven tijdsbesteding heeft betrekking op het voor desbetreffende sporten geëigende seizoen.) De meest populaire sporten blijken zwemmen, schaatsen en voetbal te zijn.

In hoeverre houdt sportbeoefening verband met het

Tabel 5: Delinquent gedrag onder 'sporters' en 'niet-sporters'

Delict	'Sporters' N = 349	'Niet-sporters' N = 179
Delinquentie algemeen	45.0%	42.5%
Zwartrijden	16.1	16.2
Geweld	18.7	14.0
Graffiti	14.2	11.2
Vernieling	11.8	7.8
Winkeldiefstal	6.6	8.4
Brandstichting*	9.5	3.9
Heling	4.6	4.5
Fietsendiefstal	2.3	2.2

* $p \leq .05$ (Chi-kwadraat-toetsen)

plegen van delinquent gedrag? Een globaal antwoord op deze vraag wordt verkregen door na te gaan of er een relatie bestaat tussen enerzijds de mate waarin sport beoefend wordt en anderzijds het algemene delinquentie-niveau en de afzonderlijke delicten.

Hiertoe zijn sporters vergeleken met niet-sporters, en leden van sportclubs vergeleken met niet-leden.

Sporters en niet-sporters zijn onderscheiden door de respondenten in twee groepen te verdelen: zij die wekelijks of dagelijks één of meer sporten beoefenen en zij die in mindere mate of helemaal niet aan sport doen. In tabel 5 is aangegeven in hoeverre deze groepen zich aan één of meer delicten schuldig gemaakt hebben. De delicten bedreiging met een wapen en inbraak zijn in de tabel niet opgenomen vanwege het relatief geringe aantal respondenten dat zich hieraan schuldig gemaakt heeft.

Voor wat betreft het algemeen delinquentie-niveau (één of meer delicten gepleegd) blijken de twee groepen niet voor elkaar onder te doen. Hetzelfde geldt voor de afzonderlijke delicten, met uitzondering van brandstichting. De 'sporters' plegen over het algemeen evenveel delicten als de 'niet-sporters'. Alleen het fikkie stoken komt onder 'sporters' significant meer voor dan onder de 'niet-sporters'.

In tabel 6 zijn de gegevens van leden van sportclubs en niet-leden weergegeven. Uit deze resultaten komt vrijwel hetzelfde beeld naar voren als uit tabel 5. Noch voor het algemeen delinquentie-niveau, noch voor de afzonderlijke delicten blijken er significante verschillen te zijn tussen jongeren die lid zijn van een

Tabel 6: Delinquent gedrag onder leden en niet-leden van sportclubs

Delict	Leden sportclubs N = 278	Niet-leden N = 250
Delinquentie algemeen	46.0%	42.0%
Zwartrijden	16.9	15.3
Geweld	16.3	18.0
Graffiti	15.0	11.3
Vernieling	12.2	8.4
Winkeldiefstal	6.5	8.1
Brandstichting	9.4	5.6
Heling	4.3	4.9
Fietsendiefstal	2.2	2.4

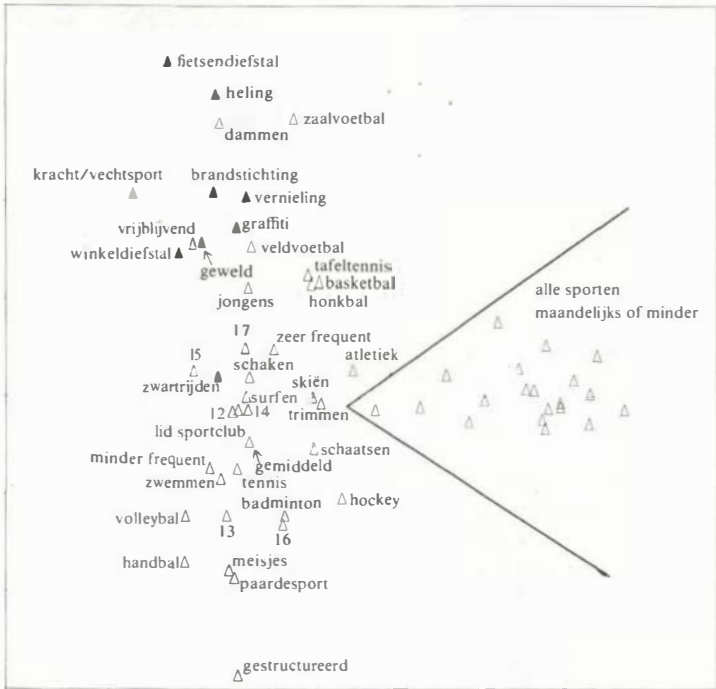
* $p \leq .05$ (Chi-kwadraat-toetsen)

sportclub en jongeren die zich niet bij een club aangesloten hebben.

Zoals reeds gezegd, wordt op deze manier slechts een globaal antwoord verkregen op de vraag naar een eventueel verband tussen sport en criminaliteit. Tot dusver zijn alle sporten te zamen beschouwd zonder recht te doen aan de verschillen tussen de afzonderlijke sporten, en de beoefenaren daarvan. Men zou zich bijvoorbeeld kunnen voorstellen dat schaken een – in sommige opzichten – ander soort (minder delinquent?) mensen aantrekt dan voetballen. Om meer recht te doen aan dergelijke verschillen maar tegelijkertijd niet te verzanden in het constateren van losse verbanden tussen criminaliteit en alle sporten afzonderlijk, die wellicht deels zijn terug te voeren op dezelfde subgroep van respondenten, is een multi-variate techniek toegepast.

Met behulp van het programma HOMALS is een homogeniteits-analyse uitgevoerd over de acht meest gepleegde delicten (zie tabel 1) en de twintig meest gespeelde sporten (zie tabel 4). In deze analyse zijn ook de variabelen 'lidmaatschap van sportclubs' en 'het aantal sporten dat wekelijks danwel dagelijks beoefend wordt' (zie tabellen 3 en 6) opgenomen. Omdat het in dit artikel niet uitsluitend gaat om de relatie tussen sport en kleine criminaliteit, maar in feite om de totale vrijetijdsbesteding in relatie tot criminaliteit, is ook de aard van de overige vrijetijds-activiteiten (vrijblijvend-gemiddeld-gestructureerd; zie tabel 2) in deze HOMALS-analyse opgenomen. Tenslotte is, om het beeld te completeren een variabele

Figuur 1: Samenhang tussen delicten, sport, overige vrijetijdsbesteding, leeftijd en sekse (HOMALS-plot)

toegevoegd waarvan uit de criminologische literatuur bekend is dat deze een belangrijke rol speelt in het beschrijven van crimineel gedrag: sekse. De resultaten van deze HOMALS-analyse³ zijn weergegeven in figuur 1.

Een opvallend resultaat uit de HOMALS-analyse is dat het minder frequent beoefenen van de verschillende sporten – maandelijks of minder – geen verband houdt met delinquentie. Echter, worden de sporten frequent beoefend dan ontstaat een meer gedifferentieerd beeld: het frequent beoefenen van sommige sporten houdt wel degelijk verband met het plegen van criminaliteit. Naar de aard van de verschillende sporten valt hierin geen enkele systematiek te ontdekken. Team- en solo-sporten, indoor- of outdoor-sporten, sporten met of zonder bal, wat deze kenmerken betreft zijn de sporten ‘random’ over de HOMALS-plot (zie figuur 1) verdeeld c.q. houden meer dan wel minder verband met delinquent gedrag.

Welke sporten houden verband met delinquentie?

Zeer pregnant is het verband tussen criminaliteit en het frequent beoefenen van kracht- en vechtsporten. Voorts blijken frequente voetballers (zowel veld- als zaalvoetballers) en dammers⁴ relatief veel delicten te plegen. Een dergelijk verband bestaat eveneens – zij het in iets mindere mate – voor de sporten honkbal, basketbal en tafeltennis. Het wekelijks danwel dagelijks beoefenen van deze sporten gaat samen met het plegen van kleine criminaliteit. Het minder frequent spelen van die sporten of de overige sporten houdt geen verband met het plegen van kleine criminaliteit. Verder blijkt uit de analyse dat er geen verband bestaat tussen delinquentie en het frequent beoefenen van schaatsen, tennissen, badmintonnen, schaken, surfen, zwemmen, handbal of volleybal.

Voorts blijkt uit de HOMALS-analyse, zoals ook uit tabel 6 naar voren gekomen is, dat het lidmaatschap van sportclubs geen verband houdt met criminaliteit. Hierbij dient aangetekend te worden dat het wat dit betreft niet mogelijk is om onderscheid te maken naar de afzonderlijke sporten. Het databestand bevat uitsluitend informatie over het lidmaatschap van sportclubs in algemene zin. Onbekend is van welke sportclubs de respondenten lid zijn.

Criminaliteit, sportbeoefening en overige vrijetijdsbesteding

Over de relatie tussen sportbeoefening, de andere vrijetijdsbestedingen en criminaliteit kan geconcludeerd worden dat het frequent beoefenen van met criminaliteit samenhangende sporten een sterk verband vertoont met een relatief passieve, vrijblijvende tijdsbesteding, en omgekeerd. Kortom: jongeren die frequent aan vechtsport, voetbal en dergelijke doen, brengen hun overige vrije tijd door met relatief vrijblijvende bezigheden zoals rondhangen op straat of het bezoeken van café's of discotheken terwijl de jongeren die frequent zwemmen, schaatsen, volleyballen enzovoort, naast hun sportieve bezigheden nog deelnemen aan tamelijk gestructureerde activiteiten zoals onder andere het bespelen van muziekinstrumenten, padvinderij of activiteiten ten behoeve van een actiegroep (zie figuur 1).

Speciale vermelding verdient de rol van sekse. Zoals bekend is, vormt sekse een belangrijke predictor van crimineel gedrag, evenals sociale klasse. Over sociale klasse verschaft het data-bestand geen eenduidige

informatie zodat dit verder buiten beschouwing wordt gelaten. In figuur 1 zijn de posities van jongens en meisjes temidden van de sporten en delicten weergegeven. Het uit de criminologische literatuur bekende feit dat jongens meer criminaliteit plegen dan meisjes geldt ook voor dit data-bestand en komt in de figuur duidelijk naar voren. De delicten liggen veel dichter in de buurt van de jongens dan in de buurt van de meisjes, met uitzondering van zwaartrijden in het openbaar vervoer dat door beide seksen ongeveer even vaak gedaan wordt.

Wordt er gecontroleerd voor sekse, door de HOMALS-analyse voor jongens en meisjes afzonderlijk uit te voeren, dan blijkt het oorspronkelijke patroon niet wezenlijk te veranderen. Zowel bij jongens als meisjes houdt het af en toe beoefenen van sport geen verband met delinquent gedrag. Het frequent beoefenen van sommige sporten vertoont, zowel bij jongens als meisjes, wel samenhang met delinquent gedrag. Wat dit aangaat kunnen er wel enige verschillen geconstateerd worden. De sporten die in de oorspronkelijke analyse sterk met delinquentie samenhangen worden door meisjes minder beoefend dan door jongens. Zo wordt er door meisjes nauwelijks gevoetbald zodat er bij hen geen sprake kan zijn van een samenhang tussen voetbal en delinquentie. Niettemin blijft het oorspronkelijke patroon grotendeels gehandhaafd. Ook wat betreft de overige vrijetijdsbesteding blijft het oorspronkelijke beeld intact. Een relatief ongestructureerde vrijetijdsbesteding gaat samen met delinquent gedrag terwijl dat gedrag minder voorkomt naarmate de vrije tijd meer gestructureerd wordt doorgebracht.

Discussie

De resultaten van dit onderzoek resumerend kan geconcludeerd worden dat er een onmiskenbaar verband bestaat tussen de wijze waarop de vrije tijd doorgebracht wordt en het plegen van kleine criminaliteit. Uit de resultaten komt naar voren dat de aard van de vrijetijdsbesteding een continuüm vormt, van passief, ongestructureerd en vrijblijvend aan de ene kant en actief en gestructureerd aan de andere kant.

De aard van de vrijetijdsbesteding staat in direct verband met het plegen van crimineel gedrag. Naarmate de vrije tijd meer passief of vrijblijvend

doorgebracht wordt neemt delinquent gedrag toe. Ter illustratie: jongeren die bij de padvinderij zijn, in een koor zingen, een instrument bespelen of zich voor een actiegroep inzetten, plegen geen of nauwelijks delicten. Jongeren die daarentegen regelmatig naar een pretpark gaan, op straat rondhangen, discotheek, kroeg of buurthuis frequenteren, plegen relatief veel criminaliteit.

— Wat de sportbeoefening betreft ligt de zaak iets complexer. Worden alle sporten over één kam geschoren dan is er geen verschil in delinquentie-niveau tussen sporters en niet-sporters. Wordt er onderscheid gemaakt naar de frequentie waarmee sport beoefend wordt en naar verschillende takken van sport dan blijkt er wél een duidelijk verband tussen sportbeoefening en criminaliteit, in die zin dat het frequent beoefenen van sommige sporten samenhangt met criminaliteit terwijl dat voor het frequent beoefenen van andere sporten juist niet geldt. Zeer saillant is de relatie tussen het frequent beoefenen van kracht- en vechtsporten en criminaliteit. Een dergelijke relatie geldt voor voetbal (zowel de zaal- als de veld-variant van deze sport) en – in mindere mate – voor honkbal, basketbal, tafeltennis en dammen. Sporten die geen of nauwelijks verband houden met delinquentie zijn onder andere: volleybal, handbal, paardrijden, badminton, zwemmen, en schaatsen. Het minder frequent bezig zijn met sport (één à drie keer per maand of minder dan één keer per maand) vertoont geen samenhang met criminaliteit. Op dit punt bestaan er geen verschillen tussen de afzonderlijke sporten.

Wanneer de gevonden resultaten bezien worden in het licht van de aan het begin van dit artikel geschetste bevindingen uit ander onderzoek, blijken er vrij veel overeenkomsten te zijn. Hierbij dient men zich te realiseren dat vrijwel al de geraadpleegde literatuur betrekking heeft op vandalisme-onderzoek, terwijl het onderhavige onderzoek een achttal vormen van kleine criminaliteit omvat. Bovendien was het in dit onderzoek mogelijk om te differentiëren naar de frequentie waarmee sport beoefend wordt en naar verschillende typen sporten, hetgeen in de andere studies niet of veel globaler gebeurd is. Overigens kent ook de onderhavige data-set, die oorspronkelijk met een ander doel verzameld is, haar beperkingen.

De constatering van Van Dijk e.a. (1982) dat vandalen hun vrije tijd minder structureren en een

hekel lijken te hebben aan vaste verplichtingen wordt in dit onderzoek bevestigd door het feit dat criminaliteit het meest voorkomt onder jongeren met een relatief ongestructureerde, passieve vrijetijdsbesteding, van vrijblijvende aard: disco, café, op straat rondhangen en dergelijke. Toch wordt juist door deze groep wél veel aan sport gedaan. Een verklaring voor deze tegenstrijdigheid is misschien dat sommige van de onder die groep populaire sporten zich gemakkelijk in ongeorganiseerd verband, zonder veel verplichtingen laten beoefenen. Dammen en ping-pongen in het buurthuis, en op straat of op een trapveldje in de buurt een partijtje voetbal spelen. Zoals reeds vermeld, het databestand verschaft helaas geen informatie over de vraag welke sporten in georganiseerd verband uitgevoerd worden.

Van der Gugten (1987) signaleert dat vernielers wat hij noemt sociale voorzieningen zoals buurthuis en discotheek vaker bezoeken dan niet-vernielers. In dit onderzoek werd exact hetzelfde verschijnsel geconstateerd. Delinquente jongeren zijn vaker in café, disco en soortgelijke voorzieningen te vinden dan niet-delinquente jongeren.

Over de relatie tussen vandalisme en het lidmaatschap van sportclubs rapporteren Van Dijk e.a. (1982) dat er geen algemeen verband bestaat. Zij constateren echter wel een verband tussen vandalisme en vechtsport. De bevindingen uit het onderhavige onderzoek vertonen hiermee veel overeenkomst. In dit onderzoek werd evenmin een verband gevonden tussen het lidmaatschap van sportclubs en criminaliteit. Wordt de relatie tussen sport en criminaliteit in globale zin bekeken dan blijkt er eveneens geen verband te bestaan. Worden echter de afzonderlijke sporten in beschouwing genomen dan blijkt het frequent beoefenen van sommige sporten, onder andere de vechtsport, zeer sterk samen te hangen met delinquent gedrag.

Ook de bevindingen van Van der Gugten vertonen hetzelfde patroon: vandalisme houdt geen verband met het lidmaatschap van sportclubs, maar wél met het aantal sportieve activiteiten dat ontplooid wordt. Vernielers ontplooiën meer sportieve activiteiten dan niet-vernielers. De bevindingen van Van Dijk (1987) dat leden van sportclubs minder delinquent gedrag vertonen dan niet-leden worden door geen van deze studies ondersteund.

Wat kan er nu, deze bevindingen overziende,

geconcludeerd worden over de relatie tussen criminaliteit en vrije tijd en de rol die jeugdvoorzieningen hierin vervullen? In de inleiding van dit artikel is reeds naar voren gebracht dat de opvatting waarin jongerenvoorzieningen als criminaliteits-bevorderend beschouwd worden, zowel als de stelling dat voorzieningen bijdragen tot het voorkomen van criminaliteit, beide appeleren aan de intuïtie. Uit de resultaten van de secundaire analyses blijkt dat deze tegengestelde opvattingen enige nuancering behoeven, en daarmee tot elkaar komen. Voor sportvoorzieningen alsook voor andere jeugdvoorzieningen geldt dat het gebruik van *sommige voorzieningen* sterk samenhangt met delictpleging.

Zou het probleem van de jeugdcriminaliteit wellicht opgelost of gereduceerd kunnen worden door aansluiting bij de padvinderij te stimuleren, de beoefening van volleybal, handbal en dergelijke te promoten, en tegelijkertijd een ontmoedigingsbeleid te voeren ten aanzien van vechtsporten, voetbal en het bezoek van pretpark of discotheek?

Alvorens deze vraag te beantwoorden, wordt een kleine gedachtensprong gemaakt. De respondenten waarover in dit artikel gerapporteerd is, maken deel uit van het – aselect getrokken – bestand van Junger-Tas en Kruissink (1987). Worden de twee bestanden vergeleken voor wat betreft leeftijd, sekse, delinquent gedrag en het verband tussen delinquentie en sekse, dan blijken de bestanden sterk overeen te komen. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat dit bestand systematisch afwijkt van het andere bestand. Kortom, het onderhavige bestand vormt een goede steekproef uit het bestand van Junger-Tas en Kruissink (1987).

Dit zou betekenen dat zonder alle door Junger-Tas en Kruissink uitgevoerde analyses opnieuw op dit (kleinere) bestand uit te voeren, met vrij grote zekerheid aangenomen kan worden dat de conclusies uit dat onderzoek – in grote lijnen – eveneens van toepassing zijn op het onderhavige bestand.

Welnu, uit de resultaten van Junger-Tas en Kruissink bleek dat een groep respondenten onderscheiden kan worden met een levensstijl die gekenmerkt wordt door spijbelen, 'scharrelen' met de andere sekse, veel alcoholgebruik, en relatief veel soft-drugsgebruik. Deze levensstijl bleek gepaard te gaan met een waardenpatroon dat gekenschetst kan worden als onconventioneel, sterk individualistisch of zelfs hedonistisch. Zoals de lezer waarschijnlijk al vermoedt,

het is juist deze groep die relatief veel criminaliteit pleegt. Worden deze resultaten geprojecteerd op de bevindingen uit het huidige onderzoek dan is het de zojuist geschetste groep jongeren die een voorkeur heeft voor bepaalde sporten (onder andere vechtsport, voetbal, honkbal, basketbal, dammen) die zowel in ongeorganiseerd verband (trapveldje, buurthuis) als in georganiseerd verband beoefend worden. Daarnaast heeft deze groep een voorkeur voor een relatief passieve, vrijblijvende tijdspassing in ongeorganiseerd verband: rondhangen op straat, in café of disco.

Wanneer gesproken wordt over het bestrijden van kleine criminaliteit door 'het versterken van de binding van de opgroeiende generatie met de samenleving' dient men zich geen al te simpele voorstelling te maken over de rol die jongerenvoorzieningen hierin kunnen spelen. Het domweg bevorderen van sportbeoefening in het algemeen, zal niet het gewenste resultaat opleveren. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt immers een samenhang tussen het frequent beoefenen van sommige sporten en crimineel gedrag. Of er veel heil te verwachten valt van het stimuleren van dié activiteiten en sporten die niet – of in mindere mate – met criminaliteit samenhangen is nog maar de vraag. Juist de relatief delinquente jongeren zullen daarvoor wellicht weinig interesse opbrengen. Dat valt niet alleen af te leiden uit de hier gepresenteerde resultaten, maar ook in de publikaties van Van Dijk en Van Soomeren (1982) en Van Dijk, Van Soomeren en Walop (1982) wordt daarop gewezen. Gesteld dat de relatief delinquente groep er wel toe bewogen zou kunnen worden om de vrije tijd op een andere manier te besteden, dan is het nog maar de vraag of het delinquente gedrag van deze jongeren zal verminderen. De resultaten van dit onderzoek wijzen erop dat het gedrag in kwestie een integraal onderdeel is van een levenswijze, een levensstijl. Het valt te betwijfelen of dié levensstijl zich laat wijzigen door het gebruik van bepaalde voorzieningen of de beoefening van bepaalde activiteiten of sporten te stimuleren.

Op grond van dit onderzoek kan over een op jongeren gericht criminaliteitsbeleid – hoe dit ook vorm moge krijgen – hoogstens gesteld worden dat dit beleid vooral via dié voorzieningen waar de relatief delinquente groep in geïnteresseerd is, werkzaam zal moeten zijn. Bepaalde (sport)voorzieningen kunnen dienen als aangrijpingspunt zodat in elk geval de doelgroep, de relatief delinquente jongeren, bereikt

wordt. In een aantal gevallen zal dat vrij moeilijk te realiseren zijn, bijvoorbeeld in de commerciële sector: disco, café enzovoort. Waar dit wel mogelijk is dringt de vraag zich op of de betrokken jongerenwerkers, sporttrainers enzovoort zich geroepen voelen en/of in staat zijn om bij te dragen aan de beïnvloeding van het gedrag van deze jongeren.

Noten

¹ Van de gangbare activiteiten kwam TV-kijken in die lijst van 55 activiteiten niet voor. Over dit onderwerp had Burke/Interview enkele andere – meer specifieke – items opgenomen waarin echter niet gevraagd werd naar de frequentie waarmee TV gekeken wordt. Om die reden is TV-kijken niet in de analyses betrokken.

² Aangezien met de op het WODC beschikbare versie van het HOMALS-programma niet meer dan 50 variabelen tegelijkertijd geanalyseerd kunnen worden zijn 5 variabelen, die een vrij geringe variantie vertoonden, verwijderd: ouders ontmoeten, broers en zussen ontmoeten, huishoudelijke boodschappen doen, afwassen/stofzuigen/huis schoonmaken, zingen. Om te voorkomen dat respondenten die een bepaalde activiteit nooit verrichten door het programma als een homogene

groep behandeld zouden worden (wat in feite neerkomt op een schijn-homogeniteit), zijn de categorieën 'nooit' als 'missing values' in de analyse meegenomen. De analyse is in twee dimensies uitgevoerd en leverde eigenwaarden van respectievelijk .11 en .10 op. De relatief lage eigenwaarden zijn het gevolg van het grote aantal missing values (zie boven) waardoor het theoretisch maximum van 1 nooit bereikt kan worden. De relatief lage eigenwaarden doen echter niets af aan het resultaat van de analyse.

³ De HOMALS-analyse is in twee dimensies uitgevoerd en leverde eigenwaarden van resp. .39 en .26 op. Evenals bij de voorgaande HOMALS-analyse zijn de categorieën 'niet' of 'nooit' als 'missing values' in de analyse meegenomen; voor een toelichting zie noot 2.

⁴ Er zijn slechts vier jongeren die frequent de damsport beoefenen.

Literatuurlijst

Commissie kleine criminaliteit
Interimrapport

's Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1984.

Dijk, B. van en P. van Soomeren
Vandalisme. Iets weten over vandalisme en wat er tegen te doen.

's Gravenhage, Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven, 1982.

Dijk, B. van, P. van Soomeren en M. Walop
Rapportage onderzoek jeugdcriminalisme, deel 4

Amsterdam, 1982.

Dijk, J.J.M.

De rol van sportbeoefening bij de preventie van criminaliteit

Inleiding voor de Werkconferentie 'Sport, agressie en vandalisme: bestrijdend? bevorderend?', 1987.

Gifi, A.

Non-linear Multivariate Analysis
Leiden, University of Leiden, Department of Datatheory, 1981a.

Gifi, A.

HOMALS User's Guide
Leiden, University of Leiden, Department of Datatheory, 1981b.

Gugten, M. van der

Ik sloop niet, ik sport

Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Interfaculteit Lichamelijke Opvoeding (doctoraalscriptie), 1987.

Junger-Tas, J. en M. Kruissink

Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij (WODC-reeks nr.79), 1987.

Junger-Tas, J., M. Junger en E. Barendse-Hoornweg

Jeugd-delinquentie. Achtergronden en justitiële reactie.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij (WODC-reeks nr.42), 1983.

Sikkema, P.

Jeugd '87. Psychografische stijlen en levensstijlen van jongeren

Amsterdam, Burke/Interview B.V., 1987.

Bijlage: Vrijtjdsactiviteiten

Vrienden en/of vriendinnen ontmoeten

Ouders ontmoeten

Broers/zussen ontmoeten

Andere familie ontmoeten

Toneel spelen, cabaret

Stijldansen

Ander dansen, bijv. swingen

Bezig zijn met huiscomputer, personal computer

Bezig zijn met techniek, scheikunde, ruimtevaart

Sleutelen aan brommer, motor, auto

Spelletjes doen

Iets sparen, verzamelen

Kleien, schilderen, beeldhouwen

Handwerken, iets met textiel doen (geen kleding maken)

Doe het zelve in huis

In de tuin werken

Modelbouw, met treintjes bezig zijn

Dieren houden en verzorgen

Huishoudelijke boodschappen doen

Ander winkelen

Koken, bakken

Afwassen, stofzuigen, huis schoonmaken

Padvinderij (scouting)

Actief zijn in actiegroep/beweging/belangengroep (incl. ondernemings- of schoolraad, excl. vakbond)

Actief zijn in een kerkelijke club, -orgaan

Vrijwilligerswerk doen

Werken in een onbetaalde baan

Mediteren

Schrijven, gedichten maken, dagboek bijhouden, corresponderen

Wandelen

Een tochtje maken met de fiets

Een tochtje maken met de motor, auto

Stripboeken lezen

Literatuur lezen (op eigen houtje, niet voor school of werk)

Andere boeken lezen (op eigen houtje, niet voor school of werk)

Fotograferen

Video kijken

Filmen video's maken

Naar muziek luisteren op platen, cassettes, CD's

Zelf zingen

Zelf in een koor en/of band zingen

Zelf een instrument bespelen

Zelf in een band en/of groep spelen

De natuur ingaan (maakt niet uit hoe)

Naar een café gaan

Naar een discotheek gaan

Naar een popconcert gaan

Naar een museum gaan

Naar de schouwburg of een theater gaan

Naar een pretpark gaan

Naar een dierentuin gaan

Naar een sportkantine gaan

Naar een buurthuis gaan

Naar een speelhal gaan

Rondhangen op straat, in een winkelcentrum, op een station

Voetgangers op straat lastig vallen, een beetje knokken, agentjes pesten

De sport als aangrijpingspunt voor criminaliteitspreventie

drs. M. van der Gugten*

Inleiding

Sedert het huidige kabinet de bestrijding van de criminaliteit heeft uitgeroepen tot één van de speerpunten in haar beleid, lijkt de strijd in volle omvang te zijn losgebroken. In navolging van de aanbevelingen van de commissie-Roethof heeft het kabinet zich op het standpunt gesteld, dat er meer aandacht moet worden besteed aan het terugdringen van de veel voorkomende criminaliteit, ten onrechte vaak aangeduid als 'kleine criminaliteit'. Aan deze beleidsbeslissing ligt een tweetal overwegingen ten grondslag. In de eerste plaats worden grote groepen burgers direct slachtoffer van deze vormen van criminaliteit en versterken deze indirect gevoelens van onveiligheid binnen de samenleving. In de tweede plaats dreigen de daders – veelal jongeren in (meervoudige) achterstandsituaties – in toenemende mate af te glijden naar zwaardere vormen van criminaliteit. Naast strafrechtelijke aanpassingen heeft het kabinet zich bij de bestrijding van de veel voorkomende criminaliteit vooral gericht op bestuurlijke criminaliteitspreventie. Centraal in deze plannen staan het mobiliseren van het maatschappelijk middenveld en het versterken van de binding van met name jongeren aan de samenleving.

Vanuit het perspectief van bestuurlijke criminaliteitspreventie bestaat er een toenemende belangstelling voor de sport. Mede gestimuleerd door het rijks-subsidiebeleid worden er op lokaal niveau allerlei projecten ontwikkeld en uitgevoerd, waarbij in meer of mindere mate een plaats wordt ingeruimd voor sportieve activiteiten, gericht op jongeren in achter-

* De auteur heeft gestudeerd aan de Faculteit der Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam en is momenteel beleidsmedewerker bij de afdeling Sport en Recreatie van de gemeente Amsterdam.

standsituaties. De inschakeling van de sport bij dergelijke preventieprojecten komt echter vaker voort uit praktische overwegingen (laagdrempelige activiteit) dan uit een grondige verkenning van de vermeende positieve effecten van sportbeoefening. Bovendien zijn de sportieve activiteiten veelal onvoldoende verankerd in bestaande structuren, waardoor de continuering van deze projecten op langere termijn nauwelijks gewaarborgd kan worden.

De kernvraag van dit artikel is dan ook in hoeverre sportbeoefening door jongeren binnen bestaande maatschappelijke structuren een bijdrage kan leveren aan criminaliteitspreventie. Onder criminaliteitspreventie kan in dit verband worden verstaan: het versterken van de binding van jongeren aan de samenleving en het bevorderen van het maatschappelijk normbesef.

Voor een goed begrip van de hedendaagse sportwereld zal eerst een beschrijving gegeven worden van de ontwikkeling van de sport in Nederland en de wijze waarop de overheid deze relatief autonome ontwikkeling heeft beïnvloed. Aansluitend wordt enig inzicht gegeven in het netwerk van sportstructuren, zoals dat in de meeste gemeenten aanwezig is. Vervolgens wordt nader ingegaan op de positieve effecten van sportbeoefening en de wijze, waarop de verschillende structuren kunnen bijdragen aan criminaliteitspreventie. Tenslotte zal deze benadering worden geïllustreerd met een praktijkvoorbeeld binnen de gemeente Amsterdam, waar op basis van de uitkomsten van een verkennend onderzoek een actieplan is ontwikkeld, teneinde de sport te betrekken bij een preventief beleid ten aanzien van jeugd vandalisme.

Ontwikkeling van de sport in Nederland

Van volksvermaak tot sportbeoefening

Het begrip 'sport' is pas aan het eind van de 19e eeuw overgenomen uit het Engels en komt in betekenis het dichtst bij het Nederlandse woord 'vermaak'. De term sport werd in eerste instantie dan ook gebruikt om deze door leden van de gegoede burgerij op nationaal niveau georganiseerde vormen van vermaak aan te duiden. Lichaamsoefeningen hebben echter al vanouds een belangrijke rol gespeeld binnen primitieve leefgemeenschappen. Naast een religieuze

en ontspannende betekenis, waren deze oefeningen er vooral op gericht om de leden van de gemeenschap voor te bereiden op de eisen, die door de samenleving aan hen gesteld werden. Volken die afhankelijk waren van de visvangst, oefenden zich in het snel voortbewegen in vaartuigen, terwijl stammen die zich gericht hadden op de jacht, vooral wedstrijden hielden in hardlopen, gooien met een werpspies en schieten met pijl en boog. (Kugel, 1977)

Uit de Romeinse geschiedschrijving van onder andere Tacitus kan opgemaakt worden dat de Germaanse volken, die reeds in hun levensonderhoud voorzagen door landbouw en veeteelt, toch nog geheel ingesteld waren op kracht, op het recht van de sterkste, op oorlog. De wedstrijden en spelen, die door hen vooral uit vermaak georganiseerd werden, ademden dan ook de verheerlijking van de strijd uit en het ging er hierbij niet bepaald zachtzinnig aan toe. Door de opkomst van het Christendom nam in de aanloop naar de Middeleeuwen de kerkelijke macht sterk toe. De katholieke kerk was een fanatiek tegenstander van de op hardheid en sensatie gerichte spelen en de verheerlijking van het lichaam. In de kerkelijke visie was het lichamelijke ondergeschikt aan het geestelijke en voor zover lichaamsoefeningen werden toegestaan, dienden deze in dienst te staan van een geestelijke ontwikkeling. (Van Peursen, 1978) Toch kon zelfs de kerstening van de Germanen geen einde maken aan hun voorliefde voor ruwe, fysiek gerichte spelen en wedstrijden.

Tot ver in de 19e eeuw bestond er in Nederland een rijke traditie van volksvermaken, oud-Hollandse spelen en wedstrijden om geld, die meestal verbonden waren aan kermissen en jaarmarkten. Hoewel de nadruk weliswaar lag op vaardigheid en behendigheid, blijkt wel uit de namen van deze volksspelen, dat het er wreed aan toeging: katknuppelen, haanslaan, ganstrekken enzovoort. De aanzienlijken hebben zich altijd van deze volksvermaken gedistantieerd en het was vooral het proletariaat, dat vertier vond in dit soort vermaken. De lichaamsbeweging van de aanzienlijken was beperkt en bestond uit wandelen, paardrijden, jagen of schermen en 's winters een enkele keer schaatsenrijden. Verder bezaten deze mensen dikwijls een 'buiten', waar in de zomer gezeild of geroeid kon worden. Gezien het bedaarde levenstempo was van wedijveren geen sprake.

In de loop van de 19e eeuw ontstond er een toene-

mende belangstelling voor de noden en behoeften van de arbeidende klasse en de daaruit voortkomende ondersteuning ging gepaard met een poging de zeden en gewoonten van het volk te beschaven. Kermissen en markten werden gezien als volksuitspattingen, waarbij zedeloosheid en drankmisbruik de boventoon voerden. Ze vormden dan ook een dankbaar object voor hervorming. Er werd opdracht gegeven aan een commissie van personen uit de beschaafde stand om op traditionele tijd en plaats spelen en volksfeesten te organiseren, die onder toezicht kwamen te staan van 'de goeuden en ontwikkelden'. (Stokvis, 1979)

De introductie van de moderne sport in Nederland heeft plaatsgevonden na kennismaking met de toenmalige ontwikkelingen op dit gebied in Engeland. Omstreeks 1880 was Engeland niet alleen de meest geïndustrialiseerde natie van de wereld, maar ook het belangrijkste land op het gebied van de handel. Het was gebruikelijk, dat de jongens uit Nederlandse families die bij de handel betrokken waren, als onderdeel van hun opleiding enige tijd in het buitenland en bij voorkeur in Engeland verbleven. Bovendien kwamen de Engelsen naar Nederland om handel te drijven en belangrijke posities op technisch, industrieel en commercieel gebied in te nemen. Dit gebeurde in een periode dat hier gelijksoortige ontwikkelingen gaande waren, als die welke in Engeland al voor het midden van de 19e eeuw hadden geleid tot de opkomst van de sport, te weten uitbreiding van de industriële produktie, toenemende maatschappelijke invloed van de goeude burgerij en hervorming van het middelbaar onderwijs.

Nadat in 1879 de eerste voetbalvereniging, de 'Haarlemse Football Club' werd opgericht, breidde het aantal clubs zich in de jaren daarna snel uit. (Miermans, 1955) In 1889 ontstond door het aaneensluiten van verenigingen al een sportbond voor voetbal en atletiek. Pas daarna kon een algemene reglementering worden opgesteld en werd een organisatie opgezet voor het spelen van wedstrijden.

De sport was in de jaren rond 1900 nog vrijwel geheel een aangelegenheid van de goeode burgerij en pas aan het begin van de 20e eeuw ontstonden de eerste sportclubs voor het gewone volk. De meeste verenigingen bleven echter door hoge contributies of ballotage tot aan de Tweede Wereldoorlog voor de arbeiders gesloten. Bij de zwem- en gymnastiekverenigingen ontstonden speciale 'volksklassen', die

Tabel 1: Toename aantal leden van sportverenigingen in relatie tot bevolkingsaanwas tussen 1900 en 1940 (Dona, 1980)

Jaar	Sportbeoefenaren		Totale bevolking	
	abs.	index	abs.	index
1900	30.000	100	5.179.000	100
1910	65.000	216	5.950.000	114
1920	150.000	500	6.865.000	132
1930	278.000	926	7.936.000	153
1940	490.000	1633	8.923.000	172

enerzijds vanuit een liefdadigheidsstreven de geestelijke en lichamelijke volkskracht moesten vergroten, maar anderzijds de exclusiviteit van de verenigingen dienden te waarborgen. (Dona, 1980)

De Eerste Wereldoorlog heeft een belangrijke impuls gegeven aan de sportbeoefening in Nederland. Door de oorlogsdreiging werden zo'n 200.000 mannen onder de wapenen geroepen en dezen moesten maandenlang in staat van paraatheid blijven. Teneinde de verveling tijdens deze mobilisatieperiode tegen te gaan, werd sport en met name voetbal sterk gestimuleerd door de militaire en burgerlijke overheden. De naar huis terugkerende soldaten leverden na de oorlog een grote bijdrage aan de oprichting van voetbalverenigingen en de verspreiding van sport over het gehele land. Mede door de toename van de hoeveelheid arbeidsvrije uren, had dit tot gevolg dat tot aan 1940 het aantal leden van sportverenigingen elke tien jaar een verdubbeling onderging.

Uit het voorgaande kan geconcludeerd worden, dat de sport in de eerste helft van de 20e eeuw de plaats van de traditionele volksvermaken grotendeels heeft overgenomen en langzamerhand is uitgegroeid tot een nationale vorm van vrijetijdsbesteding.

Toenemende overheidsbemoeyenis met de sport

Tot aan de Tweede Wereldoorlog heeft de sport een betrekkelijk autonome ontwikkeling doorlopen. In de naoorlogse jaren is de overheidsbemoeyenis op dit gebied echter sterk toegenomen. Aan deze ontwikkeling lag een aantal oorzaken ten grondslag. Allereerst leverde de overheid een grote bijdrage aan de herstelwerkzaamheden aan de tijdens de oorlog vernielde sportvelden. Bovendien verlangde de internationalisering van de sport dat de accommodaties aan hogere eisen gingen voldoen. Doordat de hieraan ver-

bonden kosten redelijkerwijs niet gedekt konden worden door de contributies van de verenigingsleden, raakten de gemeentelijke overheden direct betrokken bij de aanleg en het onderhoud van de sportvelden (en later ook sporthallen). Wellicht de belangrijkste oorzaak van toenemende overheidsbemoedienis met de sport is gelegen in de grote bezorgdheid over het gedrag en de opvoeding van jongeren. (Stokvis, 1979)

In het naoorlogse Nederland werd een goed derde milieu, naast het gezin en de school, noodzakelijk geacht voor de opvoeding en vorming van de jongeren op weg naar volwassenheid. Voor de oorlog werd deze rol vervuld door de traditionele jeugdorganisaties. Deze organisaties bleken echter na de oorlog, mede door de verdergaande 'ontzuiling', sterk aan aantrekkingskracht te hebben ingeboet. Het rapport *Maatschappelijke verwildering der jeugd*, dat in 1952 werd geschreven in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, is een treffende illustratie van de morele paniek, die in deze tijd heerste met betrekking tot de zedeloosheid van de jeugd. In het rapport is een sterke moralistische en belerende ondertoon te horen, waarin het heimwee naar vroeger sterk doorklinkt. (Engbersen, 1984)

Door de verlaging van de toelatingsleeftijd vond er in deze tijd een grote toeloop van jongeren naar de sportverenigingen plaats. De overheid ging de sport dan ook in toenemende mate zien als middel tot jeugdvorming. Naast de voorwaardenscheppende rol met betrekking tot sportaccommodaties ging de overheid zich bezighouden met het opleiden van technisch en pedagogisch geschoolde sportleiders. Op initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen werd al in 1948 het Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleiders (CIOS) opgericht.

In de jaren zestig heeft de samenleving, gestimuleerd door de economische groei en de daarmee gepaard gaande demografische en bureaucratische veranderingen, zich in hoog tempo ontwikkeld tot een verzorgingsstaat. Deze verzorgingsstaat wordt gezien als de maatschappelijke belichaming van een garantieformule: de samenleving, georganiseerd als nationale staat, waarborgt alle burgers een redelijk bestaan. (Van Doorn, 1978) Gedurende deze periode kwamen de jongeren in toenemende mate op voor hun eigen belangen en weigerden steeds vaker zich zonder meer aan te passen aan de normen en waarden van volwassenen (het zogenaamde socialisatiedic-

taat). Deze verzelfstandiging van de jongeren heeft sterk bijgedragen aan de opkomst van allerlei opvallende jeugdsubculturen, zoals hippies, punks en skinheads, die zich kenmerkten door afwijkende omgangspatronen en sociale normen. (Van den Berg, 1987)

Het is opvallend, dat na de jaren vijftig de aandacht voor jongeren als specifieke doelgroep binnen het sportbeleid van de overheid vrijwel verdwenen is. In de jaren zestig zijn de beleidsaccenten verschoven van de jeugdzorg naar de vrijetijdsproblematiek, waarbij aan de sport vooral een compensatiefunctie tegenover het monotone arbeidsproces werd toegeschreven. In de *Sportnota 1974* van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk is nadrukkelijk prioriteit gegeven aan de ontwikkeling van de sportieve recreatie. Een direct voortvloeisel van dit beleidsstreven is het in 1976 door VNG, NSF en CRM landelijk opgezette sportstimuleringsproject 'Sportreal' (*sportieve recreatie voor allen*). Er werden bovendien speciale doelgroeprojecten opgezet voor bevolkingsgroepen, zoals gehandicapten, bejaarden en etnische minderheden, die in mindere mate door de bestaande sportvoorzieningen bereikt bleken te worden.

Aan het einde van de jaren zeventig begonnen zich de eerste tekenen van een crisis in de verzorgingsstaat aan te dienen. Stagnatie van de economische groei en toenemende werkloosheid maakten een herverdeling van overheidsmiddelen noodzakelijk. Zonder al te diep op deze ontwikkelingen in te gaan, moge duidelijk zijn dat de jongeren er bij de grootscheepse bezuinigingsoperaties van de overheid niet bepaald gunstig vanaf zijn gekomen. Ruim een derde deel van de werklozen is thans jonger dan 25 jaar en voor een groot deel van hen zal die werkloosheid wellicht een permanent karakter hebben. (De Lange, 1984) Bovendien worden juist ook de jongeren hard getroffen door allerlei bezuinigingen op het gebied van huisvesting, onderwijs, buurtvoorzieningen en sociale uitkeringen.

Uit de *Notitie accenten sportbeleid 1984* blijkt dat het sportbeleid van de rijksoverheid vooral gericht wordt op het stimuleren van blijvende sportbeoefening vanuit het oogpunt van het bevorderen van een gezonde leefstijl. Naast de accentuering van dit gezondheidsaspect bestaat er binnen deze notitie echter weer meer aandacht voor de mogelijkheden die de

sport, juist in moeilijke sociaal-economische omstandigheden, kan bieden voor de maatschappelijke integratie van culturele minderheden, ouderen, gehandicapten, werklozen en die categorie jeugdigen, die men ook wel als randgroepjongeren aanduidt. (Toelichting begroting WVC, 1983)

Teneinde het sportbeleid met betrekking tot randgroepjongeren nader vorm te geven, werd in opdracht van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur door de Landelijke Contactraad een experimenteel project uitgevoerd. Dit sportstimuleringsproject speelde zich gedurende de periode 1983-1986 af in de vier grote steden en bestond uit bijna vijftig buurtgebonden deelprojecten, die erop gericht waren de betrokkenheid van randgroepjongeren bij de sport te vergroten. (Landelijke Contactraad, 1987)

Samenvattend kan geconcludeerd worden, dat ten tijde van de hoogconjunctuur binnen het sportbeleid van de overheid vrijwel geen aandacht is besteed aan de mogelijkheden van de sport als vormingsmiddel voor de jeugd. In de huidige sociaal-economische situatie treedt de jongerenproblematiek, net als in de jaren vijftig, steeds vaker op de voorgrond. Ook in het sportbeleid van de overheid lijkt de aandacht voor mogelijkheden tot opvang en socialisatie van jongeren via de sport weer terug te keren. De mogelijkheden tot sportbeoefening binnen het lokale netwerk van sportstructuren zijn echter sinds de jaren vijftig sterk uitgebreid.

Netwerk van sportstructuren op lokaal niveau

De sportverenigingen vormen op lokaal niveau nog altijd de belangrijkste structuur, waarbinnen mensen aan sportieve activiteiten kunnen deelnemen. Inspanning op een toenemende behoefte aan minder gebonden vormen van sportbeoefening zijn in een groot aantal gemeenten aanvullende sportvoorzieningen opgezet. Soms gaat het hierbij uitsluitend om door de gemeente georganiseerde activiteiten, in veel gevallen is er echter sprake van een gezamenlijk initiatief van gemeente en scholen, sportverenigingen en/of buurthuizen.

In dit gedeelte zullen de verschillende sportvormen voor jongeren binnen de lokale sportstructuren aan de orde komen met het oog op de rol, die deze kun-

nen vervullen met betrekking tot criminaliteitspreventie.

Sportvereniging

De sportvereniging is naar haar doelstelling gericht op sportbeoefening, hetgeen vooral tot uiting komt in het organiseren van wedstrijden en trainingen voor haar leden. Vrijwel alle sportverenigingen komen voort uit het particuliere initiatief, waarbij de contributies van de leden de voornaamste inkomstenbron vormen. De meeste werkzaamheden binnen deze organisaties worden verricht door vrijwilligers.

In 1987 bedroeg het totale aantal lidmaatschappen van sportbonden, die bij de Nederlandse Sport Federatie zijn aangesloten, bijna 4,5 miljoen, waarvan ruim 1,8 miljoen jeugdlidmaatschappen. (NSF, 1987) Het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen becijferde in haar landelijke onderzoeken dat tussen 1978 en 1984 het percentage mensen van 15-75 jaar dat lid is van een sportvereniging gestegen is van 32 tot 41 procent. (Manders, 1987)

Over het algemeen worden jongeren redelijk goed bereikt door het aanbod van de sportverenigingen. Hoewel er enig verschil bestaat tussen de verschillende leeftijdscategorieën, is ongeveer de helft van alle jongeren lid van een sportvereniging. (Rijpma, 1984; Van Leeuwarden, 1984; Van der Gugten, 1987) In deze constatering dienen echter enkele nuances aangebracht te worden.

— In de eerste plaats blijken jongeren uit sociaal lagere milieus en etnische groepen minder vaak lid te zijn van een sportvereniging dan hun beter bedeelde, Nederlandse leeftijdsgenoten. (Gemeente Amsterdam, 1987) Sociale, culturele en financiële drempels staan de toetreding van deze groepen jongeren tot de sportverenigingen veelvuldig in de weg.

— In de tweede plaats is uit onderzoek gebleken dat jongeren in de middelbare schoolleeftijd allerminst honkvast zijn met betrekking tot een sportvereniging. Ze zeggen hun lidmaatschap opvallend vaak op, ook al betekent dit meestal niet dat ze niet meer aan sport doen: een groot aantal van hen wordt weer lid van een andere sportvereniging. (Rijpma, 1984) Dit komt veelal voort uit een veranderde behoefte aan sport- en vrijetijdsactiviteiten dan wel ontevredenheid over het aanbod of de gang van zaken binnen een sportvereniging.

In de derde plaats is er binnen de sport een toenevende individualisering waar te nemen. Hoewel deze ontwikkeling zich met name afspeelt buiten de georganiseerde kaders, valt er ook binnen de sportverenigingen een sterkere groei te constateren van de individuele takken van sport, zoals tennis en wielrennen. Ook binnen de jeugdsport vindt een toenemende individualisering plaats. (Buisman e.a., 1984)

Op basis van het aantal lidmaatschappen van jongeren kan samenvattend gesteld worden, dat de sportverenigingen een geschikt aangrijpingspunt kunnen vormen voor criminaliteitspreventie. Hierbij moeten echter de volgende kanttekeningen worden geplaatst: jongeren uit sociaal lagere milieus zijn langs deze weg minder goed bereikbaar dan degenen uit 'betere' milieus, de binding van jongeren aan een sportvereniging is vaak niet erg sterk en de toenemende voorkeur voor individuele takken van sport beperkt de mogelijkheden tot sociale beïnvloeding van jongeren via de sportvereniging. In de paragraaf over effecten van sportbeoefening wordt nader ingegaan op de functie van de vereniging met betrekking tot criminaliteitspreventie.

Jongerenwerk

Binnen het jongerenwerk vormt sportbeoefening vrijwel altijd een essentieel onderdeel van het activiteitenprogramma. Veel jongerenwerkers zijn overtuigd van het belang van sportieve activiteiten binnen hun werk. Door de grote interesse van jongeren voor sport bieden deze activiteiten een uitstekende mogelijkheid om met hen in contact te komen. (LAST, 1986)

Jongerenwerkers worden in hun werk regelmatig geconfronteerd met jongeren die te kampen hebben met sociale en maatschappelijke problemen. Sommigen hebben zich op dat moment al eens schuldig gemaakt aan een vorm van criminaliteit, anderen bevinden zich in een situatie die het afglijden in die richting kan bevorderen. Het jongerenwerk vormt per definitie de meest geëigende structuur om het gedrag van deze jongeren te beïnvloeden, omdat hier professionele hulpverleners beschikbaar zijn, die de jongeren kunnen helpen bij het oplossen van hun achterliggende problemen.

De sportbeoefening binnen het jongerenwerk is dan ook geen doel, zoals in een vereniging, maar één

van de middelen om met deze jongeren in contact te komen en een vertrouwensrelatie op te bouwen, als zijnde noodzakelijke voorwaarden om de jongeren aan te kunnen spreken op hun gedrag. Het sportaanbod van buurthuizen en jongerencentra vormt welbeschouwd een aanvulling op dat van de sportverenigingen: jongeren uit sociaal lagere milieus zijn minder vaak lid van een sportvereniging, maar nemen daarentegen vaker deel aan sportieve activiteiten van een buurthuis of jongerencentrum. (Amsterdam, 1987)

In de praktijk blijken er hierbij twee knelpunten te bestaan: de accommodatie van een buurthuis of jongerencentrum is veelal niet geschikt voor het opzetten van sportactiviteiten en de jongerenwerkers zijn meestal niet opgeleid om een aantrekkelijk en evenwichtig sportprogramma te ontwikkelen en te begeleiden.

Gemeentelijke sportvoorzieningen

De aard en omvang van de gemeentelijke sportvoorzieningen zijn sterk afhankelijk van de lokale situatie. Vanuit een stimulerend en voorwaarden-scheppend sportbeleid zijn de door de gemeenten georganiseerde sportactiviteiten met name bedoeld om de lacunes tussen de (veranderende) behoeften van (potentiële) sportbeoefenaren en het aanbod van de sportverenigingen op te vullen. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn sportinstuiven, woensdagmiddagrecreatie, vakantie-activiteiten en sportieve kennismakingen.

De gemeentelijke sportactiviteiten zijn veelal gericht op specifieke doelgroepen, die binnen de bestaande sportverenigingen onvoldoende aan bod komen. Het uitgangspunt is dan ook dat deze activiteiten een laagdrempelig karakter dragen, hetgeen tot uiting komt in lage kosten voor deelname, geringe afstand tot de accommodatie (buurtgericht) en grote invloed van de deelnemers op het programma.

In een aantal gemeenten worden sportactiviteiten voor jongeren georganiseerd, die een aanvulling vormen op het aanbod van sportverenigingen en scholen, vooral op woensdagmiddagen en tijdens vakanties. Aan de ene kant voorzien deze activiteiten in de behoefte van jongeren om deze vrije tijd op een attractieve manier door te brengen, aan de andere kant bieden ze juist door hun vrijblijvende en ongebonden karakter weinig aanknopingspunten tot

sociale beïnvloeding met het oog op criminaliteitspreventie.

School

Binnen de school maken jongeren via het bewegingsonderwijs verplicht kennis met sport en beweging. Daarnaast ontstaan er in toenemende mate mogelijkheden om deel te nemen aan buitenschoolse sportactiviteiten. Hoewel de huidige praktijk van het bewegingsonderwijs wellicht anders doet vermoeden, is de toenadering van sport en lichamelijke opvoeding in het verleden niet zonder problemen verlopen. Terwijl al in 1905 de eerste schoolvoetbalwedstrijden werden georganiseerd, bleef de lichamelijke opvoeding in de eerste helft van deze eeuw, met name in theorie, nogal afwijzend tegenover de zich buiten de school voorspoedig ontwikkelende spel- en sportbeweging. (Crum, 1978)

Het Nederlandse onderwijssysteem is vanouds gestoeld op de Franse traditie, waarbinnen nauwelijks interesse en waardering bestond voor lichaamsoefeningen. De introductie van de lichamelijke opvoeding binnen het Nederlandse onderwijs is vrijwel geheel gebaseerd op de ontwikkelingen in Duitsland. Aan het eind van de 18e eeuw heeft de Duitse pedagoog Pestalozzi een indeling ontworpen van het menselijk bewegen: niet het bewegen als zodanig, maar de bewegingsmogelijkheden in de gewrichten vormden in zijn visie de eigenlijke gymnastiek. Hoewel Pestalozzi zelf hieraan in zijn opvoedingspraktijk een veel bredere invulling gaf, heeft juist zijn theorie met betrekking tot de zogenaamde 'Elementar-Gymnastik' de lichamelijke opvoeding in geheel Europa lang beïnvloed. (Kugel, 1977)

Na een langdurige discussie over het nut van lichaamsoefeningen werd in Nederland in 1863 gymnastiek een verplicht vak op de HBS. Nog lange tijd bleven de leerkrachten lichamelijke opvoeding verwickeld in een strijd om erkenning van hun vak binnen het onderwijs. Vanuit dit perspectief moet de massale belangstelling voor de uit Engeland overgekomen sport voor deze leerkrachten buitengewoon bedreigend zijn geweest. Wanneer de jongeren buiten schoolverband voldoende lichaamsbeweging kregen, zou een belangrijk argument voor gymnastiek binnen het onderwijs verloren gaan. Dit verklaart de wantrouwende en zelfs afkeurende houding, die leer-

krachten lichamelijke opvoeding lange tijd tegenover de sport hebben aangenomen. (Stokvis, 1979)

Pas in de jaren vijftig is de sport doorgebroken in de lichamelijke opvoeding op de scholen. Sindsdien is de omvang van de schoolsporevenementen sterk gegroeid en bestaat er bovendien een grote invloed van de sport op het curriculum van de lichamelijke opvoeding. Sinds 1974 bestaat er een landelijk overlegorgaan School en Sport, dat zich met name bezighoudt met de beleidsontwikkeling rondom school-sport en het opzetten van lokale schoolsportorganisaties. (School en Sport, 1985) Bovendien is er in 1986 een rapport uitgebracht van de commissie-Van Doorn, dat de knelpunten binnen de lichamelijke opvoeding en de jeugdsport beschrijft en een aanzet geeft om te komen tot een geïntegreerd beleid met betrekking tot lichamelijke opvoeding en sport.

Het is dan ook een positieve ontwikkeling, dat in een groot aantal gemeenten het introduceren van jongeren in de sport- en bewegingscultuur buiten de school wordt beschouwd als een belangrijke taak van het bewegingsonderwijs.

Commerciële sportvoorzieningen

Sinds het eind van de jaren zeventig zijn er binnen het lokale netwerk van sportstructuren in toenemende mate sportvoorzieningen ontstaan op commerciële basis. Naast de exploitatie van commerciële squash- en tennisbanen en zelfs zwembaden, heeft onder invloed van de opkomende 'body-cultuur' het aantal sportscholen en fitnesscentra een grote vlucht genomen. Deze voorzieningen blijken met name voor jongeren in een grote behoefte te voorzien. (Landelijk Contact, 1987a)

Ondanks de afwijkende organisatievorm van dit soort voorzieningen heeft dit in veel gevallen geen grote gevolgen voor het sportgedrag van de gebruikers. Een aantal van hen beoefent hier sport in een vaste groep op een vaste tijd en is daartoe zelfs vaak lid van een sportvereniging. Anderen hebben voorkeur voor een meer ongebonden vorm van sportdeelname en maken individueel gebruik van deze voorzieningen. Wellicht is de aantrekkingskracht van deze commerciële sportvoorzieningen juist gelegen in het feit dat deze mogelijkheden naast elkaar bestaan.

Vooraf de sportscholen krijgen van buitenaf vaak een negatief stempel opgedrukt. De sportscholen in

het zogenaamde criminele milieu en het dopinggebruik hebben hier in belangrijke mate toe bijgedragen. Het wordt mijns inziens echter hoog tijd om de bonafide sportscholen te beschouwen als een volwaardige sportstructuur binnen het lokale netwerk. In dit verband is het verheugend, dat de sportschoolhouders verenigd in de NVSF (Nederlandse Vereniging van Sportschoolhouders en Fitnesscentra) in samenwerking met het Ministerie van WVC een erkende opleiding voor sportschoolhouders proberen op te zetten.

Ongeorganiseerde sportbeoefening

Teneinde het overzicht van mogelijkheden tot sportieve recreatie in de vrije tijd compleet te maken, moet zeker ook aandacht worden besteed aan de sportbeoefening die buiten de specifieke structuren plaatsvindt. De groei van de sportdeelname manifesteert zich met name in de vrije, individuele sportvormen. Een steeds groter wordende groep mensen brengt een deel van haar vrije tijd regelmatig door met wandelen, fietsen en zwemmen of meer seizoengebonden activiteiten als schaatsen en windsurfen. (Manders, 1987)

Het is overigens niet uitgesloten, dat er bij deze vormen van sportbeoefening groepsvorming ontstaat, zoals bij het trimmen of het straatvoetbal. Hoewel er hiervoor zeker ook afspraken gemaakt worden, vindt deze groepsvorming veelal plaats op basis van individuele beschikbaarheid.

Voor veel mensen, en zeker ook jongeren, is deze ongeorganiseerde sportbeoefening van groot belang voor een zinvolle besteding van de vrije tijd. Met het oog op criminaliteitspreventie biedt dit echter weinig beleidsmatige aanknopingspunten.

Uit het voorgaande overzicht kan geconcludeerd worden, dat er sprake is van een dynamisch netwerk van sportstructuren op lokaal niveau. Niet alleen de sportbeoefening zelf, maar ook de structuren waarbinnen die plaatsvindt, zijn continu in beweging en aan verschuivingen onderhevig. In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op de effecten van sportbeoefening en de mogelijke functies van de sportstructuren met betrekking tot criminaliteitspreventie.

Effecten en functies van de sport

In de sociale wetenschappen wordt het functiebegrip gebruikt om de werking aan te geven die een verschijnsel uitoefent. Een functionele analyse is de bestudering van de samenhang tussen verschijnselen. (Van Doorn, 1976) Vertaald naar de sportsituatie gaat het bij de functies van de sport om de daadwerkelijke gevolgen, die sportbeoefening heeft voor de samenleving of de maatschappelijke structuur waarin die plaatsvindt.

Er is aan de sport altijd een groot aantal maatschappelijke functies toegeschreven. In vrijwel elke sportnota zijn hiervan voorbeelden te vinden. Het is echter in veel gevallen niet duidelijk in hoeverre sportbeoefening daadwerkelijk leidt tot of bijdraagt aan de beoogde effecten. In deze paragraaf wordt allereerst een aantal algemene functies van de sport weergegeven, waarna vervolgens dieper ingegaan wordt op de functies die een rol kunnen spelen met betrekking tot criminaliteitspreventie.

In de sportwetenschappelijke literatuur wordt al lange tijd een discussie gevoerd over de vraag of de sportwereld een nauwgezette afspiegeling is van de samenleving waar dezelfde gedragspatronen, normen en waarden van belang zijn of juist een uitlaatklep vormt voor de negatieve kanten van de maatschappij. (Crum, 1974)

Zonder zich direct uit te spreken voor één van deze standpunten, heeft Heinemann (1980) zes functies van de sport beschreven, die in feite ten grondslag liggen aan beide standpunten.

1. Socio-emotionele functie: er wordt hierbij vanuit gegaan, dat de sport mogelijkheden biedt om spanningen en conflicten af te reageren (catharsishypothese) en verveling en gebrek aan spanning in het dagelijks leven te verminderen (compensatiehypothese).
2. Socialisatiefunctie: de sport draagt bij tot het overnemen van geldende normen en waarden en het ontwikkelen van persoonlijke karaktereigenschappen.
3. Sociaal-integratieve functie: de sport bevordert het contact en de communicatie tussen mensen en biedt gelegenheid tot identificatie met een team, vereniging of topsporter.
4. Politieke functie: de sport kan helpen het nationaal prestige te vergroten en dienen als kapstok voor politieke stellingnames.

5. Sociale mobiliteitsfunctie: de sport kan leiden tot verbetering van de sociaal-economische status en toetreding tot een hogere sociale klasse binnen de samenleving.

6. Biologische functie: de sport levert bewegingsmogelijkheden, die kunnen bijdragen aan de persoonlijke gezondheid en gevoelens van fitheid.

Hoewel de bovenstaande functie-indeling uitnodigt tot een verdergaande discussie, wil ik me met het oog op criminaliteitspreventie beperken tot een beschouwing van de kernbegrippen persoonlijkheid, catharsis, compensatie en socialisatie.

Persoonlijkheid

In veel 'common sense' opvattingen over sport wordt zonder meer aangenomen, dat sportbeoefening kan leiden tot een verandering in de persoonlijkheid van deelnemers. Uitgaande van een dergelijke opvatting wordt veelal verondersteld dat sportbeoefening karaktervormend is. Sport zou een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van persoonlijkheidseigenschappen als doorzettingsvermogen, sportiviteit, moed en incasseringsvermogen. Daarentegen worden ook wel uitspraken gedaan die aan de sport een deformerende werking toeschrijven. In de plaats van de bovengenoemde positieve eigenschappen komen dan minder gunstige eigenschappen als agressiviteit, egoïsme, jaloezie en onverdraagzaamheid, die het gevolg zouden zijn van het deelnemen aan sport.

Deze 'common sense' opvattingen zijn echter niet in overeenstemming met de uitkomsten van een groot aantal sportpsychologische onderzoeken: het deelnemen aan (top)sport en 'physical fitness training' leidt over het algemeen niet tot aantoonbare veranderingen in de persoonlijkheid van de sporters. (McCloy-Layman, 1974; Sack, 1975; Stevenson, 1975; Gabler, 1976; Folkins & Sime, 1981; Eysenck, Nias & Cox, 1982) Een uitzondering hierop vormt het 'self-concept' (houding en waardering met betrekking tot lichamelijke kenmerken en eigen vermogens), waarin als gevolg van de fitnessstraining wel een positieve verandering is aangetoond.

De uitkomsten van bovengenoemde onderzoeken weerleggen het wijd verbreide en intuïtieve idee dat sport en lichamelijke opvoeding een gunstig effect zouden hebben op de persoonlijkheidseigenschappen van de deelnemers. Voor deze bevinding kan de vol-

gende verklaring worden gegeven. In de eerste plaats vormen persoonlijkheidseigenschappen betrekkelijk stabiele gedragsdisposities, die per definitie niet gemakkelijk te beïnvloeden zijn. In de tweede plaats worden mensen, behalve in de sport, ook in andere maatschappelijke structuren aan veel invloeden blootgesteld, die veelal niet gelijkgericht zijn. (Bakker, 1984)

Catharsis

In de psychoanalytische theorieën van Freud en Lorenz wordt er van uitgegaan dat mensen een intrinsieke bron van agressieve impulsen hebben, een drijfveer tot agressie die met ritmische regelmaat terugkeert. Het uitgangspunt van de zogenaamde 'catharsis-hypothese' is dat er binnen de samenleving bepaalde kanalen bestaan om deze agressieve tendensen op een sociaal acceptabele manier tot uitdrukking te brengen. (Van der Brug, 1983)

Vertegenwoordigers van de 'Neue Linke', een radicale maatschappij-kritische groepering in West-Duitsland, beschouwen agressie echter niet als autonome drijfveer, maar benadrukken de ongunstige levenservaringen in de jeugd als oorzaak van agressie. De sport kan daarbij fungeren als veiligheidsklep om stoom af te blazen en spanningen en conflicten af te reageren. (Lenk, 1972)

Hoewel de catharsis-hypothese in brede kring nog grote populariteit geniet, is er op grond van sportwetenschappelijk onderzoek inmiddels voldoende aanleiding om de catharsisfunctie van de sport ernstig te betwijfelen. Het is gebleken, dat het uitoefenen van en kijken naar sportvormen, waarbij agressie getolereerd wordt, de agressie buiten de sportsituatie eerder doet toenemen dan afnemen. (Crum, 1974; Van der Brug, 1984)

Compensatie

Aanhangers van de compensatie-hypothese gaan er van uit, dat de sport mogelijkheden biedt tot ontspanning, zelfrealisatie en een vlucht uit de sleur van het dagelijkse leven. De sport heeft in een dergelijke visie een compensatiefunctie met betrekking tot de toenevende bewegingsarmoede, de massaliteit en anonimiteit binnen de samenleving en het gebrek aan spanning en de verveling in het leven van alledag.

De compensatie-hypothesen waren oorspronkelijk vooral gericht op de relatie sport en arbeid: de sport had daarbij als functie de monotonie en emotionele verarming van de arbeid te bestrijden. Uit onderzoek is echter gebleken, dat variabelen uit de werksfeer (werksatisfactie, vervreemding van de arbeid) in vergelijking met andere predictoren (inkomen, opleiding) slechts een marginale invloed uitoefenen op het vrijetijdsgedrag. (Wippler, 1968) Bovendien blijken mensen met meer ontplooiingsmogelijkheden in hun werk juist een grotere belangstelling voor sportbeoefening te vertonen dan degenen die over minder van dergelijke mogelijkheden beschikken. (Linde, 1967) Er kan dan ook geconcludeerd worden, dat de compensatie-hypothesen, die gebaseerd zijn op de relatie sport en arbeid niet door onderzoek bevestigd worden. (Dona, 1975)

Deze conclusie betekent echter niet dat de sport in het geheel geen compensatiefunctie kan vervullen. Met name voor jongeren blijkt sportbeoefening in veel gevallen compensatie te bieden voor verveling en een gebrek aan spanning in de vrije tijd. In een groot-scheeps onderzoek binnen een aantal Engelse steden werd geconstateerd dat in die gebieden, waar meer vrijetijdsvoorzieningen bestonden voor de opgroeiende jongeren, onafhankelijk van de sociale opbouw van de buurt minder jeugdcriminaliteit voorkwam. (Gladstone, 1978)

Verder kan sportbeoefening tot op zekere hoogte compensatie bieden voor sociale problemen en conflicten in het persoonlijke leven van jongeren. (Kemper, 1976) Het gaat hierbij dan echter om een vorm van symptoombestrijding, waarbij de sport fungeert als (tijdelijke) bliksemafleider. Hoewel een dergelijke functie van de sport met betrekking tot criminaliteitspreventie niet onbelangrijk is, is het noodzakelijk dat er tevens aandacht wordt besteed aan de achterliggende problemen van deze jongeren. (Lenk, 1972)

Socialisatie

In algemene zin wordt onder socialisatie het proces verstaan, waardoor individuen zich kennis en vaardigheden, normen en waarden eigen maken, die hen in staat stellen op volwaardige wijze aan het maatschappelijk leven deel te nemen. (Matthijssen, 1972) Hoewel het socialisatieproces niet direct gebonden is aan leeftijd, wordt over het algemeen de jeugd

beschouwd als de belangrijkste levensfase waarin dit proces zich afspeelt.

Binnen het socialisatieproces van jongeren wordt de vrijetijdsbesteding, naast achtereenvolgens het gezin en de school, vaak gezien als tertiaire socialisatievorm. Daar sportbeoefening voor een groot aantal jongeren een aantrekkelijke vorm van vrijetijdsbesteding is, kunnen sportstructuren binnen dit socialisatieproces een belangrijke rol spelen. (Hendry, 1978)

Er wordt daarbij vaak een onderscheid gemaakt tussen de socialisatie in de specifieke sportsituatie en die binnen de ruimere sociale structuur waarin de sportbeoefening plaatsvindt. (Heinemann, 1980) De sportsituatie zelf kan gezien worden als experimenteveld voor sociaal-normatief handelen, waaraan duidelijke regels en sancties, normen en rollen ten grondslag liggen. Teamsport biedt hiertoe meer mogelijkheden dan individuele sport en wedstrijdsport meer dan recreatiesport. De mogelijkheden van een transfer met betrekking tot dit sociaal-normatief handelen van binnen naar buiten de sportsituatie zijn tot nog toe nauwelijks onderzocht.

De socialisatiefunctie kan ook betrekking hebben op de sociale structuur waarin de sportbeoefening zich afspeelt. Teneinde binnen een sportstructuur normen en waarden over te kunnen dragen en sociaal gedrag te bevorderen is het noodzakelijk dat er een sterke binding met de deelnemers bestaat en mogelijkheden zijn tot het vormen van duurzame (groeps)relaties. In beginsel bieden sportverenigingen een geschikte sociale structuur tot een aanvullende maatschappelijke socialisatie van jongeren. In de praktijk zullen de verenigingen zich echter in toenemende mate moeten bezinnen op de randvoorwaarden van jeugdsport, waarbij kwaliteit en continuïteit van het aanbod en betrokkenheid van de jongeren bij de vereniging een cruciale rol spelen.

Praktijkvoorbeeld: vandalisme-preventie in Amsterdam

Jeugdvandalisme

Zoals in vrijwel iedere gemeente in Nederland vormde het toenemende jeugdvandalisme in Amsterdam een groot probleem. Behalve de aanzienlijke bedragen, die gemoeid zijn met vervanging en repara-

tie van vernielde objecten, bezorgen de gevolgen van het vandalisme veel overlast en frustratie bij de slachtoffers en omwonenden. De gemeente Amsterdam heeft daarom tussen 1981 en 1984 een uitgebreid onderzoek laten uitvoeren naar de achtergronden van het jeugd vandalisme en tevens opdracht gegeven tot het opzetten van een aantal experimenten in het stadsdeel Osdorp.

Het uitgangspunt bij het opzetten van deze experimenten was het bereiken van zoveel mogelijk jongeren en het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak. De experimenten, die binnen het actiegebied werden opgezet, liepen dan ook uiteen van het aanbieden van lespakketten voor onderwijsdoelinden tot het door jongeren laten ontwerpen van nieuweabri's en van het houden van een voorlichtingsavond in een buurthuis tot het opzetten van een sleutelwerkplaats voor jongeren. Bij de evaluatie van deze experimenten bleek uit de vernielregistraties dat het vandalisme in Osdorp met een kwart was verminderd. Op grond van deze uitkomsten werd besloten ook in andere Amsterdamse buurten dergelijke projecten op te zetten. (Van Dijk, 1984)

Teneinde het maatschappelijk draagvlak met betrekking tot vandalisme-preventie verder uit te breiden werd in 1985 opdracht gegeven tot het uitvoeren van een verkennend onderzoek naar de samenhang tussen jeugd vandalisme en sportbeoefening als vorm van vrije-tijdsbesteding.

Ik sloop niet, ik sport!

De uitkomsten van dit verkennende onderzoek heb ik beschreven in het rapport *Ik sloop niet, ik sport!* (Van der Gugten, 1987a) Het onderzoek is uitgevoerd onder 287 jongeren uit de derde en vierde klas van scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam. De doelstelling van het onderzoek was inzicht te krijgen in (aspecten van) de vrijetijdsbesteding van jongeren, die regelmatig vernielingen plegen en de plaats die de al dan niet georganiseerde sportbeoefening hierbij inneemt.

Bij het onderzoek is een onderscheid gemaakt tussen jongeren die zeggen gedurende een half jaar voorafgaand aan het onderzoek niet of slechts één keer iets vernield te hebben (niet-vernielers) en de jongeren die aangeven zich hieraan vaker schuldig gemaakt te hebben (vernielers). Door het beschrijven

van de karakteristieke verschillen tussen deze beide groepen zijn er profielschetsen van vernielers en niet-vernielers ontstaan met betrekking tot het vrijetijds- en sportgedrag.

Vernielers en niet-vernielers onderscheiden zich niet van elkaar met betrekking tot seks en nationaliteit. Vernielers volgen relatief een lagere opleiding, spijbelen vaker van school en vertonen een negatieve houding naar school dan niet-vernielers. Bovendien hebben vernielers een minder sterke band met hun ouders dan niet-vernielers.

Op grond van de bovenstaande constatering mag met enig voorbehoud de conclusie worden getrokken dat de socialisatie via het gezin en de school bij vernielers minder goed verloopt dan bij niet-vernielers. Het belang van de socialisatieprocessen via de vrijetijdsbesteding lijkt voor de eerste groep dan ook groter dan voor de tweede groep. Vernielers brengen hun vrije tijd, zowel overdag als 's avonds, meer dan niet-vernielers buiten op straat door. Ze zijn in hun vrije tijd vaker in gezelschap van een groep vrienden, die ze meestal buiten op straat ontmoeten. Daarnaast maken vernielers meer gebruik van de sociale vrijetijdsvoorzieningen, zoals een buurthuis, discotheek en bioscoop. Het lijkt er op dat de invloed van de vriendengroep op het gedrag van vernielers groter is dan op dat van niet-vernielers.

Het onderzoek was verder gericht op het belang van de sport binnen de vrijetijdsbesteding. Vernielers nemen vaker dan niet-vernielers zowel binnen als buiten een vereniging deel aan sportieve activiteiten. Bovendien leggen ze een grotere interesse voor de sport in het algemeen aan de dag. Daarentegen is het opvallend dat de binding aan de sportvereniging voor vernielers duidelijk minder sterk is dan voor niet-vernielers. Dit is een uitermate belangrijke constatering. Een minder sterke binding aan de sportvereniging betekent immers dat juist voor vernielers de socialisatiefunctie minder tot zijn recht komt.

Over het algemeen beoefenen vernielers vaker een teamsport dan niet-vernielers, maar er treedt geen differentiatie op naar specifieke takken van sport. Er is dan ook geen samenhang gevonden tussen het beoefenen van kracht- en vechtsporten en het plegen van vernielingen. Verder is uit het onderzoek gebleken, dat er geen verschillen bestaan tussen beide groepen in de houding tegenover sportbeoefening en de

motieven, die aan het sportgedrag ten grondslag liggen.

Hoewel het aantal 'zware vernielers' (die meer en ernstiger vernielingen hebben gepleegd) binnen het onderzoek te gering is om hierover harde uitspraken te kunnen doen, bestaat de indicatie dat deze jongeren minder vaak lid zijn van een sportvereniging dan 'lichte vernielers' en niet-vernielers. De zware vernielers lijken daarentegen vaker deel te nemen aan sportieve activiteiten binnen het buurt- en jongerenwerk.

Op basis van de uitkomsten en beleidsaanbevelingen van dit onderzoek is het actieplan *Ik sloop niet, ik sport!* ontwikkeld. In dit actieplan zijn de volgende hoofdlijnen te onderscheiden.

Samenwerking: de algemene invalshoek van het actieplan is het realiseren van een buurtgebonden bundeling van sportactiviteiten en bijbehorende middelen om een zo groot mogelijk draagvlak en effect te bewerkstelligen. Er zal daarom zoveel mogelijk worden aangesloten bij activiteiten en initiatieven van sportverenigingen, sportbuurtwerk, jongerencentra en scholen. Het ligt in de bedoeling om de buurtgerichte activiteiten te laten uitmonden in een stedelijke actieweek, waarin het doel van de actie – het tegengaan van vandalisme – centraal staat.

Voorlichting: het actieplan wordt geïntroduceerd en begeleid door een stedelijke voorlichtingscampagne. Deze campagne zal er mede op gericht zijn de jongeren duidelijk te maken dat het plegen van vernielingen onsportief is ('Ik sloop niet, ik sport!').

Sportverenigingen: het versterken van de binding van de jeugdleden aan de sportverenigingen door aanpassing van de randvoorwaarden van jeugdsport (activiteitenaanbod, organisatievorm, begeleiding enzovoort), alsmede het betrekken van jeugdleden bij de organisatie en het toeschuiven van verantwoordelijkheden.

Jongerenwerk: het in samenwerking met een sportbuurtwerker en een aantal sportverenigingen opzetten van een evenwichtig en aantrekkelijk sportprogramma als onderdeel van een integrale aanpak van sociale en maatschappelijke problemen van jongeren. Door deze samenwerking kan het gebrek aan sporttechnische kennis en geschikte accommodatie binnen het jongerenwerk verholpen worden en bovendien de drempel voor deze jongeren om lid te worden van een sportvereniging verlaagd worden. Daarnaast worden de

jongeren gestimuleerd om deel te nemen aan cursorische activiteiten, die hen in staat moeten stellen om zelf sportactiviteiten te organiseren en te begeleiden.

Epiloog

In dit artikel heeft de vraag centraal gestaan in welke mate de sport een rol kan spelen in het beleid met betrekking tot bestuurlijke criminaliteitspreventie gericht op jongeren. Teneinde deze vraag te kunnen beantwoorden is allereerst de ontwikkeling van de sport beschreven vanuit een breder historisch en organisatorisch perspectief en zijn vervolgens de functies en effecten van sportbeoefening aan de orde gekomen.

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn vooral de jongeren in toenemende mate aan sport gaan doen. Niet alleen is het aantal jeugdlidmaatschappen van sportverenigingen snel toegenomen, maar ook buiten de verenigingen zijn vele mogelijkheden tot sportbeoefening voor jongeren ontstaan. De sport is langzamerhand een opvallende karakteristiek geworden van de levensstijl van een groot aantal jongeren, die tevens tot uiting komt in kleding en uiterlijk.

Al in de jaren vijftig werd door de overheid het belang onderstreept van een geschikt derde milieu waar een aanvullende maatschappelijke socialisatie van jongeren kon plaatsvinden. Mede door de grote belangstelling van de jeugd voor de sport werd deze functie onder andere aan de sportverenigingen toegeschreven. In de jaren zestig en zeventig zijn de jongeren als specifieke aandachtsgroep binnen het sportbeleid echter bijna geheel uit het zicht verdwenen. Vanuit de welzijnsgedachte werd in deze periode met name de vrije ongebonden sportbeoefening buiten verenigingsverband gepropageerd en werden sportstimuleringsprojecten opgezet voor bevolkingsgroepen die niet of nauwelijks aan sport deelnamen. Er is toentertijd dan ook vrijwel geen aandacht besteed aan de mogelijkheden tot opvang en socialisatie van jongeren binnen de sportverenigingen.

Mede door de toegenomen bezorgdheid over het gedrag van jongeren vanuit justitiële hoek lijkt hierin de laatste tijd verandering te komen. Steeds vaker wordt het belang van socialisatie binnen sportverenigingen benadrukt. Volgens Van Dijk vormt de sportvereniging zelfs een ideale opvang voor sociaal kwets-

bare jongeren. (Landelijk Contact, 1987b) In deze stellingname weerspiegelt zich een duidelijke parallel met de ideeën in de jaren vijftig.

Een belangrijke voorwaarde voor het vervullen van deze socialisatiefunctie door de sportverenigingen vormt het versterken van de binding met hun jeugdleden. Uit mijn onderzoek is namelijk gebleken dat deze binding niet erg sterk is, zeker met betrekking tot jongeren die zich al eens schuldig hebben gemaakt aan een vorm van criminaliteit. Deze betrokkenheid kan vergroot worden door het inschakelen van gekwalificeerd kader, het laten aansluiten van de sportactiviteiten bij de wensen en mogelijkheden van de jeugdleden en het actief betrekken van de jongeren bij het verenigingsleven. Pas wanneer op dergelijke wijze een duurzame relatie wordt opgebouwd met de jeugdleden, is het mogelijk om via de sportvereniging maatschappelijke normen en waarden over te dragen en hen aan te spreken op eventueel onaanvaardbaar gedrag.

Gezien de grote problemen waar veel sportverenigingen momenteel mee geconfronteerd worden (teruglopend ledental, lastenverzwaring en tekort aan vrijwilligers) is het noodzakelijk dat de lokale overheid hierbij enige ondersteuning biedt. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld een sportbuurtwerker aanstellen, die (tijdelijk) ingeschakeld kan worden door één of meer sportverenigingen.

Hoewel er in het voorgaande vooral is gesproken over jongeren in het algemeen, zal het preventiebeleid zich met name moeten richten op jongeren in (meer- of minder) achterstandssituaties. Wellicht dringt zich hierbij de vergelijking op met de 'asfaltjeugd' uit de jaren vijftig, maar toch is er sprake van een groot verschil. Ook al conformeerde deze jeugd zich in die tijd niet altijd aan de samenleving, toch zou de wederopbouw van de maatschappij vooral aan hen ten goede gaan komen. De jeugd had de toekomst. In de afgelopen jaren is juist een groot aantal jongeren het slachtoffer geworden van de crisis in de verzorgingsstaat. Voor velen zijn de toekomstverwachtingen somber en een deel van deze jongeren dreigt in een maatschappelijk isolement te geraken. Er bestaat voor deze jongeren een verhoogd risico om in het criminele milieu terecht te komen.

Aan de sport wordt vaak een compensatiefunctie toegeschreven voor sociale en maatschappelijke problemen. Hoewel sportbeoefening de gelegenheid kan

bieden om er eens even uit te zijn en allerlei problemen te vergeten, is er meestal sprake van een beperkt en tijdelijk effect. Voor veel jongeren in (meervoudige) achterstandsituaties is sportbeoefening van ondergeschikte betekenis ter compensatie van problemen op het gebied van huisvesting, werk of opleiding en soms (poly-)drugsgebruik. Bovendien is de sport geen wondermiddel om allerlei individuele, sociale en maatschappelijke kwalen op te lossen. De sport kan echter wel een belangrijk aangrijpingspunt vormen van een integrale aanpak, die erop gericht is om de jongeren te helpen bij het oplossen van hun problemen. Via sportactiviteiten kan contact worden gelegd met deze jongeren en een vertrouwensrelatie worden opgebouwd.

Bij een dergelijke integrale aanpak neemt het buurtgerichte jongerenwerk of het straathoekwerk een centrale positie in, en werkt daarbij samen met maatschappelijke organisaties die bij gerichte hulpverlening een rol kunnen spelen. Het sportbuurtwerk en de sportverenigingen kunnen het draagvlak van het jongerenwerk zodoende vergroten.

In een aantal gemeenten zijn inmiddels initiatieven genomen tot projecten, waarbij de sport een onderdeel is van een integrale aanpak. Evaluatie van deze projecten zal in de toekomst moeten uitwijzen of een dergelijke benadering het beoogde effect heeft met betrekking tot criminaliteitspreventie.

Literatuurlijst

Amsterdam, gemeentelijke afdelingen Sport & Recreatie/Jeugdzaken & Volksontwikkeling

Actieplan 'Ik sloop niet, ik sport!
Amsterdam, 1988.

Amsterdam, Gemeentelijke afdeling Onderzoek & Statistiek/

Projectbureau Profijt van de Overheid

Onderzoek naar het gebruik van voorzieningen op het gebied van welzijn

Amsterdam, 1987.

Bakker, F. C., H. T. A. Whiting en H. H. van der Brug

Sportpsychologie

Alphen a/d Rijn/Brussel, 1984.

Berg, H. en B. van den Berg

Nederland in de jaren zestig

Rijswijk, 1987.

Brug, H. H. en M. Marseille

Achtergronden van vandalisme bij voetbalwedstrijden

Haarlem, 1983.

Brug, H. H. van der

Sport en agressie

In: Bakker, F. C. e.a., Sportpsychologie, Alphen a/d Rijn/Brussel, 1984

Buisman, A. en G. Zwezerijnen

Jeugd en sportvereniging,

s Gravenhage/Utrecht, 1984

Crum, B. J. en F. de Leeuw

Keerpunt in de sport

Deventer, 1974.

- Crum, B. J.**
*Aan sport georiënteerd bewegings-
onderwijs*
Haarlem, 1978.
- Dona, J. C.**
Sport en kompensatie
's-Hertogenbosch, 1975.
- Dona, J. C.**
Van elite-zaak tot volksvermaak
Amsterdam, 1980.
- Doorn, J. A. A. van en C. J. Lam-
mers**
Moderne Sociologie
Utrecht/Antwerpen, 1976.
- Doorn, J. A. A. van en C. J. M.
Schuyt**
De stagnerende verzorgingsstaat
Meppel, 1978.
- Dijk, B. van, P. van Soomeren en M.
Walop**
Eindrapportage jeugd vandalisme
Amsterdam, 1984.
- Engbersen, G.**
*De dominees van de verzorgings-
staat*
In: *Intermediair*, 20, 27, 17-21.
- Gladstone, F. J.**
*Vandalism amongst adolescent
schoolboys*
In: Clarke, R. V. G., *Tackling Van-
dalism*, London, 1978.
- Gugten, M. van der**
Ik sloop niet, ik sport!
Amsterdam, 1987a.
- Gugten, M. van der**
*De rol van de sport binnen een anti-
vandalisme-beleid*
Amsterdam, 1987b.
- Heinemann, K.**
*Einführung in die Soziologie des
Sports*
Schorndorf, 1980.
- Hendry, L. B.**
*School, sport and leisure - Three di-
mensions of adolescence*
London, 1978.
- Kemper, A. B. A. en A. A. van Scha-
veren**
Recreatiesport en sportvereniging
Amsterdam, 1976.
- Kugel, J.**
Geschiedenis van de gymnastiek
Haarlem, 1977.
- Landelijk Contact (-orgaan)**
*Sportvereniging vormt ideale opvang
voor sociaal kwetsbare jongeren*
Deventer, 35, 2, 24.
- Landelijk Contact (-orgaan)**
*500.000 sportievelingen bezoeken
sportscholen en fitnesscentra*
Deventer, 35, 3, 12-13.
- Landelijke Contactraad**
*Over bloed, zweet en ... te weinig ba-
nen*
Dordrecht, 1987.
- Lange, R. de**
*De ondergang van de arbeidersklas-
se*
In: *Intermediair*, 20, 21, 45-55.
- LAST-nieuws**
Sport en jongerenwerk
(themanummer), 4, 1, 1-3.
- Leeuwarden, J. C. M. van**
Jeugdsport
Vlaardingen, 1984.
- Lenk, H.**
*Leistungssport: Ideologie oder
Mythos*
Stuttgart, 1972.
- Linde, H.**
*Zur Soziologie des Sports: Versuch
einer empirischen Kritik soziologi-
scher Theoreme*
In: Plessner, B., *Sport und Leibes-
erziehung*, 1967.
- Manders, Th. en J. Kropman**
*Sportbeoefening: drempels en stimu-
lansen*
Nijmegen, 1982.
- Manders, Th. en J. Kropman**
Sport: ontwikkelingen en kosten
Nijmegen, 1987.
- Matthijssen, M. A. J. M.**
Klasse-onderwijs
Deventer, 1972.
- Miermans, C.**
Voetbal in Nederland
Assen, 1955.
- Ministerie van Cultuur, Recreatie
en Maatschappelijk Werk**
Nota Sportbeleid 1974
's-Gravenhage, 1973.
- Ministerie van Justitie**
Samenleving en Criminaliteit
's-Gravenhage, 1985.

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Notitie Accenten Sportbeleid 1984
Rijswijk, 1983.

Ministerie van W.V.C.

Memorie van toelichting bij de begroting 1983
Rijswijk, 1983.

Ministerie van W.V.C./Sociale Zaken

Nota jeugdbeleid
Rijswijk, 1984.

Ministerie van W.V.C./Onderwijs en Wetenschappen

Geïntegreerd beleid lichamelijke opvoeding en sport
Rijswijk, 1986.

Nederlandse Sport Federatie

Organisaties aangesloten bij de NSF op 1-1-1987
's-Gravenhage, 1987.

Overlegorgaan School & Sport,
Schoolsport-ontwikkelingsmodel
Zeist, 1985.

Peursen, C. A. van

Lichaam, ziel en geest
Utrecht, 1978.

Rijpma, S.

Sportdeelneming in ontwikkeling
In: Sportintermedium, november 1984, 29-36

Stokvis, R.

Strijd over sport
Deventer, 1979.

Wippler, R.

Sociale determinanten van het vrijetijdsgedrag
Assen, 1968.

Literatuur-informatie

Van de artikelen die in deze rubriek zijn samengevat, kunnen bij de documentatie-afdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie tegen betaling kopieën worden aangevraagd. Ook lezers die geïnteresseerd zijn in literatuur over een bepaald onderwerp, kunnen gebruik maken van de diensten van deze afdeling. In beide gevallen kan men zich wenden tot de afdeling documentatie van het WODC, Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel: 070-706553 (E.T.M. Beenackers, C.J. van Netburg).

Algemeen

I

Egmond, M. van en D. Jonker
Seksueel misbruik en lichamelijke mishandeling: risicofactoren voor (recidiverend) suïcidaal gedrag bij vrouwen? Tussentijds verslag van een empirisch onderzoek.

Tijdschrift voor psychiatrie, 30e jrg., nr. 1, 1988, blz. 21-38.

Als onderdeel van een studie naar de predictie van (recidiverend) suïcidaal gedrag onderzochten de auteurs de prevalentie van seksueel misbruik en lichamelijke mishandeling bij vrouwelijke suïcidepogers. 158 vrouwen van 20 jaar en ouder die vanwege een suïcidepoging in een algemeen ziekenhuis werden opgenomen,

werden gemiddeld acht weken na ontslag geïnterviewd (n = 158). Het bleek dat 68% van de ondervraagden ooit lichamelijk mishandeld en/of seksueel misbruikt was. Degenen die slechts één poging ondernamen en de recidivisten verschilden significant in dit opzicht (52% versus 77%). De daders waren meestal familieleden en niet zozeer onbekenden. De auteurs concluderen dat ervaringen van lichamelijke mishandeling en/of seksueel misbruik als een serieuze risicofactor voor met name recidiverend suïcidaal gedrag moeten worden beschouwd. Bij vrouwen die vrij kort na de mishandeling of aanranding een suïcidepoging deden, speelden vooral gevoelens van vernedering en wanhoop, schaamte en schuld een rol. Bij ervaringen met seksuele mishandeling in de jeugd was veeleer sprake van effecten op lange termijn, zoals gezondheidsproblemen, depressiviteit, negatief zelfbeeld en ernstige problemen op het gebied van sociale relaties. Hoewel de meeste vrouwen al eerder (frequent) contact hadden gehad met de hulpverlening, kwamen het seksueel misbruik of de lichamelijke mishandeling veelal niet eerder ter sprake. Dit kwam doordat de hulpverleners er niet naar vroegen, omdat de vrouwen er zelf niet over durfden te beginnen of doordat zij zelf de relatie met hun problemen niet onderkenden.

Met literatuuropgave.

2

Lachmann, J.

Psychische Schäden nach 'gewaltlosen' Sexualdelikten an Kindern und Abhängigen.

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 71e jrg., nr. 1, 1988, blz. 47-60 (BRD).

Dit artikel bevat een overzicht van de heersende meningen in de empirische literatuur over de gevaren die de psyche bedreigen van slachtoffers van 'geweldloze' seksuele misdrijven, begaan aan kinderen en hen die zich ten opzichte van de dader in een afhankelijke positie bevinden. In de literatuur zijn vier hoofdstromingen te onderscheiden: die van het kwantitatieve onderzoek, die van de critici ten aanzien van criminalisering zuiver op grond van een leeftijdsgroep, die van de feministisch georiënteerde literatuur en die van de dieptepsychologische, nieuwere literatuur. Over de waarschijnlijkheid van en de voorwaarden waaronder psychische schade na misbruik kan ontstaan lopen de meningen uiteen. Ingegaan wordt op de oorzaken van deze verschillen. Hoe men komt tot een stellingname ten aanzien van de vraag naar de gevolgen van 'geweldloos' seksueel misbruik van kinderen en anderen, die zich in een afhankelijke positie ten opzichte van de dader bevinden, hangt af van een aantal preliminaire vragen, die uitgebreid aan de orde komen.

Met literatuuropgave.

3

Morris, A.

Sex and sentencing.

The criminal law review, maart 1988, blz. 163-171 (GB).

Vrouwen zouden in de rechtspraak vaak anders behandeld worden dan mannen. Volgens sommigen is dat milder (de 'chivalry hypothese'), volgens anderen strenger (de

seksistische opvatting). Statistisch bezien blijken vrouwen lichtere straffen opgelegd te krijgen, omdat zij lichtere misdrijven plegen, het minder vaak doen en minder recidiveren. Uit onderzoek blijkt, dat crimineel gedrag van vrouwen wel meer als abnormaal beschouwd wordt en dat er bij hen meer gelet wordt op persoonlijke omstandigheden en geestgesteldheid, waardoor zij minder verantwoordelijk geacht worden voor hun daden. T.a.v. mannen spelen daarentegen meer de aard van het misdrijf en hun levensstijl bij de beoordeling een rol. Ook bij meisjes wordt minder op het misdrijf zelf, maar meer op het onbehoorlijke van hun gedrag gelet en worden eerder beschermende maatregelen genomen. Volgens de auteur zijn de 'chivalry hypothese' en seksisme te simpele benaderingen van de complexe aard van de berechting van mannen en vrouwen. Voor een groot deel worden zij in routinezaken hetzelfde behandeld. Factoren als familieomstandigheden, soort misdrijf, een strafblad e.d. beïnvloeden de beoordeling van beiden en zijn net zo belangrijk als geslacht. Komt ongelijkheid toch voor, dan treft dit vaak bepaalde mannen of vrouwen.

4

Nys, H.

Recht en Aids. Besmetting, opsporing en preventie strafrechtelijk en gezondheidsrechtelijk beschouwd.

Panopticon, 9e jrg., nr. 1, januari/februari 1988, blz. 8-23 (B).

Aids is in de ogen van de auteur een gezondheids-, maar daarnaast ook een juridisch probleem. Hij geeft hiervoor drie redenen: in de huidige samenleving wordt vaak een beroep gedaan op artsen om een maatschappelijk probleem op

te lossen. Verplichte screening, melding etc. zouden door artsen moeten worden uitgevoerd, maar juridisch moeten worden getoetst aan de mensenrechten. In de tweede plaats raakt het Aidsprobleem juristen door de wijze waarop het HIV-virus wordt overgedragen. In de derde plaats roept de ziekte gezondheidsrechtelijke vragen op m.b.t. de positie van de arts tussen patiënt en derden zoals partners/werkgevers en de hele samenleving. De auteur gaat vervolgens de juridische relevantie na van de besmetting met het virus, de opsporing ervan en van maatregelen ter voorkoming van een verdere verspreiding. Er bestaat nog geen wetgeving die specifiek op Aids is gericht, maar volgens de auteur is wel aansluiting te vinden bij bestaande Belgische wetsartikelen. Geen enkel artikel is volgens hem echter zonder meer van toepassing en er zou een uitgebreide discussie moeten plaatsvinden over het op te stellen Aidsbeleid. Voorlopig heeft de Belgische regering nog geen dwingende maatregelen opgelegd. De auteur meent dat beïnvloeding van persoonlijk gedrag alleen door informatie kan geschieden.

5

Platt, T.

U.S. Criminal justice in the Reagan era: an assesment.

Crime and social justice, nr. 29, 1987, blz. 58-69 (USA).

Het justitiële systeem en beleid in de USA hebben een crisispunt bereikt. De auteur probeert de parameters van deze crisis te beschrijven, te analyseren hoe deze crisis zich in het 'Reagan-tijdperk' ontwikkeld heeft en commentaar te geven m.b.t. de toekomst. De crisis is verergerd onder Reagan, maar de wortels gaan dieper. Het justitiële systeem is gereorganiseerd en belangrijk

uitgebreid in de jaren 70. Deze groei (vaak een verdubbeling) zette zich, zij het minder snel, voort in de tachtiger jaren. De auteur analyseert de ontwikkelingen in het gevangeniswezen, de doodstraf, het benoemingsbeleid, de misdaadcijfers, en de 'law and order' ideologie. Concluderend stelt hij dat Reagan een duidelijk aandeel heeft gehad in het effectueren van de ideeën van radicaal rechts, hoewel vele aspecten van de huidige situatie dateren van voor zijn benoeming. Het 'law and order' beleid resulteert in een aantal tegenstrijdigheden: hoewel op een aantal punten de statistieken dalen, is de kleine criminaliteit nog hoog, de toename van de kosten van het gevangeniswezen is nauwelijks te dragen, het klimaat in de gevangenissen is voor alle betrokkenen ondraaglijk en men kan vraagtekens zetten bij de maatschappelijke ondersteuning van het huidige beleid.

Met literatuuropgave.

6

Spektorov-McLellan, D.

Soviet youth: a view from the inside.

Crime and social justice, nr. 29, 1987, blz. 1-26 (USA).

De auteur doet in haar artikel verslag van gesprekken die zij had met sovjet-wetenschappers en -studenten in 1982 en 1984/85. Onderwerp van deze gesprekken was de zorg voor de Russische jeugd in brede zin. Het probleem van de beste opvoeding voor de Russische jeugd leeft sterk. In het najaar van 1984 werd een maatschappelijke discussie gevoerd over hoe de communistische waarden het beste zijn over te brengen en welke rol de school hierbij moet spelen. Punt van zorg was hierbij dat het de jeugd goed uitkomt om 'dichtbij' de ideeën

van het socialisme te leven, maar niet 'ermee' en 'ervoor'. Deze instelling wordt geweten aan het feit dat het de jeugd (te) goed gaat. Er is meer welvaart dan ooit. Daarnaast maakt men zich zorgen over het aanbod van arbeidskrachten, sinds de enorme verliezen aan mensenlevens in de Tweede Wereldoorlog een probleem, nu verergerd door de daling van het geboortecijfer. In deze discussies is men het redelijk eens over de centrale positie van het gezin voor het overbrengen van de juiste waarden. Het misdaadprobleem komt hierbij ook aan bod. In vergelijking met de VS is het criminele gedrag onder jongeren overigens laag. Opsluiting wordt als een slechte sanctie beschouwd. Met literatuuropgave.

7

Vrij, A. en F.W. Winkel

Onbetrouwbare intra- en interraciale gezichtsherkenning.

Proces, 67e jrg., nr. 3, maart 1988, blz. 80-88.

In toenemende mate wordt het publiek aangemoedigd zich in te zetten voor het bestrijden en voorkomen van criminaliteit: bij vermeend onraad de politie te waarschuwen, strafbare feiten direct aan te geven, alert te zijn op crimineel gedrag, signalementen door te geven aan de politie, zich als getuige te melden etc. Uit onderzoek is echter gebleken dat waarnemingen en verklaringen, afkomstig van de bevolking, vaak foutief zijn. In dit artikel wordt nader ingegaan op een van de tekortkomingen in de waarneming, nl. de relatieve onbetrouwbaarheid van interracial gezichtsherkenning in vergelijking met intraraciale gezichtsherkenning. Op grond van eerder verkregen onderzoeksresultaten stelden de auteurs de volgende hypothese op: waarnemers zijn beter in staat tot het

herkennen of beschrijven van leden van de eigen etnische groep dan van leden van een andere etnische origine; een dergelijke vertekening vindt echter niet plaats indien men over voldoende kwalitatieve ervaringen beschikt m.b.t. leden van de te beschrijven etnische groepering. Kwalitatieve ervaringen worden onderscheiden in die in enge zin (het al dan niet hebben van vrienden van de andere etnische origine) en die in ruime zin (het zich opgenomen voelen in de cultuur van de andere etnische groepering). Mensen uit de Bijlmermeer (n = 128) werd gevraagd naar video-fragmenten te kijken waarop gezichten werden afgebeeld en vervolgens een vragenlijst in te vullen over o.a. gezichtskenmerken van de stimulus-personen en de kwalitatieve ervaringen met personen van de andere etnische achtergrond. De hypothese m.b.t. de kwalitatieve ervaringen in ruime zin werd door de resultaten bevestigd. Die m.b.t. de kwalitatieve ervaringen in enge zin kon niet worden getoetst omdat er te weinig differentiatie in dit gegeven was.

8

Wachholz, S.

The culture of Swedish drinking and driving legislation: a consideration of both formal and informal social control mechanisms.

Police studies, 10e jrg., nr. 4, winter 1988, blz. 165-171.

Zweden kent een strenge wetgeving inzake het gebruik van alcohol en het wegverkeer. De auteur plaatst vraagtekens bij de vele studies die zijn verschenen over deze stringente aanpak. Veelal wordt namelijk hierbij een operationalisering van het afschrikkingsconcept gebruikt die hoofdzakelijk uitgaat van de invloed van wettelijke regels. Zij pleit daarom voor een andere theoretische benadering waarin

ook aandacht wordt gegeven aan informele sociale controle mechanismen. Hierdoor worden de invloeden bloot gelegd van sociale, psychologische en culturele variabelen. Een dergelijk breed opgezet onderzoek zou volgens haar de tekortkomingen van het Zweedse model aantonen, zoals de hoge kosten, en de voordelen van alternatieve sanctiewijzen. Landen die de Zweedse aanpak hebben overgenomen zouden er goed aan doen eens te bedenken dat dit land een aantal typische culturele kenmerken heeft. Overname van de Zweedse methode kent dus haar eigen beperkingen. Met literatuuropgave.

9

Wladimiroff, M.

Wat wordt de toekomst van de FIOD?

Delikt en delinkwent, 18e jrg., nr. 2, februari 1988, blz. 137-150.

De FIOD, de fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst, heeft voor het geven van inlichtingen een ondersteunende functie t.b.v. de acht regionale directies en hun inspecties. Haar andere taak richt zich op het opsporen van strafbare feiten o.g.v. belastingwetten en daarbij optredende commune delicten, terwijl zij bovendien steeds meer deelneemt aan samenwerkingsverbanden, die grote fraudezaken aanpakken. Geleidelijk aan heeft een verzelfstandiging van de FIOD plaats gevonden i.v.m. haar specifieke deskundigheid, is zij meer landelijk gaan werken met een eigen opsporingsbeleid en heeft zij sterke invloed op het vervolgingsbeleid gekregen. Volgens een in 1987 uitgebracht rapport van de projectgroep bestuurlijke reorganisatie behoeft de ondersteunende functie als inlichtingendienst geen wijziging, maar moet de opsporing

weer meer het terrein van de regionale directies en het OM worden. Men stelt voor om de FIOD nog alleen verantwoordelijk voor de vaktechniek van de regionale opsporingsgroepen te laten zijn en de regionale teams samen met het OM de selectie en behandeling van zaken te laten beheren. De auteur vindt versterking van de regionale aanpak en een beter afgestemd beleid met het OM weliswaar belangrijk, maar betreurt het als dit ten koste zou gaan van landelijke taken. Een landelijke opsporingsdienst met bijzondere deskundigheid is nodig voor een geïntegreerde aanpak van grootschalige fraudezaken, m.n. i.v.m. internationale aspecten.

Strafrecht en strafrechtspleging

10

Bonta, J. en L.L. Motiuk

The diversion of incarcerated offenders to correctional halfway houses.

Journal of research in crime and delinquency, 24e jrg., nr. 4, november 1987, blz. 302-323 (USA).

Tegen het einde van de jaren zeventig werd in Ontario de Level of Supervision Inventory (LSI) ontwikkeld, waarmee delinquenten kunnen worden geklassificeerd naar de mate waarin zij een gevaar vormen voor de samenleving. Zo verkrijgt men aanwijzingen voor de gewenste voorziening (residentieel of niet- dan wel semi-residentieel). Hoe lager de score op de LSI des te lichter de gewenste voorziening (bijv. een 'halfway house'). De auteurs doen verslag van een onderzoek, waarbij enerzijds de LSI werd gebruikt om vast te stellen of veroordeelden verbleven in de voorziening die op grond van hun LSI-score mocht

worden verwacht. Daarbij bleek dat meer dan de helft van de veroordeelden met een lage LSI-score verbleef in een residentiële setting terwijl een semi-residentiële voorziening mogelijk was geweest. Zij die wel in een 'halfway house' terecht waren gekomen zorgden niet voor incidenten en bovendien recidiveerden zij nadien duidelijk minder dan degenen met een lage LSI-score die gedetineerd waren geweest. Anderzijds werd de LSI gebruikt om veroordeelden te identificeren op hun geschiktheid voor een semi-residentiële voorziening en zodoende voortzetting van detentie te voorkomen. Niet alleen slaagde men erin meer dan de helft van de veroordeelden daadwerkelijk overgedragen te krijgen van residentiële naar semi-residentiële voorzieningen, maar bovendien bleken deze veroordeelden succesvol in de afronding van het project. Slechts 14% werd opnieuw in hechtenis genomen.

Met literaturopgave.

11

Brink, B. and C. Stone

Defendants who do not ask for bail.

The criminal law review, maart 1988, blz. 152-162 (GB).

Het is opmerkelijk dat er ondanks de overvolle gevangenissen in Groot Brittannië bij voorlopige hechtenis weinig om vrijlating op borgtocht gevraagd wordt. Een onderzoek onder advocaten wees uit, dat er nogal wat verwarring en willekeur op dit gebied heersen. Men vindt het vaak te riskant om snel borgtocht te vragen, omdat men in de praktijk doorgaans maar één kans krijgt. Oorzaken hiervan zijn de per rechtbank wisselende interpretatie en toepassing van de Bail Act (1976) en de beslissing van het Divisional

Court in de 'Nottingham Justices Case', waar een ruimer beleid gold, dat ondanks waardering teruggedraaid werd en opnieuw aanleiding tot verwarring gaf met discussies over aantal kansen i.v.m. 'gewijzigde omstandigheden' of 'nieuwe informatie'. Sinds 1982 is er bovendien bij voorlopige hechtenis een 'certificate of full argument' vereist. Is dat er eenmaal, dan gaat de rechtbank niet meer op een volgend verzoek tot vrijlating op borgtocht in, ook al is er waardevolle nieuwe informatie voorhanden. Eveneens remmend op een aanvraag kan het financiële risico zijn dat een toegevoegde advocaat loopt wanneer rechtsbijstand niet tijdig toegekend wordt. Volgens de auteur is het van belang om het eerdere 'Nottingham-beleid' weer in te voeren en twee volledige verzoeken toe te staan alvorens full argument certificates af te geven. Ook moeten beklaagden al eerder hulp kunnen krijgen, ook al is rechtsbijstand nog niet toegewezen.

12

Brongersma, E.

A defence of sexual liberty for all age groups.

The Howard journal of criminal justice, 27e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 32-43 (GB).

Seksuele contacten tussen volwassenen en kinderen zorgen maatschappelijk voor veel opschudding. Toch laat een aantal onbekend gebleven seksuologische studies zien dat deze contacten in veel gevallen in het geheel niet schadelijk zijn voor het kind. Het zou dan ook niet zo moeten zijn dat de strafrechtelijke reactie afhangt van de concrete seksuele activiteiten die hebben plaatsgevonden, maar van de vraag of die activiteiten schadelijk zijn geweest voor het kind. De auteur onderscheidt drie

categorieën contacten: ten eerste afgedwongen (agressieve) contacten, die streng bestraft dienen te worden; ten tweede de als onplezierig ervaren contacten waaraan het kind een raar idee heeft overgehouden. Bij deze categorie dient de opvang van het kind centraal te staan: ouders en eventuele hulpverleners dienen hierop te reageren zoals wanneer het kind een ernstig ongeluk heeft zien gebeuren. Ten derde de als plezierig ervaren contacten, waar het strafrecht buiten dient te blijven, maar waarbij de ouders via een civiele procedure kunnen bewerkstelligen dat deze beëindigd worden wanneer zij dat in het belang van het kind achten. Tenslotte betoogt de auteur dat de hulpverlening aan de betrokken volwassene erop gericht dient te zijn de ware motieven achter de seksuele contacten te achterhalen en te voorkomen dat deze er een negatief zelfbeeld aan overhoudt. Met literatuuropgave.

13

Elk, G. van

'Straf heeft voor de jeugd zijn betekenis verloren'; promovendus Henriëtte Gelinck pleit voor opvoedkundige visie bij jeugdstrafrechtspiegeling.

Vrijspraak, 2e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 13-15.

Gelinck, jarenlang als officier van Justitie belast met jeugdzaken, bespreekt in haar proefschrift 'Verdenken of verder denken - jongeren op de drempel van het strafrecht' het feit dat het strafrecht voor jongeren veel van zijn betekenis verloren heeft. Als redenen geeft zij o.m. aan de sterk verminderde kans op ontdekking van een misdaad en onduidelijkheid over het doel van de straf. Met name voor jongeren, die voor het eerst cq wegens een licht vergrijp met justitie in aanraking

komen, brengen klassieke strafmaatregelen door hun stigmatisering juist het gevaar van criminalisering met zich mee. Gelinck pleit dan ook voor de mogelijkheid zulke jongeren buiten het strafrecht te houden, bijv. door een systeem van maatschappelijke ondersteuning (dat naast het gewone justitiële apparaat zou kunnen functioneren). De Directie Jeugdbeleid van WVC zou, als instantie met de meeste kennis in huis, hierbij een coördinerende rol kunnen spelen.

14

Engstler, H.

Die heilerzieherische Behandlung gemäss Par. 10 Abs. 2 JGG in der jugendstraflichen Praxis.

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 71e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 1-15 (BRD).

Delicten, begaan door jongeren, moeten soms gezien worden als agressieve uitingen van een neurotische gesteldheid. De Duitse wetgever heeft met het oog hierop in 1953 een speciale sanctie in het jeugdstrafrecht opgenomen: de medische behandeling op grond van Par. 10, Abs. 2 JGG. De auteur heeft, teneinde een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van het toepassingsgebied, een landelijk onderzoek ingesteld naar deze sanctie. Vastgesteld kan worden dat gedurende de onderzoeksperiode (1970-1979 resp. 1981) slechts zelden gebruik is gemaakt van de mogelijkheid om tot medische behandeling over te gaan. Dat deze sanctie zo zelden wordt toegepast komt o.a. door het gebrek aan deskundige therapeuten en geschikte instellingen. Door veel therapeuten wordt het principe van de vrijwilligheid zeer strikt, soms te strikt, nageleefd. De discussie hierover zou rationeler moeten worden. Ook de huidige

regeling van de kosten is in een aantal gevallen een hinderpaal gebleken. Een duidelijke wettelijke regeling hiervan is dringend noodzakelijk. Het Duitse jeugdstrafrecht zou in twee opzichten moeten worden aangepast: de (rechts)hulp verlenende instanties zouden als de 'draaischijf' van de procedure moeten fungeren en de kinderrechter zou zich primair als 'opvoedingsrechter' moeten beschouwen. Slechts dan zijn bovenvermelde problemen op te lossen.

Met literaturopgave

15

Hes, J.

De wasmiddelfunctie van ons strafrecht.

Nederlands Juristenblad, 63e jrg., nr. 8, februari 1988, blz. 255-260.

In dit artikel wordt een vergelijking gemaakt tussen het strafrecht en een (slecht werkend) wasmiddel. De schrijfster laat aan de hand van de civilisatietheorie van Norbert Elias zien dat deze wasmiddelfunctie van het strafrecht aansluit bij de behoefte van de burger aan een 'schone' samenleving. In dit 'staatscontrolemodel' is sprake van een 'ruilverhouding': de burger in een geciviliseerde samenleving levert zijn directe uiting van affekten in ten behoeve van een grotere veiligheid, die gearandeerd wordt door de staat. Abolitionisten die het strafrecht willen afschaffen, geven nogal eens de voorkeur aan het 'harmoniemodel' - de regulering en beheersing van conflicten. Toepassing van het harmoniemodel heeft evenals het staatscontrole-model het bezwaar dat de autonomie en de keuzevrijheid van het individu belemmerd en verkleind worden. Machtverschillen en machtsmisbruik worden hier onvoldoende onderkend. De onderliggende

partij heeft meer belang bij toepassing van het 'conflictmodel'. In dit model krijgen individuen die onderdrukt worden gelegenheid aan hun gevoelens uiting te geven. Dit betekent een terugdringing van de rol van het strafrecht, omdat het strafrecht het conflict juist aan mensen ontnemt en derhalve geen emanciperende werking kan hebben. Schrijfster stelt dat bijv. het civielrechtelijke conflictregulerings- en ordeningsmodel wel een weerbaarheidsvergroterend en dus ook emanciperend effect kan hebben. Deze vorm van conflictregulering mag zich in zeer veel belangstelling verheugen. Abolitionisten, kritische criminologen en juristen, alsmede politici zouden deze ontwikkeling verder moeten exploreren en gestalte geven.

16

Hirsch, A. von

Principles for choosing sanctions: Sweden's proposed sentencing statute.

New England journal on criminal and civil confinement, 13e jrg., nr. 2, zomer 1987, blz. 171-195.

Naar aanleiding van het besef dat het bestaande wetboek van strafrecht onvoldoende houvast biedt voor een rechtvaardige straftoemeting, wordt in Zweden wetgeving voorbereid waarin duidelijke strafopleggingscriteria worden geformuleerd. Centraal daarbij staat de zg. strafwaarde van een delict: deze kan hoog, gemiddeld en laag zijn. De strafwaarde hangt samen met de schadelijkheid van het delict en met de persoonlijke schuld van de dader. Verder worden in het wetsvoorstel algemene criteria aangegeven in welke gevallen gevangenisstraf al dan niet de aangewezen sanctie is. Dit is uitsluitend het geval indien de strafwaarde hoog is. Bovendien

wordt dan rekening gehouden met de criminele voorgeschiedenis van de dader. Diverse andere aspecten van het Zweedse wetsvoorstel worden besproken. De auteur meent tenslotte dat toepassing van het Zweedse model in de VS op problemen zou stuiten. Deze betreffen de moeilijkheid om algemeen aanvaarde straftoemingsstandaarden te ontwikkelen. Ook zal de bereidheid van de rechtbanken om aan zo'n opzet mee te werken in de VS minder groot zijn dan in Zweden.

17

Mathews, R.

Making crime pay.

New Society, 83e jrg., nr. 1311, februari 1988, blz. 11-12 (GB).

Hoewel de huidige conservatieve regering in Engeland herhaaldelijk heeft gezegd de kosten van de overheid te willen drukken en de efficiëntie te willen verhogen, gebeurt m.b.t. de criminaliteitsbestrijding juist het tegenovergestelde. De kosten voor de politie zijn bijv. van 1979 tot 1987 gestegen van 1150 miljoen pond tot 3500 miljoen, terwijl het percentage opgeloste delicten is gedaald van 41% tot 32%. De overheid wil een oplossing zoeken in privatisering van bijv. bepaalde politietaken en eventueel van gevangenissen. De auteur verwacht hiervan echter weinig heil. Hij ziet alleen een oplossing van de financiële (en andere) problemen in een totaal andere benadering: opsporing, vervolging en bestraffing moeten zich veel meer richten op de grote zaken zoals fraude en belastingontduiking en minder op de 'kleine' criminaliteit zoals tot nu toe. Dat zou de overheid enorme financiële schade besparen en bovendien zou de kas kunnen worden gespekt door boetes op te leggen naar rato van de draagkracht.

18

Meijer, W.A.M.J.

Helende advocaten.

Advocatenblad, 68e jrg., nr. 3, februari 1988, blz. 58-63.

Maakt een advocaat zich schuldig aan heling als hij voor zijn diensten betaald wordt met middelen, die zijn cliënt uit misdrijf verkregen heeft en zo ja, dient deze misstap dan vervolgd te worden? Deze kwestie werd in oktober 1987 in het NRC/Handelsblad aan de orde gesteld, o.a. door G.J.M. Corstens, die meende, dat een advocaat wel van heling verdacht kan worden, maar daarvoor niet vervolgd mag worden i.v.m. het beroepsgeheim. De auteur echter vindt, dat een advocaat die zich gewoon laat betalen voor zijn diensten niet het oogmerk heeft om profijt te trekken van een misdrijf en zich dus niet aan heling schuldig maakt. Slechts wanneer er bijzondere omstandigheden bij komen kan er sprake van heling zijn. Indien dit het geval is, mag het beroepsgeheim geen dekmantel zijn om van vervolging af te zien, hoewel de auteur het met Corstens eens is, dat de vrije toegang tot de advocaat niet in gevaar mag komen en er niet in het beroepsgeheim ingebroken mag worden. Een advocaat kan echter zelf bepalen waar de grens van zijn zwijgplicht ligt. Als oplossing van het probleem stelt de auteur voor, via een testcase vast te stellen wat onder normale diensten en een gebruikelijk honorarium verstaan wordt.

19

Naeyé, J.

Anonieme verdachte.

Advocatenblad, 68e jrg., nr. 4, februari 1988, blz. 89-98.

Om het voor een verdachte onaantrekkelijk te maken om bij aanhouding door de politie eigen

personalia te verzwijgen of vals op te geven, is in 1986 een wetsvoorstel ingediend, waarin wordt voorgesteld om niet alleen het opgeven van een valse naam, maar ook het opgeven van een valse geboortedatum, geboorteplaats en woon/verblijfplaats strafbaar te stellen, om de termijn van het ophouden voor verhoor te verlengen tot maximaal 12 uur en om het nemen van foto's en vingerafdrukken mogelijk te maken als manier om achter de ware identiteit te kunnen komen. De auteur bespreekt het wetsvoorstel en meent dat tegen het eerste voorstel geen fundamentele bezwaren zijn aan te voeren, hoewel er niet veel van te verwachten is. Tegen het tweede voorstel zijn wel fundamentele bezwaren aan te voeren, aangezien een dergelijke bestraffende maatregel niet thuishoort in het Wetboek van Strafvordering. Tegen het derde voorstel wordt aangevoerd dat het te onduidelijk blijft wat er met eenmaal verzamelde gegevens moet en mag gebeuren: in hoeverre dienen deze de vervolging en in hoeverre dienen ze ter vervolmaking van landelijke politieregisters. De auteur concludeert dat het wetsvoorstel als geheel een slechte oplossing is voor de geconstateerde problematiek. Oplossingen dienen eerder gezocht te worden in wettelijke identiteits-maatregelen dan in vrijheidsbenemende dwangmaatregelen.

20

Peeters, E.

Een straftoemetingsonderzoek bij de correctionele rechter.

Panopticon, 9e jrg., nr. 1, januari/februari 1988, blz. 38-62 (B).

Tussen 1980 en 1983 werd een straftoemetingsonderzoek verricht bij 35 correctionele rechters in het Nederlandstalige deel van België. Aanleiding hiertoe was de proble-

matiek van de korte gevangenisstraf: hoewel men zich over het algemeen bewust is van de negatieve kanten hiervan, wordt deze toch nog veelvuldig toegepast. N.a.v. de interviews werd getracht een beeld te schetsen van de 'modale' rechter en zijn ideeën m.b.t. de straftoemeting. Hierbij werden de - veelvuldige - verschillen tussen de rechters buiten beschouwing gelaten. Over het algemeen waren de geïnterviewden afkerig van de korte gevangenisstraf en kozen zij liever een alternatief, zoals uitstel van de veroordeling tot een vrijheidsstraf, al dan niet gekoppeld aan een effectieve geldboete. Opschorting van de gevangenisstraf werd meer gezien als een alternatief dan als een bestraffingsmodaliteit. Geldboete werd zinvol geacht omdat het zowel het aspect van afschrikking als dat van vergelding in zich draagt. Een voorwaardelijke veroordeling werd slechts voor een beperkte groep zinvol geacht, zoals voor exhibitionisten en druggebruikers. De auteur pleit ervoor deze resultaten mee te laten spelen bij de besluitvorming over het Voorontwerp van Strafwetboek dat aanpassingen van het bestraffingsinstrumentarium bevat.

21

Pires, A.P.

La réforme pénale au Canada: l'apport de la commission Canadienne sur la détermination de la peine.

Criminologie, 20e jrg., nr. 2, 1987, blz. 11-55 (Can).

In dit artikel wordt een kritische analyse gegeven van het eindrapport van een Canadese commissie die hervormingen moest voorstellen over straftoemeting. De commissie had zich ten doel gesteld richtlijnen te geven ter harmonisering van het straftoemittingsbeleid en om het opleggen

van gevangenisstraf terug te dringen. De auteur plaatst de aanbevelingen van de commissie in het licht van de discussie tussen aanhangers van het Justice Model en de aanhangers van het Medical Model, en concludeert dat de commissie haar aanbevelingen voornamelijk baseert op het Justice Model. Vervolgens bespreekt hij de filosofie van de commissie ten aanzien van strafrechtsdoelen, en concludeert dat de commissie zich niet heeft laten leiden door één bepaalde (en daarmee beperkte) doelopvatting. Tenslotte bespreekt de auteur de concrete voorstellen van de commissie t.a.v. de straftoemeting: sommige straftoemetingstarieven worden bijgesteld, terwijl in andere gevallen nieuwe vormen van straftoemeting worden voorgesteld, zoals bijv. maatschappelijke dienstverlening. De auteur vraagt zich echter af of met deze voorstellen de straftoemeting milder is geworden, zoals de commissie stelt. De uiteindelijke straftoemeting blijft in de ogen van de auteur sterk afhankelijk van de persoonlijke voorkeur van de strafrechtelijke beslissers, ondanks deze poging tot harmonisering. Met literatuuropgave.

22

Swaaningen, R. van

Strafrecht als sociaal probleem.

Recht en kritiek, jrg. 14, nr. 1, 1988, blz. 59-78.

Naar aanleiding van het uitkomen van een liber amicorum voor de abolitionist Hulsman wordt een overzicht gegeven van de abolitionistische theorievorming. De auteur geeft allereerst een korte schets en een sfeerbeeld van het liber amicorum. Abolitionisme als radicale afwijzing van straf is oud. Het abolitionisme waar het in de Hulsman-bundel echter over gaat, wordt door Cohen getypeerd als

'destructuring moves away from the state, away from the institution and away from the professional'. Na een beschrijving van de geschiedenis van het abolitionisme en de belangrijkste inspiratiebronnen daarvan, waaronder anarchisme en pacifisme, volgt tenslotte de onvermijdelijke vraag naar alternatieven voor strafrechtelijk ingrijpen. Criminaliteit ontstaat voor een groot deel door labelling als zodanig, zodat het alternatief begint met decriminalisering. Maatschappelijke ongelijkheid leidt tot 'correctie' door criminele handelingen. Het volgende alternatief is dan voorkoming door een ander sociaal beleid. Overigens regelen mensen veel conflicten al onderling, zonder juridische bemoeienis. Samenvattend kan gezegd worden dat het theoretisch kader van het abolitionisme primair een context zal moeten scheppen waarin mensen zich gestimuleerd weten zelf activiteiten te ontplooiën in de richting van conflictbemiddeling of het onttrekken van conflicten aan het strafrecht.

23

Tremblay, P., S. Gravel et M. Cusson

Equivalences pénales et solutions de rechange à l'emprisonnement: la métrique pénale implicite des tribunaux criminels.

Criminologie, 20e jrg., nr. 2, 1987, blz. 69-88 (Can).

Na een uiteenzetting over mogelijkheden en problemen bij het vaststellen van de subjectief waargenomen zwaarte van verschillende vormen van straftoemeting, rapporteren de auteurs een onderzoek bij 403 juristen (rechters, advocaten, procureurs) en reclasseringsmedewerkers in Montreal. Deze respondenten blijken een vierdeling te hanteren: geldboetes worden als lichtste

vorm van straftoemeting beschouwd, gevangenisstraf als zwaarste vorm, terwijl voorwaardelijke gevangenisstraf en maatschappelijke dienstverlening daar tussenin liggen. Deze indeling wordt ook gevonden, wanneer men burgers hierover ondervraagt. Verder blijkt het mogelijk om een tabel te genereren, waaruit valt af te lezen hoe hoog een geldboete zou moeten zijn, hoelang de proeftijd voor een voorwaardelijke straf zou moeten zijn, of hoeveel uren maatschappelijke dienstverlening zouden moeten worden opgelegd om een redelijke vervanging te kunnen zijn voor gevangenisstraf. De gegevens laten bijv. zien dat een gevangenisstraf van 2 maanden in de ogen van de ondervraagden kan worden vervangen door een boete van 3500 Canadese dollars, 3,7 jaar proeftijd, of 180 uur maatschappelijke dienstverlening. Strafrechtelijke beslissers zouden deze maatstaven in hun besluitvorming dienen te betrekken om te voorkomen dat hun keuze voor alternatieven voor gevangenisstraf wordt uitgelegd als straf-verlichting. Met literaturopgave.

24

Upson, L.A.

Criminal restitution as a limited opportunity.

New England journal on criminal and civil confinement, 13e jrg., nr. 2, zomer 1987, blz. 243-267.

Als strafrechtelijke sanctie is schadeloosstelling van het slachtoffer door de pleger van een misdrijf geen nieuw fenomeen. Reeds langer waren daartoe in de VS de wettelijke mogelijkheden aanwezig. Deze zijn sedert 1982 bovendien in de federale wetgeving verankerd. Toen werd de zg. Victim and Witness Protection Act van kracht, die voorschrijft dat de rechter

restitutie in zijn vonnis moet betrekken, tenzij hij expliciet aangeeft waarom dat niet is gebeurd. Deze wetgeving is in enkele juridische procedures aangevochten, die door de auteur uitvoerig worden besproken. Hij beoogt in zijn artikel verder aan te tonen dat schadeloosstelling een aantrekkelijke alternatieve sanctie is ten opzichte van de vrijheidsstraf. Voordeel ervan is onder meer dat het slachtoffer er beter van wordt. Verder verlicht het de druk op de kostbare penitentiaire capaciteit en heeft het ook een grotere opvoedende waarde dan vrijheidsstraf. Wel is het aantal gevallen waarin schadeloosstelling kan worden toegepast, beperkt. Zodra de dader een gevaar oplevert voor de samenleving is deze sanctie niet geschikt. Ondanks de voordelen ervan wordt schadeloosstelling nog weinig als straf opgelegd. De auteur pleit dan ook voor een geleidelijke verruiming van de toepassing ervan.

Criminologie

25

Baron, L. and M.A. Straus

Four theories of rape: a macro-sociological analysis.

Social problems, 34e jrg., nr. 5, december 1987, blz. 467-489 (USA).

Er zijn verschillende theorieën waarmee men het verschijnsel verkrachting tracht te verklaren, nl. de mate van geslachtsongelijkheid, verspreiding van pornografie, culturele 'spillover' van wettelijk toegestaan geweld naar andere segmenten van de maatschappij en sociale desorganisatie. De auteurs combineerden deze vier theorieën in een geïntegreerd model en gingen na in hoeverre dit in overeenstemming is met de feiten. Zij deden van 1980 tot 1982

onderzoek in de vijftig staten van de VS, waarbij zij uit politiestatistieken het gemiddeld aantal verkrachtingen per 100 000 inwoners berekenden en de staten onderling vergeleken i.v.m. een aantal factoren. Verkrachting bleek in direct verband te staan met geslachtsongelijkheid, de verspreiding van pornografie en sociale desorganisatie, maar niet met culturele 'spillover'. Andere factoren die invloed hebben op verkrachting zijn verstedelijking, economische ongelijkheid en werkloosheid. Volgens de auteurs moeten de resultaten voorzichtig geïnterpreteerd worden i.v.m. andere bevindingen: sociale desintegratie kan geslachtsgelijkheid soms bevorderen, in een cultuur met veel geweld staan vrouwen in laag aanzien en pornografie kan samen met verkrachting het gevolg zijn van een bepaald cultuurpatroon. Zelf zijn de auteurs van mening, dat de fundamentele oorzaken van verkrachting niet in pornografie, maar in geweld, seksisme en sociale desintegratie gezocht moeten worden en dat onderzoek en beleid zich hierop moeten richten.

Met literatuuropgave.

26

Bruinsma, G.J.N.

Massale criminaliteit, jeugd en overheid.

Delikt en delinkwent, 18e jrg., nr. 2, februari 1988, blz. 151-163.

Sinds de jaren zestig is m.n. de kleine, door de auteur liever massale genoemde, criminaliteit sterk gestegen. Het zijn vooral jongeren in de adolescentieperiode, die misdrijven plegen. Er hebben zich bepaalde macro-sociologische ontwikkelingen voorgedaan, die de adolescentieperiode langer gemaakt hebben: men is eerder geslachtelijk rijp, geniet langer

onderwijs of is werkloos. Er is een verzelfstandigde pluriforme jeugdcultuur ontstaan met een door de welvaart mogelijk gemaakte eigen wereld, waarin eigen normen en waarden heersen. De rol van leeftijdgenoten en hun wederzijdse beïnvloeding is belangrijker geworden, binding aan en toezicht door volwassenen is verminderd. Horizontalisering van relaties en segregatie van leeftijdscategorieën zijn nu algemene verschijnselen. Dit alles is van invloed op de stijging van de criminaliteit. De overheid heeft daarop eerst gereageerd met schaalvergroting van het strafrechtelijk apparaat en na gebleken ineffectiviteit daarvan met decriminalisering en afleiding (diversion) om tenslotte in 1984 met het beleidsplan 'Samenleving en Criminaliteit' te komen, waarin meer de nadruk gelegd wordt op preventie, betrokkenheid van de bevolking en versterking van de sociale controle. De auteur vreest echter, dat het proces van verzelfstandiging van de jeugd en hun wederzijdse beïnvloeding, m.n. i.v.m. crimineel gedrag een zich autonoom en steeds verder ontwikkelend verschijnsel is, waartegenover de overheid ondanks goedbedoelde plannen machteloos staat.

Met literatuuropgave.

27

Buchholz, E.

Reasons for the low rate of crime in the German Democratic Republic.

Crime and social justice, nr.29, 1987, blz. 26-42 (USA).

In tegenstelling tot elders ontwikkelt de criminaliteit in de DDR zich gunstig. Sinds de oprichting van de Oostduitse staat dalen de criminaliteitscijfers, op een enkele uitzondering na. De auteur meent deze ontwikkeling te kunnen

relateren aan de politieke ideologie van het land. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van de criminaliteitscijfers van West-Duitsland, een land met een gelijk cultureel en maatschappelijk verleden, maar (na de deling van Duitsland) een gescheiden latere ontwikkeling. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag waarom er een zekere mate van misdaad blijft. Drie factoren komen hierbij aan de orde: de weg naar een socialistische samenleving is een lange weg. Nieuwe manieren van denken en handelen moeten in de persoonlijkheid verankerd worden. Oost-Duitsland ligt in een wereld waarin criminaliteit sterk aanwezig is; ook de DDR ondervindt hinder van de internationale misdaad. Tenslotte heeft het land nog steeds te kampen met een groot aantal ontwikkelingsproblemen. De groeiende behoeften van de bevolking kunnen niet altijd in voldoende mate bevredigd worden, wat aanleiding kan geven tot crimineel gedrag. Met literatuuropgave.

28

Cohen, S.

Dezentralisierung ernst genommen: Werte, Visionen und Strategien.

Kriminologisches Journal, 20e jrg., nr. 1, 1988, blz. 10-31 (BRD).

De auteur analyseert de ontwikkelingen op het gebied van de criminologie in de afgelopen twintig jaar. In de jaren zestig ontstonden allerlei vernieuwende impulsen, waarbij gezocht werd naar alternatieven voor het oude strafrecht, gebaseerd op gedecentraliseerde sociale controle door de burgers. In de jaren zeventig volgde een stroming van kritisch realisme, toen bleek dat alle alternatieven niet tot een wezenlijke verandering van het strafrecht

geleid hadden. Pessimisme, demystificatie van idealen en terugkeer tot het oude systeem kunnen hiervan het gevolg zijn, maar bieden evenmin verbetering. In plaats hiervan stelt de auteur voor, uit te gaan van de positieve waarden van de idealen uit de jaren zestig en met een pragmatische instelling onderzoek te doen naar gedecentraliseerde sociale controle, zoals die geëffectueerd is (en in de literatuur beschreven) in o.a. experimenten met rechtspraak door de gemeenschap, zelfhulp- en ondersteuningsgroepen, alternatieve samenlevingsvormen zoals communes, systemen van privé- en arbeidsrecht, rechtspraak binnen autonome organisaties zoals leger en universiteiten, het netwerk van milieubewegingen etc. Kernvraag moet steeds zijn: wat waren de voorwaarden voor het welslagen van een onderneming of waardoor ging het mis? De conclusie die de auteur trekt is, dat de kans op slagen toeneemt naarmate de afstand tot het strafrechtelijke systeem groter is. Een dirigistisch strafrecht en decentralisering kunnen blijkbaar niet samengaan. Dit vereist een abolitionistische visie: een onafhankelijke, kritische betrekking tot het strafrecht, verankerd binnen een structurele rechtstheorie. Met literatuuropgave.

29

Gebotys, R.J., J.V. Roberts and B. DasGupta

News media use and public perceptions of crime seriousness. Canadian journal of criminology, 30e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 3-16.

De auteurs hebben onderzocht in hoeverre het frequent kennismaken van nieuwsmedia samenhangt met de perceptie van de ernst van criminaliteit. Daartoe is een telefonisch alsmede een persoonlijk

opinie-onderzoek verricht onder respectievelijk 227 en 152 Canadezen. Er bleek een significante correlatie te bestaan tussen het gebruik van massamedia en de ernst die men aan een aantal algemeen voorkomende misdrijven toekende. Vooral het vaak kijken naar het televisienieuws was daarbij een belangrijke factor. De auteurs menen dat naarmate op de televisie meer aandacht wordt geschonken aan ernstige vormen van criminaliteit, ook andere en lichtere misdrijven ernstiger zullen worden gekwalificeerd. Uiteindelijk zal dit de roep om zwaardere straffen kunnen versterken. In het onderzoek zijn ook verbanden gelegd met enkele achtergrondkenmerken van de ondervraagden. In tegenstelling tot eerder onderzoek bleek daarbij het geslacht van de ondervraagde van invloed te zijn op de ernst die men aan criminaliteit toekende. Hetzelfde gold met betrekking tot het al dan niet recent slachtoffer zijn geweest van een misdrijf. Vrouwen en niet-recente slachtoffers bleken misdrijven ernstiger te kwalificeren. Met literatuuropgave.

30

Gomme, I.M.

The role of experience in the production of fear of crime: a test of a causal model.

Canadian journal of criminology, 30e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 67-76.

In de VS en in Canada is 40% tot 50% van de bevolking bang om slachtoffer te worden van een misdrijf. Deze angst heeft ernstige gevolgen voor het dagelijks leven. In het onderhavige onderzoek is nagegaan op welke wijze de angst voor criminaliteit ontstaat. Daartoe is een verklaringsmodel ontwikkeld waarin directe ervaringen met criminaliteit of ervaringen in de nabije omgeving als interme-

diaire variabelen waren opgenomen. Vrees om slachtoffer te worden van criminaliteit was de afhankele variabele in het causale model. De in het model betrokken exogene variabelen waren individuele kenmerken zoals sociaal-economische status, leeftijd en geslacht. Het causale model is getoetst met behulp van gegevens die zijn ontleend aan interviews bij een steekproef van 640 volwassen inwoners van Montreal, Toronto en Winnipeg. Het totale percentage variantie dat met het model kon worden verklaard, was zeer laag en bedroeg minder dan 9%. Behalve geslacht - vrouwen zijn banger dan mannen - was geen van de in het onderzoek betrokken exogene variabelen een sterke predictor van de angst om slachtoffer te worden van een misdrijf. Opvallend was verder het geringe effect dat directe of nabije ervaringen met criminaliteit op deze angst hadden.

Met literatuuropgave.

31

Jenkins, P. and G. Potter

The politics and mythology of organized crime: a Philadelphia case-study.

Journal of criminal justice, 15e jrg., nr. 6, 1987, blz. 473-484 (USA).

De 'Cosa Nostra'-theorie is lange tijd toonaangevend geweest voor het verklaren van de georganiseerde criminaliteit (g.c.). Onlangs zijn studies verschenen waardoor echter duidelijk werd dat in de VS ook vaak andere etnische groepen dan Italianen daarbij betrokken zijn. De auteurs menen dan ook dat het onterecht is de g.c. automatisch te associëren met de Maffia. Zij bestudeerden de geschiedenis van de g.c. in Philadelphia. Al vanaf de tweede helft van de vorige eeuw bleek deze onverbrekkelijk verbonden te

zijn geweest met het politieke bedrijf. Gangsters onderhielden intensieve relaties met zowel Democraten als Republikeinen. In deze stad, en waarschijnlijk ook in de meeste andere steden, is de g.c. nooit het monopolie geweest van een bepaalde etnische groepering. Een Italiaanse familie speelde er wel een rol, maar deze werd door de media flink overdreven. Het idee van een Siciliaanse dominantie is een mythe die beter vervangen kan worden door een andere theoretische benadering. Deze zal moeten inhouden dat de g.c. beheerst wordt door verschillende etnische groepen die nauwe banden onderhouden met de politiek en het rechtshandavings-systeem.

Met literatuuropgave.

32

Kabundi, M. et A. Normandeau

La criminalité et le métro: tendances et configurations.

Canadian journal of criminology, 30e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 59-66.

Regelmatig verschijnen alarmerende berichten in de krant over de criminaliteit in de ondergrondse. Dit was voor de auteurs aanleiding om een statistisch onderzoek in te stellen naar de criminaliteitspatronen in de ondergrondse van Montreal in de periode van 1975 tot en met 1985. Daarbij is gebruik gemaakt van statistische gegevens van de lokale politie en van het gemeentelijk vervoerbedrijf. Om de criminaliteitspatronen te beschrijven is een zg. victimisatie-index berekend, d.i. het quotiënt van het aantal in de metro gepleegde delicten in de loop van een jaar en de helft van het aantal betalende passagiers in hetzelfde jaar. Opvallend was dat de trendmatige ontwikkeling van deze index in de periode 1975-1985 in Montreal nauwelijks afweek van

die voor een andere grote Canadese stad, Toronto. De auteurs hebben nog een afzonderlijk onderzoek ingesteld met betrekking tot de 1727 delicten die uitsluitend in 1985 hadden plaatsgevonden. Het merendeel hiervan betrof eenvoudige diefstallen, die veelal in de loop van de middag werden gepleegd. De slachtoffers waren doorgaans vrouwen, de daders doorgaans zwarten. Tot slot van het artikel worden enkele aanbevelingen gedaan voor preventieve maatregelen die uit het onderzoek konden worden afgeleid. Met literatuuropgave.

33

Kleck, G.

Crime control through the private use of armed force.

Social problems, 35e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 1-21 (USA).

De auteur is van mening dat de gewelddadige criminaliteit afneemt wanneer burgers vuurwapens gebruiken om zich te verdedigen. Hij baseert zich op een aantal studies, Uniform Crime Reports en National Crime Surveys. Het gebruik van vuurwapens door burgers tegen criminelen komt in de VS algemeen en even vaak voor als arrestaties. Uit een in Californië gehouden onderzoek kwam naar voren dat van alle criminaliteitsvormen de geweldpleging in huis de categorie is waarbij slachtoffers het vaakst hun wapen gebruiken. Het cijfermateriaal toont aan dat slachtoffers die zich bij een beroving verweerden met een vuurwapen vaak kans zagen hun bezit te behouden. Uit studies waarbij criminelen zelf de respondenten waren, trok de auteur de conclusie dat aan het vuurwapenbezit van burgers een zeker afschrikkingseffect toegeschreven kan worden. Volgens hem moet het feit dat burgers voorzien zijn van vuurwapens als een belangrijke

vorm van sociale controle beschouwd worden. Het heeft een afschrikkingseffect dat niet onder hoeft te doen voor de afschrikkende werking van het justitiële systeem. Met literatuuropgave.

34

Knight, R.A. and R.A. Prentky
The developmental antecedents and adult adaptations of rapist subtypes.

Criminal justice and behavior, 14e jrg., nr. 4, december 1987, blz. 403-426 (USA).

Om de validiteit van een verkrachterstaxonomie te bepalen zijn 108 verkrachters uit het Massachusetts Treatment Center geïdentificeerd in een van de vier subtypen van deze taxonomie: de compensator, de uitbuitter, de sadist en het 'displaced anger' type. Vervolgens zijn de groepen vergeleken op volgens de theorie relevante aspecten betreffende voorgeschiedenis en (maatschappelijke) aanpassing. Sommige van de gevonden verschillen werden verwacht op grond van de bevindingen in de klinische literatuur, andere waren hiermee in tegenspraak. De variabelen die de taxonomie vormen, blijken relevant en vormen, samen met de resultaten uit ander onderzoek, een goed uitgangspunt voor een revisie van de taxonomie. Met literatuuropgave.

35

Left realism

Themanummer

Contemporary crises, 11e jrg., nr. 4, 1987, blz. 337-401 (USA).

J. Young levert zijn visie op de taken van een realistische criminologie. De meest cruciale dimensie van deviantie is dat het een interactie is tussen actie en reactie, tussen actoren en reactoren. De vier belangrijkste elementen hierbij zijn de formele en informele

controlesystemen (de reactoren), de wetsovertreder en het slachtoffer (de actoren). Zij zijn belangrijk voor het begrijpen van de verschillende vormen van criminaliteit. Deze moeten geplaatst worden in hun context die zowel een micro- als een macro-aspect kent. Als afronding van zijn artikel geeft de auteur de contouren weer van een realistische criminologische theorie. J. Lea gaat in op het thema 'criminalisering' en behandelt daarbij de opvattingen van onder meer L. Hulsman. Vervolgens analyseert hij het concept 'problematische situaties'. Het maximaliseren van de democratische participatie in de instituties van het justitiële systeem is de oplossing van het probleem van de criminaliteit en hoe er mee om te gaan. R. Matthews bespreekt eerst een aantal typische kenmerken van een realistische criminologie. Vervolgens stelt hij dat het denken in deze criminologie over staat en macht sterk is beïnvloed door onder meer het post-Marxisme. Een belangrijk deel van de criminaliteit is echter zowel intra-klassiaal als intra-raciaal van aard. Het is noodzakelijk om te komen tot een verheldering van het begrip 'community'. Het uiteindelijke doel van sancties moet de reïntegratie van de wetsovertreder zijn.

36

Lifestyle and routine activity theories of crime: empirical studies of victimization, delinquency, and offender decision-making

Themanummer

Journal of quantitative criminology, 5e jrg., nr. 4, december 1987 (USA).

De Levensstijl en routine activiteiten-theorie stelt dat de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit afhangt van gedragspatronen

van het slachtoffer: welke activiteiten onderneemt het slachtoffer dagelijks, op welke plaatsen bevindt hij of zij zich, en welke mogelijkheden biedt het slachtoffer aan potentiële daders. Dit themanummer bevat zes artikelen, waarin empirisch onderzoek naar deze theorie wordt beschreven. Lynch laat zien dat er niet alleen risico-verhogende factoren zijn aan te wijzen in het vrijetijdsgedrag, maar ook in het werkgedrag van de slachtoffers. Maxfield toont op grond van gegevens uit Amerika en Engeland aan dat ook gezinssamenstelling een risico-bepalende factor is: eenoudergezinnen zijn kwetsbaar, mede voor criminele gedragingen door ex-partners. Het artikel van Garofalo e.a. bespreekt de risico's die Amerikaanse schoolkinderen lopen: alledaagse activiteiten in en om school kunnen gemakkelijk escaleren, vooral wanneer er onvoldoende toezicht is, waardoor zij zowel slachtoffer als dader van criminaliteit kunnen worden. Riley deed onderzoek naar de criminele gedragingen van 14- en 15-jarigen in Engeland en Wales. Ook uit deze studie blijkt dat crimineel gedrag niet alleen sekse-gebonden is, maar voor een belangrijk gedeelte bepaald wordt door de levensstijl van de dader. Hough probeerde op basis van gegevens over inbraak in Engeland te achterhalen welke slachtoffers en welke gelegenheden de daders uitzochten: zij kiezen vooral nabije en toegankelijke doelen. Tenslotte bespreken Sampson e.a. de mate waarin slachtofferschap afhangt van factoren op micro-nivo (demografische factoren, levensstijl, enz.) en van factoren op macro-nivo (de buurt waarin men woont, werkloosheid, dichtheid van bebouwing, enz.). Op basis van gegevens uit Engeland en Wales komen zij tot een voorspel-

lend model, waarin al deze factoren een bepaald gewicht hebben.

Met literatuuropgave.

37

Osgood, D.W. e.a.

The generality of deviance in late adolescence and early adulthood. American sociological review, 53e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 81-93.

Omdat het vaak voorkomt dat één en dezelfde persoon zich op verschillende manieren deviant gedraagt, gaan velen ervan uit dat we bij de grote verscheidenheid aan criminaliteit slechts te maken hebben met verschillende uitingsvormen van een latente, binnen de persoon gelegen, neiging tot deviantie. Om deze hypothese te onderzoeken werd een longitudinale studie verricht, waarin 717 (blanke) respondenten op 18-jarige leeftijd en vervolgens op 19- en 21-jarige leeftijd werden onder-vraagd over hun alcohol- en druggebruik, verkeersovertredingen en andere deviante gedragingen. Uit de analyse van de gegevens blijkt dat de neiging om zich wel of niet deviant te gedragen inderdaad een relatief stabiele eigenschap van een persoon is: mensen die zich op de middelbare school deviant gedragen, doen dat na hun middelbare schooltijd meestal ook nog. In welke vorm deze onderliggende neiging om zich deviant te gedragen tot uiting komt, is voornamelijk afhankelijk van de leeftijd van de persoon en niet zozeer van de manier waarop de persoon die neiging eerder tot uiting heeft gebracht. De enige vorm van deviantie waarbij die relatie wel kan worden aangetoond is bij druggebruik: had men als middelbare scholier marihuana gebruikt, dan is de kans groot dat men later ook drugs gebruikt. Met literatuuropgave.

Schneider, H.J.

Kriminalität und ihre Kontrolle in Japan und in der Bundesrepublik Deutschland.

Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe, 37e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 23-28 (BRD).

Een criminaliteitsvergelijkend onderzoek tussen Duitsland en Japan acht de auteur geschikt om de volgende redenen: na de oorlog hadden beide landen dezelfde uitgangspunt, Japan heeft grotendeels het Duitse strafrecht en dezelfde organisatie van de politie en het strafrechtelijk apparaat overgenomen en beide landen bestaan grotendeels van hun industrie. Japan telt echter veel meer inwoners en de bevolking is homogener. De auteur vergeleek de criminaliteit op grond van politie-statistieken. De criminaliteit blijkt in Japan aanzienlijk lager te zijn: in 1985 éénvijfde van die in de BRD. De politie lost veel meer delicten op: 64,2% versus 47,2%. Ook is de ernst van de gepleegde criminaliteit geringer wanneer men kijkt naar de cijfers m.b.t. moord, roof en recidive. De jeugdcriminaliteit ontwikkelde zich in beide landen gedurende 1945-1948 op dezelfde wijze, maar in tegenstelling tot in de BRD is deze in Japan echter van 1949 tot 1973 gestadig gedaald en pas in 1974 weer gestegen. De georganiseerde misdaad neemt in Japan een geheel andere plaats in dan in de BRD vanwege haar al 400 jaar bestaande traditie. Ook wat betreft de economische- en milieucriminaliteit blijken verschillen. De auteur geeft een aantal verklaringen voor de geringere criminaliteit in Japan: de informele controle is er sterker, er bestaat meer gemeenschapszin en men heeft meer respect voor politie en justitie. Met literatuuropgave.

Smith, M.D.

Changes in the victimization of women: is there a 'New Female Victim'?

Journal of research in crime and delinquency, 24e jrg., nr. 4, november 1987, blz. 291-301 (USA).

Teneinde na te gaan of er de laatste jaren verandering is opgetreden in de mate waarin vrouwen slachtoffer worden van misdrijven, zijn de resultaten van de National Crime Survey over de periode 1973-1982 bekeken voor wat betreft aantallen vrouwelijke slachtoffers ten gevolge van roof, diefstal, mishandeling en moord. Het aantal slachtoffers blijkt te zijn toegenomen voor zover het materiële delicten betreft en redelijk stabiel te zijn gebleven voor wat betreft geweldsdelicten. De resultaten worden bediscussieerd vanuit enerzijds de veranderingen in de positie van de vrouw en anderzijds vanuit specifieke kenmerken van beide soorten delicten.

Met literatuuropgave.

Summer, C. J.

Victim participation in the criminal justice system.

The Australian and New Zealand journal of criminology, 20e jrg., nr. 4, december 1987, blz. 195-217.

Het is opvallend dat de rol van het slachtoffer in de opsporings- en bewijsvoerings-fase van een strafzaak zo groot is, vergeleken met zijn of haar rol in de berechttings-fase. Wanneer men eenmaal zover is, wordt er nauwelijks meer naar het slachtoffer geluisterd. In dit artikel bespreekt de auteur de juridische ontwikkelingen in de wetgeving betreffende de rol van het slachtoffer in het strafproces. Hij vergelijkt de ontwikkelingen in

Amerika en in Zuid-Australië met de afspraken die hieromtrent gemaakt zijn in de Verenigde Naties. Op grond van die vergelijking concludeert hij dat de wetgeving in Zuid-Australië op een aantal punten zal moeten worden aangepast om te voldoen aan de afspraken in de VN. Het slachtoffer zou meer geconsulteerd en beter geïnformeerd dienen te worden; de rechtbank zou over meer gegevens moeten beschikken betreffende de gevolgen van het delict voor het slachtoffer en zijn of haar naaste omgeving; schadevergoedingsregelingen zouden als meer vanzelfsprekende vorm van afdoening moeten worden overwogen.

Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

41

Benson, R.E.

Aids in prison: are we doing the right thing?

New England journal on criminal and civil confinement, 13e jrg., nr. 2, zomer 1987, blz. 269-296.

In de meeste gevangenis in de VS worden gedetineerden met Aids geïsoleerd en uitgesloten van faciliteiten waar andere gedetineerden wel recht op hebben. In sommige staten worden alle gedetineerden bij binnenkomst getest: de sero-positieven worden dan in afzondering geplaatst. In andere staten betreft de isolatie uitsluitend gedetineerden bij wie de ziekte zich heeft gemanifesteerd. Het afzonderingsbeleid steunt in belangrijke mate op een rechterlijke uitspraak uit 1984, waarin het beklag dat gedetineerden met Aids hadden ingediend tegen hun afzondering ongegrond werd verklaard. Deze uitspraak was voornamelijk ingegeven door het

hoog ingeschatte besmettingsrisico. Inmiddels is de kennis over Aids sterk toegenomen, o.a. is komen vast te staan dat het virus niet door terloops lichamelijk contact kan worden overgedragen. De auteur meent dan ook dat de argumenten die aan de eertijdse rechterlijke uitspraak ten grondslag liggen, niet langer valide zijn. Het afzonderen van met Aids besmette gedetineerden is zijns inziens in strijd met het wettelijke uitgangspunt van gelijke behandeling. Verder is het afzonderingsbeleid wreed en kan het om gezondheidsredenen niet worden gerechtvaardigd. In staten waar met Aids besmette gedetineerden niet worden afgezonderd, is deze ziekte namelijk niet toegenomen.

42

Casselman, J.

Aantal druggebruikers in de gevangenis.

Panopticon, 9e jrg., nr. 1, januari/februari 1988, blz. 63-74 (B).

Hoewel in bijna alle Westerse landen wel op een of andere manier gegevens worden bijgehouden over drugverslaafden in penitentiaire inrichtingen, blijft het zeer moeilijk deze met elkaar te vergelijken. De auteur gaat na waar dit precies aan ligt. Hij constateert dat de problemen vooral van terminologische en methodologische aard zijn. Dagprevalentie-onderzoek is de meest toegepaste methode (rechte tellingen op een bepaalde dag), maar ook hierbinnen is nog veel variatie in de definitie van drugs en druggebruikers, soorten justitiële instellingen en de redenen waarom men daar beland is. De auteur presenteert een overzicht van dagprevalentie-onderzoek in België, Nederland, Zweden, Italië en Ierland van 1969 tot 1985. Om genoemde redenen

blijkt vergelijking van de resultaten eigenlijk niet mogelijk, maar hij concludeert toch met voorzichtigheid dat België het laagste percentage druggebruikers in haar inrichtingen heeft en Nederland het hoogste.

Met literatuuropgave.

43

Leger, R.G.

Lesbianism among women prisoners; participants and nonparticipants.

Criminal justice and behavior, 14e jrg., nr. 4, december 1987, blz. 448-467 (USA).

Een vergelijking tussen homoseksueel actieve en overige gedetineerden wijst uit dat lesbiennes meer veroordelingen achter de rug hebben, langer veroordeeld zijn, op jongere leeftijd voor het eerst gearresteerd werden, zich beter kunnen vinden in de gedragscode van gedetineerden en in feministische waarden en normen en meer conflicten en agressie vertonen.

Deze variabelen vertonen een positieve samenhang met de mate van participatie in lesbische gedragingen. De meeste criminele, feministische, agressieve en homoseksueel actieve vrouwen hebben lesbische ervaringen voor hun eerste aanhouding. Vanuit een sekse-rolperspectief bezien kan men lesbicititeit opvatten als symptoom van een afwijzende houding tegenover de stereotype vrouwelijke rol. Het lijkt erop dat vrouwen sterker afwijken van de traditionele vrouwenrol naarmate de deviantie in het leven eerder is begonnen.

Met literatuuropgave.

44

MacKenzie, D.L.

Age and adjustment to prison; interactions with attitudes and anxiety.

Criminal justice behavior, 14e

jrg., nr. 4, december 1987, blz. 427-447 (USA).

Op basis van vragenlijsten, afgenomen bij 755 gedetineerden, is de relatie tussen leeftijd en agressieve conflicten respectievelijk wangedrag in de gevangenis bestudeerd. In tegenstelling tot resultaten uit ander onderzoek is geen lineaire afname van dergelijk gedrag met het stijgen van de leeftijd gevonden. De gevonden patronen varieerden per type gedrag. Leeftijdverschillen konden worden vastgesteld op het punt van angstgevoelens en attitudes. Overeenkomstige attitudes lijken op verschillende leeftijden een wisselende invloed op het gedrag van gedetineerden te hebben. Verhoogde angst of assertiviteit kan op elke leeftijd leiden tot meer conflicten, maar alleen de jongere gedetineerden reageren hierop met zodanig gedrag, dat sancties van de zijde van de inrichting volgen.

Met literatuuropgave.

45

Wormith, J.S., M.C. Tellier and P. Gendreau

Characteristics of preventive custody offenders in a provincial correctional centre.

Canadian journal of criminology, 30e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 39-58.

In Amerikaanse en Canadese gevangenen kunnen gedetineerden hetzij terwille van hun eigen veiligheid, hetzij terwille van de ordehandhaving binnen de inrichting in 'beschermende hechtenis' worden geplaatst. Zij worden dan afgezonderd van de algemene gedetineerdenbevolking. In het onderhavige onderzoek is nagegaan in hoeverre deze gedetineerden verschillen van doorsnee gedetineerden. Zou dit het geval zijn, dan is het wellicht mogelijk gedetineerden die

waarschijnlijk in aanmerking zullen komen voor beschermende hechtenis, al vooraf te identificeren. In het onderzoek zijn 40 gedetineerden in beschermende hechtenis en 40 doorsnee-gedetineerden binnen een penitentiaire inrichting in Ottawa vergeleken. Diverse psychologische tests en attitude-schalen zijn aan deze gedetineerden voorgelegd. Over het algemeen viel op dat er weinig meetbare verschillen waren tussen beide categorieën gedetineerden. Op grond van de in het onderzoek betrokken variabelen is het dus niet mogelijk om een predictie-instrument te ontwikkelen om gedetineerden die voor beschermende hechtenis in aanmerking zullen gaan komen te identificeren. Het ontbreken van opvallende verschillen met de doorsnee-gedetineerdenbevolking doet verder betwijfelen of gedetineerden wel steeds terecht in beschermende hechtenis worden geplaatst. Wellicht geldt hier dat de beschikbare plaatsruimte zich vult, onafhankelijk van de werkelijke behoefte daaraan. Met literatuuropgave.

Politie

46

Baarle, B. van

Concurreren of samenwerken met particuliere beveiliging.

Algemeen politiebld, 137e jrg., nr. 5, maart 1988, blz. 99-102.

In het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit wordt aangegeven dat de criminele politiek in de komende jaren gericht dient te zijn op het mobiliseren van individuele burgers en maatschappelijke organisaties tegen massale vormen van criminaliteit. Aan particuliere bewakings- en beveiligingsdiensten wordt daarbij expliciet een rol toegekend. De laatste jaren is er

sprake geweest van een explosieve groei van deze bedrijfstak. Desondanks is de particuliere beveiligingsindustrie in de ons omringende landen nog aanzienlijk groter. De opstelling van de politieorganisatie tegen de particuliere beveiligingsdiensten is ambivalent. Enerzijds wordt het bestaansrecht ervan erkend, maar anderzijds vreest men dat de sterke groei van deze bedrijfstak de kans vergroot dat verder op de politie-organisatie wordt bezuinigd. De auteur is tegen zo'n defensieve houding. Hij vindt het een normaal verschijnsel dat hiaten in de politieke taakuitvoering door particuliere organisaties worden aangevuld. Wel is het noodzakelijk om de samenwerking tussen de politie en de particuliere beveiligingsindustrie te structureren en de politie te belasten met coördinatie van en toezicht op de werkzaamheden van deze particuliere organisaties. Ook zullen er altijd taken blijven bestaan die zijn voorbehouden aan de politie.

47

Hamaekers, B., M. Hoogmartens en M. Reynders

Een onderzoeksproject inzake 'bovenlokale samenwerking tussen gemeentelijke politiekorpsen' in de provincie Limburg.

Panopticon, 9e jrg., nr. 1, januari/februari 1988, blz.

24-37 (B).

In België is de bevoegdheid van de gemeentepolitie in principe beperkt tot het eigen grondgebied, maar art. 195 van de gemeentewet biedt de mogelijkheid tot onderlinge hulp bij administratieve of gerechtelijke functies en tot aanhouding van verdachten buiten het eigen grondgebied in spoedeisende situaties. Als vervolg op een exploratief onderzoek naar de situatie van de gemeentepolitie in België werd d.m.v. diepte-interviews met burgemeesters en

politie-ambtenaren in de provincie Limburg de kwestie van bovengemeentelijke samenwerking nader bestudeerd. De onderzoekers gingen na hoe de huidige situatie wordt ervaren, of er behoefte is aan bovengemeentelijke samenwerking en waaruit die zou moeten bestaan, welk territorium in principe het meest wenselijk wordt geacht, welke wensen er bestaan t.a.v. organisatie en taakverdeling van de bovenlokale samenwerking en de financiële aspecten. Over het algemeen waren de ondervraagden tevreden met de situatie zoals die nu bestaat, maar er bleek ook een duidelijke behoefte aan meer samenwerking om de doelmatigheid van het werk te verhogen, de beschikbare middelen beter te benutten en verdere specialisatie mogelijk te maken. Onderwerpen waar men ontevreden over was, waren de onderbemanning van de korpsen, onvoldoende bevorderingsmogelijkheden, de opleiding en het gedrag en de motivatie van het politiepersoneel. De auteurs doen een dertiental aanbevelingen om de situatie te verbeteren. Met literatuuropgave.

48

Hoogenboom, A.B.

De politie treedt buiten haar oevers.

Tijdschrift voor de sociale sector, 42e jrg., nr. 2, februari 1988, blz. 16-19.

Zowel de inhoud van de politietaak als de organisatie van de politie staan de laatste tijd ter discussie. Deze discussie, die uitsluitend de reguliere politie betreft, gaat echter voorbij aan andere vormen van politiezorg: de bijzondere opsporingsdiensten en particuliere veiligheidsdiensten. De bijzondere opsporingsdiensten, zoals de Economische Controledienst, Arbeidsinspectie en FIOD, bestaan al vanaf de eeuwwisseling,

maar sinds de jaren zeventig breidde het aantal zich snel uit: in schattingen wordt inmiddels wel gesproken over 50 tot 60 000 bijzondere opsporingsambtenaren. Ook het belang van de particuliere veiligheidsindustrie is sinds de jaren zeventig toegenomen. Van geüniformeerde bewaking gaat zeker een preventieve werking uit, maar nadelen zijn een verschuiving van de criminaliteit en het fenomeen 'private justice'. Hieronder wordt verstaan dat de particuliere sector een deel van de criminele handelingen niet doorgeeft aan justitie, maar zelf 'rechtspreekt'. De verschuivingen in de uitoefening van de politiefunctie vragen om de formulering van een nieuw analysekader. De Rotterdamse hoogleraar Fijnaut ziet de opkomst van een geïntegreerd complex van bijzondere opsporingsdiensten en particuliere veiligheidsdiensten rondom een krachtig gedifferentieerd politie-apparaat. Dit roept vragen op, die ook moeten worden meegenomen in de discussie omtrent takenpakket en organisatie van de politie. Een prettig toekomstbeeld leveren verspreiding en integratie van de verschillende vormen van politiezorg echter niet op.

49

Kreveld, D. van, M.B.R. Kroon en D. Tersteeg

Mannelijke agenten over vrouwelijke collega's.

Algemeen politiebld, 137e jrg., nr. 4, februari 1988, blz. 81-85.

Het door de auteurs verrichte onderzoek (n=72) houdt zich bezig met de opvattingen van mannelijke agenten over het functioneren van hun vrouwelijke collega's. De respondenten, die allen uit één korps afkomstig waren, kregen drie situaties voorgelegd waarbij werd aangegeven hoe deze door twee agenten

werd aangepakt. De sekse-samenstelling van dit koppel was steeds anders. De respondenten moesten de sterke en zwakke punten van de aanpak opsommen. Het bleek dat de aanpak van koppels bestaande uit twee vrouwen of uit een man en een vrouw iets minder goed beoordeeld werd dan de aanpak van koppels bestaande uit twee mannen die precies hetzelfde deden. Hoewel de gevonden effecten vrij zwak waren, bleken zij wel systematisch te zijn. De auteurs achten het zinvol een soortgelijk onderzoek te doen waarbij echter het publiek politie-koppels beoordeelt. Met literatuuropgave.

50

Kühne, H.

Steckkarte ade! Lagebeurteilung mit Hilfe der Elektronik; rechnergesteuerte Kriminalgeographie: ein Experiment in Trier.

Kriminalistik, 42e jrg., nr. 2, februari 1988, blz. 62-69 (BRD).

Tot nu toe werd door de politie bij het in kaart brengen van criminaliteit (criminaliteitsgeografie) gebruik gemaakt van systeemkaarten met zgn. ruiters. Dit is een omslachtige methode en levert bovendien slechts een één-dimensionaal beeld op. Het ligt voor de hand om met behulp van moderne electronica te trachten een multi-dimensionale, actuele afbeelding te verkrijgen, waarbij alle beschikbare informatie geprojecteerd kan worden op geografische eenheden. In Trier werd de afgelopen jaren in een samenwerkingsverband van politie en universiteit hiertoe een computerprogramma ontwikkeld. Hoewel de winst in vergelijking met de oude situatie groot is, kunnen tot nu toe door gebrek aan passende soft- en hardware lang niet alle mogelijkheden benut worden. Wel werd recent het programma

gebruiksvriendelijker door invoering van een eenvoudige personal computer. Bij het beoordelen van criminaliteitscijfers moet naast de inzet van de politie overigens ook rekening gehouden worden met de aangiftebereidheid van de bevolking en de angst voor criminaliteit en het gedrag dat daaruit voortkomt. In de toekomst zal de computer op uitgebreidere schaal bij de criminaliteitsgeografie gebruikt kunnen worden. Met literatuuropgave.

51

Pijl, D.

Wettelijk kader aanpak georganiseerde criminaliteit ontoereikend.

Algemeen politiebld, 137e jrg., nr. 4, februari 1988, blz. 75-79.

De georganiseerde criminaliteit vormt een steeds groter probleem. In de jaren '70/'80 heeft de politie het bijhouden en ontwikkelen van recherchevaardigheden veronachtzaamd. Waar het gaat om 'afluisterpraktijken' dient een rationele discussie gestart te worden over de wenselijkheid van uitbreiding van de huidige mogelijkheden. Het is zinvol om artikel 139 van het Wetboek van Strafrecht aan het beperkte en verouderde scala van politieke tactieken toe te voegen. Subject- en zaakgerichte informatieverzameling uit het criminele milieu heeft in Nederland nog onvoldoende plaats. In het verleden succesvol gebleken CID-methoden zullen geïnnoveerd en uitgebreid moeten worden. Hoofdoorzaken van het moeizaam tot stand komen van ad-hoc teams zijn samenwerkingsonvriendelijke rechtspositionele regelingen en het ontbreken van financiële middelen. Hard nodig is de oprichting van permanente regionale bureaus ter bestrijding van georganiseerde criminaliteit. Hiertoe dient aansluiting gezocht te worden bij de Basisregeling Regionale

52

Reenen, P. van

Japan is meer dan een reis waard.

Het tijdschrift voor de politie, 50e jrg., nr. 3, maart 1988, blz. 119-126.

In tegenstelling tot in Nederland en de ons omringende landen daalt in Japan de criminaliteit en stijgt het oplossingspercentage. Dit gegeven was aanleiding voor een studiereis, waarvan in dit artikel verslag wordt gedaan. Er worden vijf treffende kenmerken van het Japanse politiestelsel behandeld, te weten de integratie van politie en bevolking (bevolking, bedrijfsleven en particuliere bewakingsdiensten worden voortdurend bij het werk ingeschakeld), de brede taakopvatting (preventie, hulpverlening, begeleiding en repressie), de planmatige werkwijze, de centrale beleidsmatige besturing van het politieke systeem en het gebruik van hulpmiddelen, met name op automatiseringsgebied. De auteur is van mening dat wij in Nederland van de Japanners kunnen leren. Vier gebieden lijken geschikt voor verdere exploratie: het systeem van wijkbureaus, het managementsysteem, de beheersvorm en de automatisering. Met literatuuropgave.

53

Voskuil, E.C.

Het meten van vaardigheden van agenten inzake het omgaan met slachtoffers.

Het tijdschrift voor de politie, 50e jrg., nr. 3, maart 1988, blz. 116-118.

Sinds 1986 bestaat in Utrecht het trainingsproject 'Omgaan met Slachtoffers en Benadeelden'. Doelstelling is de communicatieve vaardigheden van de politie te trainen en de politieke attitude te

vormen ten dienste van de kwaliteitsverbetering van opvang en behandeling van slachtoffers en benadeelden van misdrijven. Na een korte schets van ontstaan en achtergronden van het project gaat de auteur in op de huidige situatie. De training vindt plaats in acht ploegenbijeenkomsten waarin zowel het opnemen als het verwerken en toepassen van feitelijkheden en technieken een plaats hebben. Buiten de ploegenbijeenkomsten en tijdens de normale dienst voeren de politiemensen regelmatig gesprekken en nagesprekken met slachtoffers en leggen huisbezoeken af. Dit alles vindt plaats in aanwezigheid van een individuele begeleider. De opgedane ervaringen worden besproken tijdens de ploegenbijeenkomsten. Gesproken kan worden van een 'on the job' training. In een vervolgartikel zal aandacht worden besteed aan het meten van de resultaten van het trainingsproject.

54

Vrij, A. e.a.

Perspublicaties en beeldvorming; het effect van een succesvol politie-optreden.

Het tijdschrift voor de politie, 50e jrg., nr. 3, maart 1988, blz. 127-134.

Door middel van twee experimenten in Den Helder en Schagen werd de hypothese getoetst dat lokale misdaadverslaggeving over succesvol politie-optreden leidt tot angstverhoging onder de bevolking indien door het bericht a) het imago van de politie niet wordt verbeterd en b) de lezer de indruk krijgt dat het desbetreffende delict vaker voorkomt dan hij aanvankelijk dacht. Het experiment bestond uit een enquête onder de bevolking, waarbij twee typen vragenlijsten werden gehanteerd: één met een kranterbericht over misdaad en één

zonder krantebericht. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat belang wordt gehecht aan misdaadverslaggeving en tevens dat de onderzochte vorm van misdaadverslaggeving de mening over de politie gunstig beïnvloedt mits het delicten betreft die de lezer persoonlijk aangaan. Een bericht over inbraak heeft positieve effecten op mannelijke en vrouwelijke lezers. Bij berichtgeving over verkrachting beperken de positieve effecten zich tot vrouwelijke lezers.

Drugs

55

Collins, S.A. and D.H. Tate
Alcohol related offenders and a voluntary organisation in a Scottish community.

The Howard journal of criminal justice, 27e jrg., nr. 1, februari 1988, blz. 44-57 (GB).

In Schotland heeft een hoog percentage van de delinquentie te maken met problemen die voortkomen uit alcoholgebruik. De strafrechtelijke afdoening van dit soort delinquentie gebeurt meestal in de vorm van een geldboete. Het is echter duidelijk dat deze manier van afdoening niet effectief is. Daarom heeft men projecten opgezet, waarbij delinquenten die te kampen hebben met alcoholproblemen therapeutisch behandeld worden. Wanneer de cliënten zich aan de gestelde richtlijnen houden, kan deze behandeling een strafrechtelijke afdoening vervangen. In dit artikel wordt het project in Dumbarton besproken. De zes maanden durende hulpverlening wordt gecoördineerd door beroepskrachten, maar uitgevoerd door getrainde vrijwilligers. De behandeling is gebaseerd op een groeps-therapeutische aanpak. Uit de gegevens van een eenvoudig opgezette evaluatie van het project

blijkt dat 62% van de 29 behandelde cliënten na twee jaar nog niet was teruggevallen in het oude probleemgedrag. De plaatselijke magistratuur steunt het project en selecteert de delinquenten die ervoor in aanmerking mogen komen op basis van een speciaal daartoe uitgebracht voorlichtingsrapport. Het project is een goede illustratie van de manier waarop men binnen de eigen gemeenschap oplossingen probeert te vinden voor sociale problemen. Met literatuuropgave.

56

Lauton, A. von

Der Automat kann zum Suchtmittel werden; Video-Spiele und Geldspiel-Geräte: Entwicklung, Auswirkungen und rechtliche Aspekte.

Kriminalistik, 42e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 37-40 (BRD).

Ook in de Bondsrepubliek rijzen de speelautomaat-hallen als paddestoelen uit de grond. De auteur waarschuwt voor de schadelijke invloed hiervan. Weliswaar zijn in de BRD automaten met oorlogsspelletjes verboden, maar deze kan men op video vrij verkrijgen en thuis gebruiken. Hij ziet de videospelletjes als stap op weg naar de gokautomaten. Recent onderzoek in de BRD wees uit dat 363 000 mensen dagelijks in speelhallen gokken en 831 000 meer dan drie maal per week; er zijn in totaal 30 000 automaat-hallen. Omdat er veel geld wordt vergokt, leidt het spelen tot criminaliteit en ook neemt het aantal roofovervallen op gokhallen snel toe (bijv. in Nordrhein-Westfalen een stijging van 89 tot 259 in de afgelopen vier jaar). Wetgeving blijkt tot nu toe een ontoereikend of te weinig gebruikt middel tegen deze ontwikkelingen en ook is onvoldoende duidelijk welke instantie moet optreden in

bepaalde gevallen: de politie of de kinderbescherming. Repressieve maatregelen zullen volgens de auteur niet voldoende zijn. Naar zijn idee moet er een beter klimaat worden geschapen waarin de jeugd niet meer is aangewezen op video-, tele- en gokspelletjes.

57

Okwumabua, J.O. and E.J.

Duryea

Age of onset, periods of risk, and pattern of progression in drug use among American Indian high school students.

The international journal of the addictions, 22e jrg., nr. 12, december 1987, blz. 1269-1276.

Een onderzoeksgroep van 277 in de VS geboren high school-studenten, behorende tot diverse Indiaanse stammen, werd onderzocht op beginleeftijd, ontwikkeling en risico-perioden m.b.t. druggebruik. De resultaten lijken erop te wijzen dat op tienjarige leeftijd begonnen wordt met sigaretten en marihuana roken, drinken, het snuiven van oplosmiddelen en cocaïnegebruik. De risicoperiode voor het beginnen met drugs bleek tussen 10 en 13 jaar te liggen. Deze gegevens werden verzameld in de herfst van 1985 d.m.v. zelf in te vullen vragenlijsten. De betrouwbaarheid van de gegevens werd op diverse wijzen gecontroleerd. Jongens beginnen over het algemeen wat vroeger dan meisjes. Mogelijk kunnen deze gegevens gebruikt worden voor gerichte preventieprogramma's, hoewel generalisatie door de specificiteit van de onderzoeksgroep moeilijk is. Met literatuuropgave.

58

Skene, L.

An evaluation of a Victorian scheme for diversion of alcoholic and drug-dependent offenders.

The Australian and New Zealand journal of criminology, 20e jrg., nr. 4, december 1987, blz. 247-268.

De auteur bespreekt hoe men in Victoria probeert om daders van delicten die voortkomen uit hun alcohol- en/of drugverslaving therapeutisch te behandelen in plaats van (in een gevangenis) te bestraffen. In de eerste plaats wordt de juridische kant van dit diversie-project besproken, waarbij het gaat om de vraag aan welke voorwaarden een delinquent moet voldoen om in aanmerking te komen voor deze alternatieve manier van afdoening. In de tweede plaats wordt de praktijk van het project besproken, en de kritiek waaraan het onderhevig is: de magistratuur vindt dat er onvoldoende op wordt toegezien dat de cliënten zich aan de richtlijnen houden; de therapeuten vinden dat ze meer vrijheid moeten hebben in het rapporteren van gevallen waarin een cliënt de richtlijnen overtreedt; de politie vindt dat ze onvoldoende in staat wordt gesteld om bij overtredingen de cliënt alsnog in aanmerking te laten komen voor bestraffing; de cliënten vinden het regime nog strenger dan in een gevangenis. In de derde plaats bespreekt de auteur een evaluatie-onderzoek over het project: uit de gegevens van de 150 onderzochte cliënten blijkt dat de beste resultaten worden bereikt met cliënten die alleen aan alcohol verslaafd zijn. Tenslotte doet de auteur een aantal aanbevelingen om aan de diverse kritiekpunten tegemoet te komen.

Smart, R.G., G.F. Murray and A. Arif

Drug abuse and prevention programs in 29 countries.

The international journal of the addictions, 23e jrg., nr. 1, januari 1988, blz. 1-17.

De auteurs analyseerden uit 29 landen afkomstige, ten behoeve van de Wereld Gezondheids Organisatie opgestelde rapporten over programma's van drugpreventie. Er zijn nog landen waarin aard en omvang van het druggebruik niet goed worden onderkend. Alleen in Australië, Canada en het Verenigd Koninkrijk zijn uitgebreide epidemiologische studies uitgevoerd. Omdat gegevens ontbraken over de sociaal-economische kosten van druggebruik, hebben overheden in de meeste landen geen schattingen kunnen maken van de totale kosten voor het land. Ook gegevens over de attitudes onder het publiek waren in veel landen niet voorhanden. De doeltreffendheid van preventieprogramma's varieerde aanzienlijk en werd sterk bepaald door de aard en de omvang van het drugprobleem. De meest voorkomende primaire preventie bestond uit wettelijke regelgeving en informatieverstrekking op scholen en in de media. In meer dan de helft van de onderzochte landen bestonden voorzieningen om druggebruikers in een zo vroeg mogelijk stadium te kunnen identificeren. Bijna elk land kende faciliteiten ter behandeling van verslaafden.

Boekwerken

Onderstaande publikaties kunnen te leen worden gevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-70 6553/54.

Blom, M. en O. Janssen

Molukse heroïnegebruikers in Nederland; een typologie van levensstijlen van Molukse heroïnegebruik(st)ers.

Groningen, Criminologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen, 1987.

Bouw, C. en C. Nelissen

Gevoelige kwesties; ervaringen van migranten met discriminatie.

Leiden, Centrum voor onderzoek van maatschappelijke tegenstellingen; Rijksuniversiteit Leiden, 1988.

COMT, 26.

Broer, W., C.C. Schreuder en C.D. van der Vijver

Eindbalans organisatieverandering politie Haarlem: resultaten na drie jaar werken met wijkteams.

Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken; Directie politie; Stafafdeling onderzoek, 1987.

Buis, H.

Beter een verre buur; racistische voorvallen in buurt en straat.

Amsterdam, SUA, 1988.

Cotic, D.

Drugs and punishment; an up-to-date interregional survey on drug-related offences.

Rome, United Nations social defence research institute, 1988. Publication, 30.

Criminaliteit en strafrechtspleging
Criminaliteit en strafrechtspleging 1986.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, Centraal bureau voor de statistiek, 1988.

Findlay, M. and U. Zvekic

Analysing (in)formal mechanisms of crime control; a cross-cultural perspective.

Rome, United Nations social defence research institute, 1988. Publication, 31.

Gevangenisstatistiek

Gevangenisstatistiek 1986.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, Centraal bureau voor de statistiek, 1988.

Handbook

Handbook on crime and delinquency prevention; ed. by E.H. Johnson; in collab. with M.M. Bell, J.L. Le Beau, G.E. Davidson e.a.

New York enz., Greenwood press, 1987.

Hazlehurst, K.M.

Migration, ethnicity and crime in Australian society.

Canberra, Australian institute of criminology, 1987.

Hees, A. van

Evaluatie van een experiment: onderzoeksresultaten en beleidsaanbevelingen Buro HALT Den Haag, evaluatie-rapport deel 1.

Den Haag, Stichting Bureau Haags Alternatief HALT, 1988.

Prins, J.

Overzicht van de activiteiten en onderzoek naar de verwijfsfunctie van het project gedetineerde verslaafden van het Consultatiebu-

reau voor alcohol en drugs te 's-Gravenhage in 1986.

's-Gravenhage, Centrum verslavingszorg Zeestraat; Consultatiebureau voor alcohol en drugs, 1987.

Rapport

Rapport van de werkgroep bestrijding zware georganiseerde criminaliteit (voorz. R.A. Gonsalves).

Z.pl. en z.uitg., 1987.

Simplification

Simplification, The. of criminal justice.

Recommendation No. R(87)18 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 September 1987 and Explanatory memorandum. Strasbourg, Council of Europe, 1988.

Strategie

Strategie politie informatica (voorz. J. Siepel).

Z.pl., Strategische beleidsgroep automatisering, 1988.

Trends

Trends in law and mental health; proceedings of the 13th International congress on law and mental health, Amsterdam. The Netherlands, june 1987; ed. by F. Koenraadt and M. Zeegers; in collab. with A. Freedman, F. Frenkel, M. Durham e.a. Arnhem, Gouda Quint, 1988.

Tulder, F. van, en S. Jansse

De prijs van de weg naar het recht. Rijswijk, Sociaal en cultureel planbureau, 1988.

Stukwerk, 45.

Verslag

Verslag regionale voorlichtingsdag slachtofferzorg, 25 februari 1988.

Z.pl. en uitg., 1988.

Wolfgang, M.E., T.P. Thornberry and R.M. Figlio

From boy to man, from delinquency to crime.

Chicago enz., University of Chicago press, 1987.

Mededelingen

De WODC-rapporten

Om zo veel mogelijk belanghebbers te informeren over de onderzoekresultaten van het WODC wordt een beperkte oplage van de rapporten kosteloos verspreid onder functionarissen, werkgroepen en instellingen binnen en buiten het Ministerie van Justitie. Dit gebeurt aan de hand van een verzendlijst die afhankelijk van het onderwerp van het rapport opgesteld wordt. Overige belangstellenden kunnen de WODC-rapporten bestellen bij de Staatsuitgeverij, afdeling Verkoop, tel: 070-78 98 80. De WODC-interimrapporten zijn zolang de voorraad strekt gratis te verkrijgen bij het WODC. De (interim)rapporten van de CWOK zijn (kosteloos) te verkrijgen bij het CWOK-secretariaat (070-70 62 07/09).

In 1987 zijn de volgende WODC-rapporten in de officiële reeks verschenen:

- Duyne, P.C. van**
Eindrapport experiment frauderegistratie
WODC 72
- Bol, E. en J. Overwater**
Recidive van dienstverleners
WODC 73
- Hekman, E. en A. Klijn**
Samen/Gescheiden
WODC 74
- Hesseling, R.**
Kleine criminaliteit in Utrecht
WODC/SEC 75

Werff, C. van der en B. Docter

Alimentatie na scheiding

WODC 76

Minderhoud, P. en R. Radema

Indirect onderscheid tussen migranten en autochtonen in de WAO

WODC 77

Grapendaal, M.

In dynamisch evenwicht

WODC 78

In 1988 verschenen:

Junger-Tas, J. en M. Kruissink

Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit

WODC 79

Klijn, A.

Duurder recht, minder vraag?

WODC 80

Essers, J.J.A. en A. Rook

Vervolg en strafvordering bij opiumwettelijke delicten

WODC 81

Junger, M. en T. van Hecke

Schadevergoeding binnen het strafrecht

WODC 82

Brouwers, M. en M. Sampiemon

Vrouwen in detentie

WODC 83

In de interimreeks van het WODC verschenen in 1987 de volgende uitgaven:

Kruissink, M.

Halt, een alternatieve aanpak van vandalisme

WODC/SEC

Barense-Hoornweg, E.

Jaarverslag kinderrechtshouders

Cozijn, C.
Opnieuw: De opvattingen van de Nederlandse bevolking omtrent de duur van alimentatie na echtscheiding

Roëll, G.
Een inventarisatie van heling in Nederland

Baerveldt, C.
School en delinquentie
WODC/SEC

Grapendaal, M. en J. Overwater
Een bestemmingsevaluatie van gevangenis III in 's-Gravenhage

Cozijn, C.
De executie van de geldboete
Slothouwer, A. en J. van Emmerik
Prioriteitenbeleid en informatiebehoefte

Interimreeks WODC in 1988 tot nu toe:

Essers, A.A.M., en P.H. van der Laan

Jeugd & Justitie

Andel, H. van
Crime prevention that works: the care of public transport in the Netherlands

Door het interne onderzoeksteam J&J van de CWOK werden in 1987 de volgende rapporten uitgegeven:

Ooyen-Houben, M. van, H. de Kort en I. Stolp

Meer jonge kinderen in pleeggezinnen

J&J 9

Laan, P.H. van der
Leerprojecten onderzocht

J&J 10

Interimrapporten in 1987:

Vissers, J., en J. Piederiet
De residentiële carrière van jongeren in de kinderbescherming.

Ooyen-Houben, M. van, en H. de Kort

Meer jonge kinderen in pleeggezinnen, deel I

Ooyen-Houben, M. van, en H. de Kort
Meer jonge kinderen in pleeggezinnen, deel II

Ooyen-Houben, M. van, H. de Kort en I. Stolp

Meer jonge kinderen in pleeggezinnen, bijlagen

Ooyen-Houben, M. van, H. de Kort en I. Stolp

Vier stappen in de richting van een pleeggezin

Laan, P. van der

Verslag tweede informatiedag leerprojecten en alternatieve sancties

Interimrapporten in 1988 tot nu toe:

Terlouw, G.J., E.A.I.M. van den Berg en N. Mertens

Hometraining anno 1987

Congressen

Criminologie

Met als algemeen thema 'Perspectives in Criminology: Challenges of Crime, and Strategies of Action' wordt door de International Society of Criminology het tiende internationale criminologiecongres georganiseerd. Vier onderwerpen zullen op het congres centraal staan: criminologie en de menswetenschappen; geweld en criminele carrières; misdaad en machtsmisbruik; betekenis en de crisis van het penale model (m.n. vrijheidsbeneming). Ook andere terreinen zoals politie-onderzoek, vrouwenstudies in de criminologie en sociaal-historisch onderzoek naar criminaliteit en straffen zullen aan de orde komen.

Datum: 4 tot en met 9 september 1988

Plaats: Hamburg Messe und Congress GmbH, Hamburg (BRD)
Inlichtingen: Congress Organisation, Postfach 302480, D-2000

Hamburg 36, Bondsrepubliek
Duitsland. Tel: (040) 35 69 22 42;
Tlx: 21 2609; Telefax: 35 69 21 80

Kinderen van drugsverslaafde ouders

Het Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs (NIAD, voor 1 januari 1988 de FZA) organiseert een driedaags internationaal symposium waarop aandacht zal worden geschonken aan de positie van kinderen van drugsverslaafde ouders en de hiermee samenhangende problematieken. Onder andere zullen de volgende punten op de agenda staan: basale zorg, justitiële maatregelen, vrijwillige hulpverlening, pleeggezinnen, onderzoekresultaten uit diverse landen, prognoses en gewenst beleid.

Datum: 12, 13 en 14 oktober 1988
Plaats: Nederlands congresgebouw
te Den Haag

Inlichtingen: Symposium-secretariaat, FZA, postbus 725, 3500 AS Utrecht, t.a.v. mevr. M. Macville.
Tel: 030-34 13 00 tst. 229 (op maandag, woensdag en vrijdag)

Herdenking 150 jaar BW

Op 1 oktober 1988 is het 150 jaar geleden dat het Burgerlijk Wetboek ingevoerd werd. Ter gelegenheid hiervan organiseert de vakgroep Rechtshistorische vakken van de Rijksuniversiteit Leiden een bijeenkomst, die zal worden geopend door Minister Korthals Altes van Justitie. Daarna zullen drie sprekers diverse aspecten van het oude en nieuwe BW belichten. Op deze bijeenkomst zal tevens nummer 6 van Justitiële Verkenningen, dat gewijd is aan 150 jaar BW, gepresenteerd worden.

Datum: 28 september 1988, 15.00 uur

Plaats: Academiegebouw, Rapenburg 73, Leiden

HET VERHOOR VAN DE VERDACHTE IN STRAFZAKEN

Een rechtsvergelijkende studie

door **mr. J. A. W. Lensing**

In dit boek worden de regelingen van het verhoor van de verdachte in de rechtsstelsels van Nederland, Frankrijk en Engeland met elkaar vergeleken. Uitgaande van het traditionele onderscheid in accusatoire (Anglo-Amerikaanse) en inquisitoire (continentale) procesvormen, onderzoekt de auteur of de kenmerken van deze procesvormen ook weerspiegeld worden in de regeling van en de opvattingen over het verhoor in de onderzochte landen.

Uitgebreid wordt aandacht besteed aan onder meer de criteria voor het bestempelen van iemand tot „verdachte”, aan de vrijheidsbenemende dwangmiddelen die ten behoeve van het verhoor kunnen worden toegepast, aan (on)toelaatbare verhoormethoden, aan het zwijgrecht en de cautie, aan de problematiek van de aanwezigheid van de raadsman bij het politieverhoor en aan die van het onrechtmatig verkregen bewijs.

Het boek wordt afgesloten met waardevolle suggesties voor verbetering van de Nederlandse regeling van het verhoor van de verdachte.

Omvang 649 pag., f 75,- (incl. BTW, excl. verzendkosten).

Voor telefonische bestellingen kunt u ons distributiecentrum Libresso bellen: 05700-33155.

GOUDA QUINT BV / ARNHEM

6801 MK Arnhem, Postbus 1148
Telefoon 085-454762

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.
Prijswijzigingen voorbehouden.

(UITGEVERSM AATSCHAP P I J S. GOUDA QUINT / D. BROUWER EN Z OON)

TUSSEN VRIJHEID EN ONVRIJHEID

met bijdragen van **prof. mr. A. Soeteman**,
prof. dr. N. J. de Smit, **prof. mr. T. M.**
Schalcken, **mr. A. Herstel** en **prof. mr. J. H.**
Hubben

Naar verwachting zal op korte termijn de nieuwe wet op de terbeschikkingstelling (TBS) in werking treden.

In verband daarmee is op 11 maart 1988 een ééndaags congres gehouden met als thema „**Vrijheid en onvrijheid; op het grensvlak van strafrechtspleging en psychiatrie.** Dit congres werd georganiseerd door de vakgroep strafrecht en forensische psychiatrie van de Vrije Universiteit van Amsterdam. De toekomstige wetgeving biedt een goede gelegenheid om vanuit verschillende disciplines nog eens na te denken over de grondslagen van het voor de strafrechtspleging, ook in internationaal opzicht, unieke instituut van de terbeschikkingstelling. Daarbij worden ook verbanden gelegd met andere vormen van vrijheidsbeneming die van overheidswege kunnen worden verwezenlijkt.

Om de bruikbaarheid van deze congresbundel te vergroten zijn enkele teksten afgedrukt: de nieuwe wet TBS (Stb. 1986, 587), de interim-regeling betreffende de rechtspositie van terbeschikkinggestelden (Stb. 1987, 55) en het voorontwerp van wet betreffende de rechtspositie van terbeschikkinggestelden zoals ontworpen door de Commissie-Haars. Voorts is een lijst van literatuur over de maatregel van terbeschikkingstelling opgenomen.

Omvang 136 pag., f 47,50 (incl. BTW, excl. verzendkosten).

Voor telefonische bestellingen kunt u ons distributiecentrum Libresso bellen: 05700-33155.

GOUDA QUINT BV / ARNHEM

6801 MK Arnhem, Postbus 1148
Telefoon 085-454762

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.
Prijswijzigingen voorbehouden

(UITGEVERSMATSCHAPPIJ S. GOUDA QUINT, D. BROUWER EN ZOON)

Auteursrecht voorbehouden.

Behoudens uitzondering door de Wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. Het verlenen van toestemming tot publikatie in dit tijdschrift houdt in:

1. dat de auteur de uitgever machtigt om de door derden verschuldigde vergoeding voor kopiëren conform artikel 17, lid 2, Auteurswet 1912 en het KB van 20 juni 1974, Staatsblad 351 ex artikel 16B 1912 te doen geldend maken door en overeenkomstig de statuten en reglementen van de Stichting Reprorecht te Amsterdam.
2. dat de auteur de Uitgever machtigt om zijn rechten ex artikel 16 sub A ten vierde Auteurswet 1912 (bloemlezingen) geldend te maken volgens dezelfde beginselen als die van de Stichting Reprorecht. Een en ander behoudens uitdrukkelijk voorbehoud zijdens de auteur.

